БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда үндезилеттинген

1964 ч. июнь 27 суббота

№ 151 (5862).

Өртээ 2 көп.

ТАЙБЫҢ КОЖА-ХЕЛБЭЭ ДОГУННААШКЫН — КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ ҮНДЕЗИНИ

Июнь 23-те Стокгольмга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев биле Швецияның Премьер-министри Т. Эрландерниң аразында чугаалажыышкыннар эгелээн.

ЧУРУКТА: чугаалажыышкыннар үезинде.

(Фото телеграф-биле хүлээп алган). Фото Прессенс Бильд—СЭТА-ның.

Күүселдениң хыналдазы

Советтерниң организастыг ажылдарында эң чугула чүүлдерниң бирээзи болза, күүселдениң хыналдазы болур ужурлуг деп партия өөредип турар. Ол чокка ажылда четпестерни илередип, ону чайладыр талазы-биле хемчеглер өй-шаанда алдынмас. Ынчангаш В. И. Ленин «төп эргеттигларганың болгаш чер-черде албан черлериниң доктаалдарының боттуг күүселдезиниң херек кырында хыналдазы бирги черде тургустунган турарын» Советтерден негеп турган.

Шиитпирлерниң күүселдезин хынаары — бо дээрге чүнүң-даа мурнунда күүселдикчилерге дузалаары чогуур үезинде организакчы ажылды чорударын олардан негээри болур. Ындыг болза-даа шиитпирниң өй-шаанда эки үре-түңнелдиг күүсеттинери ону тургусканының шынарындан, тодаргайлаарга, ында айыттынган чүүлдерниң боттандыртынарының боттуг аргаларының барындан, үе хуусаазын шын бодап доктаатканындан, күүселдикчилерге өй-шаанда боттуг дузаны чедирип, организастыг ажылды кылганындан болгаш күүселдениң хыналдазының системазын бодамчалыг шын тургусканындан хамааржыр.

Ындыг болганда бодамчалыг, шын шиитпирни ажылдап кылып алыры ында айыттынган чүүлдер долчу, тодаргай боттандыртынар аргалыг болур — ол дээрге ооң күүселдезинге баштайгы базымны кылганы ол болуп турар. Бо негелделерни херекке албайн баар болза, салдынган сорулга чедип алдынмас, шиитпир саазын кырынга артып каар чорук оон тыптыр.

Бистиң чер-чер Советтеривистиң, оон күүсекчи комитеттериниң хөй нуруузу шиитпирлерни негелдениң деңнелинге дүүштүр тургузуп, күүселдезин организастап, күүселдениң хыналдазын боттандырып турар.

Оон-биле кады, үстүкү органнарның болгаш боттарының хүлээп алган доктаал, шиитпирлериниң күүселдезиниң хыналдазын боттандырып турарында дыка улуг четпестер бар болуп турар. Анаа чижек кылдыр Чөөн-Хемчик биле Таңды райкүүскомнарының күүселдениң хыналдазын ханчаар боттандырып турарын ап көрээли. Чөөн-Хемчик райкүүскомга Министрлер Чөвүлелинден барган доктаал, айтыышкыннар барык шуптузун күүскомнуң даргазы ийикпе, азы оралакчызы номчааш, чогуур резолюцияны салгаш чорударга, күүскомнуң секретары азы ниити киидис эргелекчизи ону алгаш, резолюцияны күүсетпейн, анаа-ла папкалап кааптаан таварылгалар элээн хөй болган. Оон туржук, Министрлер Чөвүлели 1963 чылдың октябрьның 14-те хуралынга Чөөн-Хемчик районда мал согар ажыл багай чоруп турар дугайында доктаал хүлээп алган. Ол доктаалда айыткан четпестерни чайладыр талазыбиле хемчеглерни ажылдап кылган шиитпирни хүлээп алыр турган. Ынчалза-даа ол доктаалды райкүүскомда номчаан кижи шуут чок, доктаал папкада көктеттинген болган. Ындыг янзылыг номчуттунмайн барган доктаалдар ында хөй.

Райкүүском бодунуң болгаш район Совединиң сессиязының шиитпирлериниң күүселдезин хынап турары база дыка сула. 1963 чылда район Совединиң VIII сессиязының шиитпириниң күүселдезиниң хыналдазын райкүүскомга чугаалажыр деп, I болгаш II кварталда ажыл планынга кирип алгаш, чаңгыс оозун безин күүседип шыдаваан. Чөөн-Хемчик райкүүскомда күүселдениң хыналдазы ындыг кошкак болган ужурунда, ол районнуң чамдык көдээ Советтериниң күүскомнарында бо ажыл база кудуу деңнелде болуп турар.

Таңды райкүүскомда бо ажыл Чөөн-Хемчиктиинден-даа дора байдалда туруп турган. Чижээ, мурнунда ол күүскомнуң даргазы турган эш Давадор Министрлер Чөвүлелиниң дыка чугула чамдык доктаалдарын күүском кежигүннеринге безин таныштырбайн, «херекке шыгжаар» деп резолюстааш, шыгжадып каан турганы илерээн.

Үстүкү черниң болгаш бодунуң хүлээп алган доктаал, шиитпирлериниң күүселдезин хынаар бо чугула ажылдың ындыг сула байдалы өске-даа чамдык районнар болгаш көдээ Советтерниң күүскомнарында бар. Бо чорук-биле моон соңгаар эптежир аргажок.

Бо четпестерниң тыптып кээп турарының бир кол чылдагааны чамдык райкүүскомнар даргалары болгаш оларның оралакчылары бо чугула ажылды ийиги чергениң ажылы кылдыр чиик көрүп, ону секретарьже, ниити килдистер эргелекчилеринче бурунгу-биле чүүй каап, боттары анаа шуут киришпейн турарында болгаш күүском аппаратының ажылдакчыларындан, килдистер эргелекчилеринден негелде кошкак болуп турары-биле Советтерниң доктаамал комиссияларын, депутаттарны шиитпирлер күүселдезин хынаар талазы-биле ажылга калбаа-биле киириштирбейн турарында.

Күүселде хыналдазының ажылында чер-черже тускай кижилерни чорудуп хыналдалар кылыры-биле кады чер-черниң Советтериниң ажылынга дузалаары база чугула. Ынчалза-даа бо дээрге чер-чер Советтериниң ажылын төп черден кээп кылып берип турар дээни ол эвес деп чүве билдингир.

Күүселдезиниң хыналдазын боттандырарынга районнар болгаш көдээ суур Советтеринге дээштиг болгаш улуг күш болза, доктаамал комиссияларны, депутаттарны ол ажылга калбаа-биле киириштирери болуп турар. Чамдык Советтерниң үлегери-биле алырга, күүселде хыналдазын боттандырар талазы-биле тускай хөй-нитти комиссиязын совет активтен күүском чанынга тургузуп турар болгаш ол дыка эки түңнелди берип турар. Ону бистиң республиканың район Советтериниң күүскомнары калбаа-биле ажыглап болур.

Совет органнарның мурнунга салдынган харысалгалыг болгаш улуг сорулгаларның чедиишкинниг күүсеттинери хүлээп алдынган доктаал, шиитпирлер бүрүзү чер болганга, чогуур хуусааларында боттандыртынган турарындан дорт хамааржыр. Ынчангаш районнар болгаш көдээ суур Советтериниң күүскомнары бодунуң хүн бүрүнүң ажылчорудулгазының чугула кезээ болгаш үстүкү черлерниң база бодунуң хүлээп алган доктаал, шиитпир бүрүзү, оон пункт бүрүзү күүсеттинген турар кылдыр күүселдениң хыналдазын ынчаар организастаар ужурлуг.

Тес-хемчилерниң рапорту

Тес-Хем районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери СЭКП ТК-ның декабрь болгаш февраль Пленумнарының төөгүлүг шиитпирлерин боттандырбышаан, күрүнеге дүк садарының чартык чыл планын хуусаа бетинде, бо чылдың июнь 25-те 100,7 хуу кылдыр ажыр күүсеткенин Тес-Хем партком болгаш Тес-Хем район Совединиң күүскому рапорттаан. Ол районнуң ажыл-агыйларындан күрүнеге дүк дужаарынга «Чодураа», «Чаа орук», «Коммунизмче орук», Ленин аттыг колхозтар онза шылгарааннар.

Районнуң колхозчу ажыл-ишчилери болгаш «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыннары күрүнеге эът садарының чартык чыл планын июнь 28-те, сүт садарын июль 1-де күүседирин хүлээнмишаан, чартык чылда пландан ажыр 50 тонна дүктү, 18 тонна эътти садарын шиитпирлээннер.

ВЦСПС-ТИҢ ПЛЕНУМУ

МОСКВА, июнь 24. (СЭТА). ВЦСПС-тиң IV Пленуму бодунуң ажылын Эвилелдер Бажыңының колонналыг залынга эгелээн. Ону ВЦСПС-тиң даргазы В. В. Гришин ажыткан.

Пленумга дараазында айтырыгларны чугаалажыр: «Чогаадылгаларның, чаартыкчы саналдарның болгаш эртем-техниктиг ниитилелдерниң сүмелериниң байдалы болгаш оларны бүдүрүлгеге нептередирин улам ыңай экижидер талазы-биле хемчеглерниң дугайы», «Чоннуң амыдырал-хандырылгазын улам ыңай экижидериниң дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1962 чылдың август 10-дагы доктаалының күүселдезиниң дугайы».

Пленумнуң ажылынга киржири-биле ВЦСПС-тиң составынга кирбейн турар профэвилелдер Чөвүлелдериниң болгаш Төп Комитеттериниң даргаларын, профэвилелдериниң ТК-ларының секретарьларын, чамдык республикалар, крайлар болгаш областар комитеттериниң даргаларын, чаартыкчыларны болгаш чогаадыкчыларны, бүдүрүлгелерниң база коммунал ажыл-агый черлериниң мурнакчыларын, министерстволарның, Күрүне комитеттериниң, план болгаш эртем албан черлериниң удуртукчуларын, улус ажыл-агый чөвүлелдериниң удуртур ажылдакчыларын, чогаадыкчыларны база чаартыкчыларны болгаш эртем-техниктиг ниитилелдерниң Бүгү-эвилел ниитилелиниң республикалар болгаш областар чөвүлелдериниң даргаларын, амыдырал-хандырылга албан черлериниң крайлар болгаш областар эргелелдериниң удуртукчуларын, бүдүрүлгелерниң директорларын, фабрик-завод комитеттериниң даргаларын, бүдүрүлге эргелелдериниң профэвилел комитеттериниң даргаларын, төп солуннарның болгаш журналдарның редакторларын, ВЦСПС-тиң аппарадының харысалгалыг ажылдакчыларын чалаан.

ВЦСПС-тиң пленумунуң ажылында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Күрпланының даргазы П. Ф. Ломако киржип турар.

Пленум чугаалажыр айтырыгларны бадылааш, бирги айтырыгны чугаалажып көөрүнче кирген.

Бо айтырыгның талазы-биле илеткелди ССРЭ-ниң чогаадылга болгаш ажыдылга херээниң талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы Ю. Е. Моксарев кылган. Ооң соонда чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның Бүгү-эвилел ниитилелиниң Төп чөвүлелиниң даргазы В. А. Иванов илеткел кылган. Ол ышкаш эртем-техниктиг ниитилелдерниң Бүгү-эвилел чөвүлелиниң даргазы В. Г. Силуянов илеткел кылган.

Илеткелдерниң талазы-биле профэвилелдериниң Украина республика чөвүлелиниң даргазы В. К. Клименко, чаартыкчыларның Москва хоорай чөвүлелиниң даргазы, «Знамя труда» заводтуң токары Б. Ф. Данилов, эртем-техниктиг ниитилелдерниң Ленинград хоорай чөвүлелиниң даргазы С. П. Митрофанов, тудуг болгаш үлетпүр материалдарының ажылчыннарының профэвилелиниң ТК-зының даргазы А. П. Ушаков, ССРЭ-ниң Күрпланының даргазының оралакчызы С. А. Степанов, Таганрогтуң комбайн заводунуң директору Н. В. Лутай, РСФСР-ниң совнархозунуң даргазының оралакчызы С. И. Кувыкин болгаш оон-даа өскелер санал бергеннер.

МОСКВА, июнь 25. (СЭТА). ВЦСПС-тиң пленуму Эвилелдер Бажыңының колонналыг залынга бодунуң ажылын уламчылаан. ССРЭ-ниң чогаадылга болгаш ажыдылга херээниң талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы Ю. Е. Моксаревтуң, чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның Бүгү-эвилел ниитилелиниң Төп чөвүлелиниң даргазы В. А. Ивановтуң болгаш эртем-техниктиг ниитилелдерниң Бүгү-эвилел чөвүлелиниң даргазы В. Г. Силуяновтуң илеткелдериниң талазы-биле эртенги хуралга Оренбург областың «Рубежанский» совхозунуң трактористи Г. К. Телятов, Украин ССР-ниң Эртемнер академиязының президентизи Б. Е. Патон, ССРЭ-ниң эртем-шинчилел ажылдарын аайлап таарыштырар талазы-биле Күрүне комитединиң даргазының бирги оралакчызы В. Н. Третьяков болгаш оон-даа өскелер санал

ВЦСПС-тиң пленуму ажылын уламчылап турар.

Библиотека төлээлерин Н. С. Хрущевтуң хүлээп алганы

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА-ның тускай корреспондентизи). Июнь 24-те Хага ордуда бодунуң резиденциязынга Н. С. Хрущев Стокгольмнуң хаан библиотеказының директору доктор Уно Виллерсти болгаш библиотеканың орус килдизиниң эргелекчизи Стаффан Далемни хүлээп алган.

Швед аалчылар Н. С. Хрущевка белекти — 1100 арын «Орус үлегер домактарның» үндүрүлгезиниң хоолгазын дамчыдып берген.

1862 чылда парлап үндүрген болгаш улуг орус чогаалчы Л. Н. Толстойнуң бодунга хамааржыр «Орус үлегер домактар» деп томнуң оригинал-бижимелин хаан библиотеказында кадагалап турар. Л. Н. Толстой ол номну «Дайын биле тайбың» деп романың чогаадырынга калбаа-биле ажыглаан. 1957 чылда ол номну Совет Эвилелинге катап парлап үндүрген. Ооң чаа үндүрүлгези М. А. Шолоховтуң эге чүүлү-биле парлаттынган.

Н. С. Хрущев биле доктор У. Виллерстиң болгаш дээрги Далемниң аразынга беседа болган, ооң чорудулгазында Совет болгаш Швецияның библиотекаларының кады ажылдажылгазының эртем-шинчилел ажылдарынга чугулазын олар демдеглээннер.

Янзы-бүрү чылдарда Стокгольмга бодунуң чоруп турган үезинде В. И. Ленин бо библиотекага кээп, анаа ажылдап турганынга хаан библиотеказы чоргаарланып турар деп, доктор Виллерс чугаалаан.

Н. С. Хрущев солун белекти дамчыдып бергени дээш аалчыларга өөрүп четтиришкинин илергейлээн.

Н. С. Хрущевтуң Окселесундта чоруп турары

ОКСЕЛЕСУНД. (СЭТА-ның тускай корреспондентизи). Июнь 25-те ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев болгаш ону үдеп чоруур кижилер Окселесунд хоорайга чеде берген. Швецияның амгы заводтарының бирээзи — металлургия комбинады ол хоорайда турар. Ук комбинат «Гренгесберг» дээр компанияга хамааржып турар. Ол компания Совет Эвилели-биле садыг харылзааларын тудуп, ыланггыя улуг диаметр хемчээлдиг хоорзаларны берип турар. Окселесундка Н. С. Хрущев-биле кады Швецияның премьер-министри Т. Эрландер, юстиция министри Х. Клинг болгаш өске-даа албан кижилери чедип келген.

Совет чазактың баштыңын «Гренгесберг» компанияның баштаар чериниң даргазы Б. Хаммаршельд, чиңгине директор Е. Вальденстрем, хоорайның үлетпүр хөреңгитеннериниң, губерния болгаш хоорай эрге-чагыргаларының удуртукчу төлээлекчилери уткуп алган.

Бөгүн хоорай байырлал шинчи кирген. Чыскаалган машиналарның келир оруун совет болгаш швед тукталар-биле шимээн. Окселесундтуң чурттакчылары Совет чазактың баштыңын уткууру-биле кудумчуларже үнүп келген турган.

Н. С. Хрущев болгаш ону үдеп чоруур кижилер заводтуң бажыңының чанынга машина-биле чедип келген.

Совет аалчыларга изиг байырны чедирбишаан, заводтуң чиңгине директору Е. Вальденстремниң чугаалааны болза, боттарының комбинадынга Н. С. Хрущевту көөрү «Окселесунд» металлургия комбинадының ажылчыннарынга болгаш албанхаакчыларынга өөрүнчүг болуп турар. Бо комбинат сөөлгү чылдарның дургузунда Совет Эвилели биле Швецияның аразында садыг харылзааларынга чугула ажыкты ойнап турар.

— Силерниң аян-чорууңар мээң кузелдиң улуг ханыышкынының үндезини болуп турар-дыр, чүге дээрге, мен сөөлгү чылдарның дургузунда Совет Эвилелинге каш удаа чоруп турган мен, ынчаарда мени онза чылыг-биле хүлээп ап турган болгай — деп, Е. Вальденстрем чугаалаан. Бис совет үлетпүр бүдүрүлгелер-биле, а ол ышкаш хөй-ниити амыдырал-биле чогумчулалдыг кылдыр таныжар аргалыг болган бис. Силерниң шахталарыңар болгаш заводтарыңар-биле, силерниң верфилериңер болгаш эртем-шинчилел институттарыңар-биле бистиң таныжып чорууву Совет Эвилелиниң техниктиг болгаш социал чедиишкиннерин бистиң хүндүлеп көөрүвүстү улам ханылаткан.

«Окселесунд» комбинатта бактаап турар «Гренгесберг» компания биле совет даштыкы садыг организацияларының аразында туруп турар садыг харылзааларының хөгжүлдезинге кузелиниң улуг-биле ханып турарын илергейлээш, Е. Вальденстрем болза, совет чагыгларны эң дээре күүседирин комбинат моон соңгаарда оралдажыр дээрзин медеглээн.

Бот-бодунуң аразынга садыг харылзааларын шапкын чорудар чорук чүгле ында киржип турар чурттарның чаагай байдалын бедидип турар эвес, харын база улустар аразынга бот-бодун билчир чорукка улуг хире чергезин-биле дузалап турар дээрзинге шуптувус бүзүрээр бис. Совет Эвилели биле Швецияның аразында садыгның улам ыңай хөгжүүрүнге идегелди илергейлеп турар бис деп, чиңгине директор чугаазының түнелинде айыткан.

Металлургия заводун — шуткулга цегин, демир бүдүрер талазы-биле цехти көөрүн эгелээн.

«Окселесунд» металлургия комбинады Швецияның база бир эң сайзыраңгай үлетпүр бүдүрүлгези болуп турары-биле сураглыг. Комбинаттың кол цехтери чылда 300 муң тонна чедир демир прокатты, 430 муң тонна чедир шойну, 300 муң тонна ажыг канны бүдүрүп турар.

Никита Сергеевич бүдүрүлгениң ажылдап турар рудаларында демирниң шынарының дугайын, руданың курлавырларының дугайын Е. Вальденстремден айтырган. Рудаларда демир 62—64 хуу хире болуп турар, а руданың курлавыры бети-ле дээрге 100 чылда четчир деп Вальденстрем харылаан. Моон-биле холбаштыр Н. С. Хрущев силерниң чурвунарда рудалар муң-муң чылдарда четчир дээрзин демдеглээн болгаш совет металлургияның аажок улуг чедиишкиннериниң дугайын долчуузу-биле чугаалаан.

Цехтерге ажылчыннар Совет чазактың баштыңынга чылыг байырны чедирип турган. Олар холдарының найыралчы ёзу-биле чайып, алыш часкап турган Н. С. Хрущев каш удаа доктаап, бодун долгандыр туруп алган ажылчыннарның холун тудуп чоруп турган.

Прокат цегин көрүп доосканы соонда, Н. С. Хрущев заводка чораан дугайында бодалын чугаалаан, бүдүрүлгени-даа база ол ышкаш оон бүдүрүп турар продукциязын-даа бедик-биле үнелээн.

— Эки хүлээп алышкыны дээш, бодуңарның бүдүрүлгеңерни көргүскениңер дээш четтирдим! Силерге чедиишкиннерни күзеп тур мен! — деп, Н. С. Хрущев чугаалаан.

Көрүлде соонда «Гренгесберг» концернниң дирекциязы ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевка алдар болдурган эртенги шайлалганы тургускан.

Эртенги шайлалга үезинде «Гренгесберг» концернниң баштаар чериниң даргазы Б. Хаммаршельд биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев найыралчы сөс-биле дашкалар көдүрген.

Эртенги шайлалга чылыг, найыралчы байдалга эрткен.

В. ХАТУНЦЕВ,
Д. ЕРШОВ,
И. МОКРЕЦОВ.

Н. С. Хрущев Харпсундта

ХАРПСУНД. (СЭТА-ның тускай корреспондентизи). Чыскаалган машиналар премьер-министр Т. Эрландерниң хоорай даштында резиденциязынга чедип келген. Бажыңның чоогунда шөлге Н. С. Хрущевту болгаш Т. Эрландерни швед болгаш даштыкы корреспондентилер долгандыр турупкан. Айтырыгларны харылап бээрин болгаш Швецияга көрген чүүлдериниң дугайында бодалдарын чугаалаарын Совет чазактың баштыңындан олар дилеп турганнар.

Бөгүн Окселесундта заводка эки техниканы көрдүм дээрзин Никита Сергеевич чугаалаан. Швецияда көдээ ажыл-агыйның бедик деңнелин ол демдеглээн. Ынчалза-даа Совет Эвилелиниң көдээ ажыл-агыйы бодунуң организастыг структуразының талазы-биле совет аалчыларның Данияга болгаш Швецияга көрген чүүлдеринден дыка бедик, ол улуг болгаш эң хөйү-биле механизастаттынган дээрзин Н. С. Хрущев демдеглээн.

Скандинав чурттарда дүжүт Совет Эвилелиниңгиинден ам-даа кудуу болуп турар-дыр деп, Никита Сергеевич оон ыңай демдеглээн. Ынчалза-даа оон чылдагаанын даап тыварынга улуг мерген угаангыр чорук негеттинмес. Бис четчир саның чемишчидилгелер төп турар черлерден. Швеция, Данияларзы ышкаш, ындыг дүжүттүг ап турар бис. Мында анаа-ла шыңгыг чүүл бар: чемишчидилгелерни калбаа-биле ажыглаар херек, ынчаарда дүжүт бедик болур.

Совет-швед харылзааларының чедиишкинниг хөгжүдериниң бүгү үндезиннер бар. Бистерни ажырыштырар хире кандыг-даа чүве чок-тур деп, Н. С. Хрущев түңнелинде чугаалаан. Швецияга аян-чоруумнуң күзелим дыка-ла ханып турар дээрзин Совет чазактың баштыңы чугаалаан.

Ындыг хевир-биле эрткен парлалга конференциязы доозулган. Никита Сергеевич Хрущев журналистер-биле байырлашкаш чорууда, оларга чедиишкиннерни күзээн. Никита Сергеевичини журналистер адыш часкаашкыны-биле үдээн.

Ол хүнүң кежээзинде Швецияның премьер-министри Т. Эрландер ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевка алдар болдурган албан ёзузунуң эвес шайлалганы тургускан. Шайлалганың үезинде найыралчы байдалга эрткен беседа болган.

В. ХАТУНЦЕВ,
И. МОКРЕЦОВ,
Д. ЕРШОВ.

„Хагбюберг" деп көдээ ажыл-агый имениезинге Н. С. Хрущевтуң чорааны

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА-ның тускай корр.). Окселесундута чорааның соонда, Н. С. Хрущев болгаш ону үдеп чоруур кижилер машиналарга олурупкаш, Ортаакы Швецияда, Седерманланд можунуң мурнуу-чөөн кезээнде туруп турар Юнгарен хөлдүң чанында «Хагбюберг» деп көдээ ажыл-агый имениезинче чорупканнар. Ол ажыл-агый чериниң ээзи ажыл-агыйны эки чорудуп турар кижи сураглыг Бенгт Вейбер болур. Ажыл-агый 700 га хире черлиг, оон иштинде 334 гага тараа тарып, мал одарладып турар. 300 га хире черде ыяш. Мыйыстыг бода мал коданы 200 баш, оон иштинде саар инектер 80 баш. Ук ажыл-агый үрезин болгаш үрелиг мал угланыышкынныг.

Хову болгаш мал ажылынга бүдүрүлге чорудулгазын механизастааның ачызы-биле ажыл-агыйга сөөлгү 20—25 чылдарның дургузунда хөй-биле кылыр күш-ажыл кызырылган. Чер ажылының культуразы болгаш чемишчидилгелерни хөйү-биле хереглээн чорук, тараа культураларының чаагай дүжүдүн алырының аргазын берип турар.

Окселесунд хоорайдан Совет чазактың баштыңчызының чеде бергени «Хагбюберг» ажыл-агыйга Никита Сергеевичини, оон кадайын, премьер-министр Таге Эрландерни болгаш оларны үдеп чоруур кижилерни ажыл-агыйның ээзи Бенгт Вейбер уткуп алган. Ол Н. С. Хрущевту бодунуң ажыл-агыйы-биле таныштырган — ажыглалдыг черлерни, машина парыгын, инектер коданың көргүскен. Ажылдап турар пружиналыг илнирни, андазын кожуп каан тракторну, сеялканы, грейдерни Никита Сергеевич кичээнгей-биле сонуургап көрген. Машиналарның техниктиг характеристиказын, оларның ажыктыын, химиктиг чемишчидилгелерниң составын, ол ажыл-агыйда хереглеп турар мал чемнерин, ап турар дүжүттү ол тодаргай сонуургап көрген.

Түннелинде Никита Сергеевич швед фирма «Булиндер-Мунктельдин» сөөртүлге-чүдүрүлге машиналарының чамдык хевирлерин көрген. Ол фирманың үндүрүп турары, ыяшты боду чүдүрер машинаны ол сонуургаан.

Ажыглалдыг черлерни болгаш машина парыгын көргенинин соонда, Н. С. Хрущев болгаш ону үдеп чоруур кижилер Б. Вейберниң бажыңынче чорупкан. Бажыңның ээзи бодунуң өг-бүлезиниң кежигүннерин аалчылар-биле таныштырган Совет чазактың баштыңы чылыг-биле өөрүп четтирген болгаш анаа база оон өг-бүлезиниң кежигүннеринге чедиишкиннерни болгаш аас-кежиин күзээн.

Ажыл-агыйны көргенимге дыка таарзындым деп, Н. С. Хрущев чарлып чоруп тургаш чугаалаан болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң бедик деңнелин демдеглээн.

Н. С. Хрущев, Т. Эрландер болгаш өске-даа совет база швед аалчылар «Хагбюберг» ажыл-агыйдан Харпсундче — швед премьер-министрниң хоорай чанында турар черинче чорупкан.

В. ХАТУНЦЕВ,
Д. ЕРШОВ,
И. МОКРЕЦОВ.

„Юнсон" концернниң баштыңын Н. С. Хрущевтуң хүлээп алганы

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА). Хага ордуда бодунуң резиденциязынга Н. С. Хрущев «Юнсон» дээр сураглыг швед концернниң баштыңы, даг инженери А. Юнсонну хүлээп алган.

Беседа үезинде Совет Эвилели биле Швецияның аразынга барааннар солчулгазының айтырыгларының талазы-биле санал-оналдарның солчулгазы болган.

Ыяшты — республиканың чаа тудугларынга

Улуг-Хем ыяш ажыл-агый чериниң коллективи ыяш сугладыышкынының дүргедедир дээш хемчеглерни ап турар. 1964 чылдың июнь 25-ке чедир 20208 кубометр ыяшты сугладып эккээр тургаш, 19322 кубометрни эккелген азы планны 96,6 хуу күүсеткен.

Ыяш ажыл-агый пунктуларының мурнунда Сизим пунктузу чоруп турар. Бо чер ыяш салдадырының планын барык 2 ажыг катап күүседип турар.

Ыяш салдадыр талазы-биле Сыстыг-Хем ыяш ажыл-агый пунктузу (начальниги эш Карамышев, парторганизация секретары эш Чистяков, местком даргазы эш Быков) кончуг шушпең ажылдап турар. Мында ажындырыышкын эгелээнинден бээр ыяш салдадып ба[illegible]рарының планын чүгле 19,6 хуу азы 19146 кубометр ыяшты ба[illegible]ган.

Улуг-Хем ыяш ажыл-агый чери-биле керээлиг пароход[illegible] Үстүү-Енисей ажыглал участогу (начальниги эш Сергеев) [illegible] зин багай күүседип турар. Июньде 25 муң кубометр ы[illegible] эккээр тургаш, ол хүлээлгезин чүгле 48 хуу күүсеткен. [illegible] роходство чери Сыстыг-Хемден саллар чедип бады[illegible] тудуп турар. Пароходствонуң капитаннары шуптузу [illegible] ышкаш шалыпкын ажылдаар болза эки. Ол Бии-Хем[illegible] бүгү ыяштың 25 хуузун эккелген.

Ыяш салдадыышкынының дүргедедир дээш боттуг [illegible] ры чүден-даа артык негеттинип келген.

Л. Б[illegible]

Чаа дүжүттү төлептиг уткуур

Чер ажылының ажылдакчыларының амыдыралынга эң-не өөрүнчүг, ынчалзажок эң-не кужениишкинниг үе — тараа кезиидези чоокшулап орар. Ол болза тараажыларның шудургу, кужениишкинниг куш-ажылының түңнелин үндүрер, көдээниң миллион-миллион ажыл-ишчилериниң кужениишкиннериниң негээр.

Амгы үеде ховуу турлагларында сөөлгү белеткелдер чорупп турар. Механизаторлар машина бүрүзүн, агрегат бүрүзүн кылып көрүп турар. Ажаап алышкынга үлегерлиг белеткенип база ону кыска хуусаада чедирип чорааш ажаап алыр дээш чарышка хөй-хөй муң трактористер, комбайнерлер, машинистер кирип турар. Олар черде ажык улуг кемнээлдиг ажылды күүседир алаар. Планга дежип көөрге чазын чажар тараалар болгаш тараа бобыларының шөлү калбарган. Күзүн чажар тараалары — кызыл-тасты, коа-тарааны, арбайны база-ла эртен чылдан көйнү ажаар алаар. Тарааның үнүжү чаагай боор турар, ынчалзажок тараажылар ону ажаап, сагып салып турар. Чурттуң тараа курлавырын көвүдедир, ажаап алышкынның үлегерлиг чорудар, ховуларже бүрүн белеткелдиг үнүштер дээш кижилер боттарының бүгү-ле билиглерин база мергежилин илередип турар.

Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш куруунге садарын көвүдедир дээш социалистиг чарыштың эгелекчилери — Кубаньның ажыл-ишчилери боттарының хүлээлгелерин аадарлыг ажыл-херектери-биле бызыглап турар. Олар чаагай дүжүттү өстүрүп алган болгаш ам ону ажаарынче кирипкеннер. Усть-Лабинск бүдүрүлге эргелелинде Тимашевскийниң, Крымскийниң, Курганинскийниң тараажылары күзүн чашкан арбайны кезип турар.

Ставропольда Новоалександровск бүдүрүлге эргелелиниң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери чаагай мелдээшкинни кылганнар. Олар бир гектардан-на 25 центнер тарааны ажаап алырын база куруунге тос миллион пудтан хөвүш ховс тарааны садарын күзээннер. Новоалександровчулар чурттуң мурнунга алган хүлээлгелерин күүседир. Дүжүт ажаалдазын тергиин ээн чорудар дээш чарышты калбартырынче арайның бүгү колхозчуларын болгаш совхозтарның ажылчыннарын кыйгырган. Эргелелдиң механизаторлары тарааны алды — сес хонуктарда кезерин болгаш бастырарын, ажаалда техниказының дүн-хүн чокка ажылдаарын хандырарын шиитпирлээннер. Эргелелдиң ажыл-агыйлары ажаап алышкынга бүрүн белеткелдиг ужурашкан: комбайннарны, жаткаларны, транспортту септеп белеткээн. Машиналарның техниктиг хандырылгазының талазы-биле көжүп чоруур мастерскаалар механизаторларга дузалаар.

Краснодар крайга, Донга, Украинаның Крым, Херсон болгаш өске-даа областарынга ажаалда талазы-биле хөй-хөй чаа чүүлдерин ажыглаар алаар. Тараа кезиидезиниң болгаш белеткээриниң чедишкинни — хамыктың мурнунда тараа дээш демиселдиң бүгү участоктарынга куш-ажылды мергежилдиг организастаарындан хамааржыр. Кол чүве чүл дизе, бүгү техниктиг курлавырларны долу ужуру-биле ажыглаары болур. Машиналарның ажыл чок, ээн турар чоруу-биле шиитпирлиг демисежир, ажаап алышкын агрегаттарын эң-не мергежилдиг механизаторларга хүлээндирер херек. Бүгү-ле чүүлдерин чогуур өйүнде белеткээр база баш удур көөр херек.

Ынчалзажок чурттуң хөй-хөй районнарының колхозтары болгаш совхозтары тараа кезиидезинге ооржун белеткенип, комбайннарны болгаш жаткаларны септеерин дыка саадап турар. Июньнуң үш-кү декадазының эгезинде РСФСР-ниң колхозтарында болгаш совхозтарында комбайн паркының ооржун кезин септеттинген. Соңгу Кавказка массалыг кезиидеге эгелээр-же чедир санныг хонуктар арткан. Ынчалзажок мында комбайннарны болгаш жаткаларны ховуларже четче үндүрбээн. Украинаның мурнуу талазында районнарда байдал база-ла ындыг. Чимво, Одесса областа Белгород-Днестровск районнуң тараажылары кезиидеже баштай киргеннериниң бирээзи. Ынчалзажок «Тиилелге», Киров аттыг, Жданов, Шевченко аттарлыг колхозтарда хөй-хөй машиналарга септекчилер ам-даа кол дегбээн. Волгоград, Куйбышев, Оренбург, Челябинск, Новосибирск областарның ажыл-агыйларында машиналарны белеткээрин хожудадып турар.

Сибирьның болгаш Казахстанның ховуларынга кезиидеге талазы-биле улуг ажылдар мелдээр чоокшулаан. Мында он-он миллион гектар черде тарааны чажып тарган. Бүгү дүжүттү кыска хуусаада ажаар болгаш камгалап алыр төлээде, сибирьжилерден база курчержилерден бедик, организастыг чорук болгаш мергежил негеттинер. Ындыг болза-даа чоон талакы чамдык районнарда ажыл-херектиң байдалы улуг дүвүреезинниг боор турар. Алтай крайда комбайннарның чүгле үш хире кезин септеттинген, а Топчихинск, Смоленск, Алейск, Кытмановск эргелелдериниң ажыл-агыйларында оон-даа ооззаш боор турар. Крайда принциптиг сес муң ажыг комбайннар бар, ынчаарга оларның артык кезектери база бар. Ынчалзажок хөй-хөй колхозтарда болгаш совхозтарда ол машиналар ажыглалдан үнүп, шуут-ла октаттынган. Оларны септеээн-даа база ховуларже үндүрерин-даа болбайн турар.

Кур чер крайының ажыл-агыйлары боттарының аргаларын ырак-та-ла чедир ажыглавайн турар. Машиналарны мастерскаалдан септеп үндүрериниң графигин үзүп турар. Ылаңгыя Целиноград, Кустанай, Павлодар областарда ажаалда техниказының септелгези хожудап турар.

Дүжүт ажаап алышкынның организастаарын болгаш ооң белеткелин бүдүрүлге эргелелдеринден база партия организацияларындан күш-бүрү база тодаргай удуртурун ажыл-херектиң эрге-ажыктары негеп турар. Амгы үеде сорулга чүл дизе, септелгени дүрген доозарынче көдээ ажыл-ишчилериниң кужениишкиннерин угландырары, күштүг болгаш техниктиг чепсел-херекселди шын таарыштыр тургузар талазы-биле оларга дузалаары, кезиидеге үлегерлиг чорудары дээш чарышка бүгү колхозчуларны база совхозтарның ажылдакчыларын кирииштирери болур.

Ажыл-агыйларны техника талазы-биле комплекстиг хандырарын организастаарынга «Сельхозтехниканың» тускай эртемниглери хөй чүүлдерни кылып болур ужурлуглар. Чамдык областарның механизаторлары оларга шыңгыы негелделерин салып турар. Россия Федерациязының, Украинаның, Казахстанның болгаш өске-даа республикаларының септелге кылыр чамдык бүдүрүлгелери кезиидениң изиг түлүк үезинде колхозтарның болгаш совхозтарның чагыгларын чогуур өйүнде күүсетпээн, ынчангаш машиналар септелгезин хожудадып турар дээрзиниң дугайында медээлер редакцияга кээп турар. Чижээ, «Крайцелинсельхозтехниканың» бүдүрүлгелери комбайннар белеткээриниң талазы-биле онаалдазын ырак та чедир күүсетпээн, а оларның ону кылып болур техниктиг баазазы-даа бар, дуржулгалыг кадрларлыг-даа болгай. Бир эвес Турксибск болгаш Спасск мастерскаалары сөөлгү хүннерге чедир чаңгыс-даа машина септевээнин ап көөр болза, чөгенчиг-дир!

Чамдык черлерде көдээ ажыл-агыйының септекчилери кезиидеге белеткенип тура, артык кезектерниң чедишпейн турары-биле улуг бергелерге таваржып турар. Чамдык үлетпүр бүдүрүлгелери көдээ ажыл-агый машиналарын чүдүрүп чорударын саададып, ажаап алышкынның көдээже четчелеттинмээн агрегаттарын чорудуп турар таварылгалар бар. Көдээ ажыл-агый чагыгларын чамдык бүдүрүлгелериниң канчаар күүседип турарының дугайын планның база «Сельхозтехниканың» органнары-биле кады совнархозтар тодаргайлап көөр хүлээлгелиглер. Ындыг чагыгларны шыңгыы контрольга алыр херек.

Чүгле тараажыларга эвес, харын белеткел организацияларының ажылдакчыларынга база-ла изиг түлүк үе келген. Оларның хүлээлгези болза, тараа хүлээп алыр черлер үзүк-соксаал чок, дүн-хүн дургузунда ажылдазын дээш, тарааның массалыг кээр эгелээриниң мурнунда элеваторларның база пунктуларның бүгү материал-техниктиг баазазын көрүп-чурумнуг кылдыр тургузары болур. Чаа дүжүттү хүлээп алырынга үлегерлиг ужуражыр дээш Бүгү-российнын чарыжын эгелээн Оренбург областың белеткелчилериниң инициативазы улуг деткимчени ап турар. Бо чылын олар складтарның ишкирин барык-ла 11,5 миллион пуд тараа кирер кылдыр улгаттырарын, хүлээп алыр черлериниң хөй-хөй чорудулгаларын, тарааны арыглаарын база чүдүрерин механизастаарын шиитпирлээннер.

Чурттуң эң-не мурнуу талазы — Ортаакы Азияның база Закавказьениң районнарында тараа кезиидези изиг түлүк чорупп турар. Муң-муң агрегаттар тарааны кестирип база бастырып турар. Чаа дүжүттүң тараазы белеткел пунктуларынга кээп турар. Чурттуң кол тараалыг черлеринге тараа кезиидезин эгелээри ырыңай-ла чоокшулап келген. Соңгу Кавказтың районнарының механизаторлары ажаап алышкынче кирип турар. Чайның бирги эң кужениишкинниг ажылынга бүрүн белеткелдиг ужуражыры, ону организастыг чорудары, Төрээн чуртка хөй тарааны база көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын бээри — көдээниң ажыл-ишчилериниң хөй миллион ирээзиниң аадарлыг херээ болур.

„ПРАВДАНЫҢ" МУРНУКУ ЧҮҮЛҮ

Тожунуң малчыннарының чедиишкиннери

СЭКП ТК-ның декабрь болгаш февраль Пленумнарының төөгүлүг шиитпирлеринге сорук кирген Тожу районнуң колхозтарының ажыл-ишчилери куруунге көдээ ажыл-агый продуктуларын — эътти, сүттү, дүктү садарының пландарын хуусаа бетинде күүседир хүлээлгени алганнар. 1964 чылдың бирги кварталының түңнелдеринден ап көөрге, чылдың бирги чартыының планын хуусаа бетинде күүседириниң бүгү аргалары тожуларда бар дээрзи тодаргай болган. Ынчалза-даа ону чедип алырынга саанчы, кадарчы, хойжу, хаван ажаакчызы болгаш ниви ажылдакчызы бүрүзүнүң кужениишкинниг ажылы, партия, комсомол организацияларының, колхозтарның баштаар черлериниң малчыннар-биле хүн-бүрүде ажылы, малчыннарга амыдырал-чурттаалганың чогуур байдалдарын, ажылдаарынга таарымчалыг чүүлдерин тургузары эргежок чугула турган.

Бистиң сөзүвүс быжыг болгаш бисте түңнелдер багай эвес деп бүзүредириниң барымдаазы тожуларда ам бар апарган. Район июнь 20-же куруунге сүт садарының чартык чыл планын 100 хуу, эътти 117,6 хуу күүсеткен. 1963 чылдың бо үезинде куруунге чүгле 13 центнер эът саткан турган болза, бо чылын 691 центнерни саткан. Эрткен чылын бо үеде саткан сүт 992 центнер турган болза, ам 1640 центнер болган.

«Май 1» колхоз (даргазы эш Күнчүк, парторганизация секретары эш Седеней) эки көргүзүглерни чедип алган. Колхоз куруунге сүт садарының чартык чыл планын июнь 20-же 105 хуу күүсеткен. «Совет Тыва» колхоз сүт садарының чартык чыл планынга чүгле 400 килограммны чедирбээн. Ай төнчүзүнге чедир 20 тонна сүттү куруунге немей садар хүлээлгени колхозтар алганнар.

Мал казарын өстүрер талазы-биле малчыннарның мөгаг чок ажылы эки түңнелдерни берип турар. Мында ниви малчыннарын онзалап демдеглээр чогуур. Колхозтарның төптеринден талыгыр ырак (200—250 километр) чурттап, бир черден өске черже үргүлчү көжүп, улуг бергелерни шыдажып эртип турган колхозтарның ниви ажылдакчылары боттарының куш-ажылы-биле чиик өртектиг, чаагай амданныг хөй ниви эъдин куруунге садып турарлар. Нивичилерниң аразында ажылга кайгамчыктыг кижилер бар. Эш А. Деревектиң удуртуп турар ниви фермазының коллективи куруунге эът садарының планын ажыр күүсеткен. Малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алган. Ону Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутадынга соңгааны ажык таварылга эвес. Өске ниви фермаларында чаш мал база мени алдынган. Ам районнуң колхозтарының нивиниң баш саны 5000 ашкан.

Тожуда ам хаван ажылын база чорудуп турар. Ам дээрезинде эът бүдүреринге хаван эъди шоолуг черни ээлевейн турар болза-даа, колхозтар моон соңгаар хаван ажылын сайзырадырының аргаларын өөренип турар. 1963 чылда «Май 1» колхоз куруунге 6 тонна хаван эъди саткан болза, бо чылын 8 тоннаны садар хүлээлгени алган. Мында С. Ким, оон кадайы Б. Хандылай дээн ышкаш хаван ажылынга мергежилдиг кижилер бар. Олар ажылактарны хаван ажылынга өөредип турарлар.

«Май 1» колхозтуң төп сүт-бараан фермазы болгаш «Совет Тыва» колхозтуң Көк-Чар фермазы аразында социалистиг чарышты. Олар сүт саалдазының болгаш куруунге садарын хүн келген тудуп көвүдедип турарлар. Ам үеде парткомнуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл туңу «Май 1» колхозтуң бо төп фермазында туруп турар. «Май 1» колхозта Ак Хемчикпен биле «Совет Тыва» колхозта Куку Рима сүт саалдазынга дээре көргүзүглерни чедип ап, коммунистиг куш-ажылдың шалыңчылары деп бедик атты чедип алганнар, а Куку Риманы чоокта чаа СЭКП кежигүнүнге кандидатка хүлээп алган. Оларның кайызы-даа эрткен чылын инек бүрүзүнден 1500 кг сүттү сааганнар. Олар боттарының дуржулгазын эш-өөрүнге ээмчидерин оралдажып турарлар.

Мал ажылының продуктуларын куруунге садарының планын күүседири колхозтарга анаа белен болу бербээн-не болгай. Партия организациялары болгаш колхозтарның баштаар черлери план күүседиишкинге колхозчуларның бүгү күштерин мобилизастаар дээш кужениишкинниг ажылды чоруткан-нар. «Май 1» колхозтан саанчыларны республиканың мурнакчы ажыл-агыйларынче мурнакчы дуржулганы өөренири-биле чорудуп турган.

«Май 1» колхоз районнуң мал ажылының ажылдакчыларының дузазы-биле кылынмал сүттү районга бир дугаарында бүдүрүп, чедиишкинниг ажыглааш, бараанныг сүттү көвүдеткен.

Ам куруунге дүк садарының планын күүседири дээш хойжулар-биле ажылды хүнүн-бүрүде тургусту. Районнуң эң дээре хойжуларының аразында Кол Шивит биле Кол Чанчывай алышкыларының аттарын адап болур. Кол Шивит «Совет Тыва» колхозка 8 чыл иштинде хөй кадарып келген болгаш ам төрүүр хойлар кадарып, 100 хойга онааштыр 90 хураганны, хой бүрүзүнден 2,2 кг дүктү алган. Хойжу Кол Чанчывай «Май 1» колхозта ажылдап, 100 хой бүрүзүнден база 90 хураганны алган.

Чамдык эки көргүзүглер-биле чергелештир бисте четпестер база бар. Кол четпестерниң бирээзи болза, ниви ажылдакчыларынга амыдырал-чурттаалганың болгаш культурлуг негелделерниң таарымчалыг байдалдарын ам-даа тургуспааны болур. Колхозтарда партия организациялары, колхоз баштаар черлери болгаш партком, райкүүском бо айтырыгны шыңгыы бодалып, чогуур хемчеглерни алыры чугула.

Мал ажылынга быжыг чем суурну тургузарының айтырыы ам чидии-биле тургустунуп турар. Эрткен чылдарда малдың бөлүүн чемнери чедишпейн келгениниң багай уржуундан чогуур түңнелди кылып, бо чылын четчир хемчээлдиг чемнерниң белеткээриниң арга-хемчеглерин алыр ужурлуг. Мал чемнериниң белеткелинге чүгле тускай бригадалар ажылдаар эвес, малчыннар база киржир ужурлуг.

Малчыннарның ортузунга политиктиг массалыг ажылды хүн бүрү аккыжыр, оларга солуннарны, журналдарны ой-шаанда чедирер, концертти, кинону көргүскен, лекцияны, беседаны чоруткан турар херек.

Республиканың малчыннарының Маадыны болур хүн ырак эвес. Колхозтарның малчыннары анаа улуг куш-ажылчы белеткелдиг ужуражыр дээш улам хайныышкынныг ажылдаар ужурлуг.

М. БОНДАРЕНКО,
СЭКП-ниң Тожу парткомунуң секретарының оралакчызы.

КӨСКҮ АГИТАЦИЯ-БИЛЕ

СЭКП ТК-ның 1963 чылдың июнь айда болуп эрткен Пленумунга «Партияның идеология ажылының ээлчеглиг сорулгаларының дугайында» доктаалды хүлээп алганындан бээр бир чыл чүгле ажып турар. Бо үениң иштинде ажылчы чоннарның кижизидилгезиниң талазы-биле хөй ажылдар кылдынган. Хоорайлар, районнар төптеринден эгелээш, колхозтар, совхозтарга, аал-өртеелдерге чедир лекцилар, бөлеглер ноомчулгазы калбырган. [illegible] көргүзүглер [illegible] өске-даа көскү агитация материалдары [illegible] [illegible] талазы-биле бистиң «УТКА-25 чылы» совхозта парторганизацияның ажылының байдалын [illegible] тодаргай [illegible]. Эрткен чылдың бо үезинде [illegible] ортузунга 21 [illegible] ноомчаан турган болза, [illegible] лекцияларны ноомчаан. [illegible] клубтар, библиотекалар [illegible] агитаторлар малчын[illegible] [illegible] доктаа[illegible] [illegible]ганнар. [illegible] агитацияның талазы-биле совхозтуң девискээринде 4 көдээ клубтар, 3 библиотекалар, 2 кызыл булуңнар багай эвес шиметтинген. Мында Коммунистиг партияның, Совет чазактың удуртукчуларының портреттери делгеттинген, стендилерни, монтажтарны, көргүзүглерни болгаш лозунгларны оон өске-даа эргежок чугула чүүлдерни кылып белеткээш, шимей берген.

Ак-Туругнуң көдээ клувунуң шимээдезин кылырынга Ак-Туруг 8 чыл школазы, уруглар бажыңының коллективи (директорлары эштер Сюр-оол, Крылова) эки киржип турарлар. Ынчангаш ол клуб шимээдизи талазы-биле совхозтуң клубтарының бирги черинде турар.

Совхоз төвүнде «Комсомолчу прожектор», хундулел, көргүзүг самбыралары үргүлчү кылдырттынып турар. Оларны кылырынга башкы эш Н. Кара-оол, ажылчын эш Доржет-оол, комсомол комитединиң секретары эш Биче-оол олар идепкейлиг киржип турар.

Совхозтуң төвүнде болгаш салбырларда район, совхоз болгаш салбыр чүнү кылып ажылдап турарын, саанчыларның, хаван ажаакчыларының, хойжуларының социалистиг хүлээлгезин бижээш, көскү черлерде аскылаан. «Бистиң шолбаннарывыс» деп чуруктуг монтажты кылган.

Арыг-Үзүүнде эш Эвен-оолдуң хойжу бөлүктезиниң төвүнде Н[illegible]тип-Хемниң сүт-бараан фермазында кызыл булуңнарны ажыдып шимээн. Ховуу турлагларында лозунгнар, кыйгырыглар-биле кады трактористерниң ажыл нормазын, планнарын, ажыл төлевириниң расценкаларын азып делгээринден аңгыда, бүгү трактористер кылган ажылын, ажылдап алган ажыл төлевирин хүн бүрүде дораан билип турар. Ол чорук тарылганы совхоз районга баштай, эрткен чылгызындан 10 хонук эрте доозарынга идиглиг болган. Ховуу турлагларынга түңнелдер үндүрүп, көргүзүглер кылырынга учетчиктер эштер Дембирел, Кызыл-оол, агрономнар эштер Ч. Чаран-оол, С. Сүндүй-оол олар идепкейлиг болуп турарлар. Совхозтуң хөй кыштаглазы Арыг-Үзүүнде, Ак-Туругда пунктуларында лозунгнарны, вөрмачижектерни кылган, кыргыкчыларның ажылының түңнелин үндүрүп, кым мурнаан база кым хожудап турарын деп чүүлдерни кылгылаан.

Совхозтуң девискээринде 4 хана солуннар, 9 агитзуулустар үнүп турар. Чыл эгезинден бээр хана солуннар 21 удаа, агитлистоктар 56 удаа үнгүлээн. Ону үндүрерин Иштиг-Хемде Шеккулен, Чулдук, Арыг-Үзүүнде Монгуш-оол, И. Шаравии, Ак-Туругда Ч. Чүлдүм олар эки киржип турарлар.

Я. ДОРЖУ,
«УТКА-ның 25 чылы» совхозта партком секретары.

ЫН

АМГЫ ҮЕНИҢ УЛУГ ИДЕЯЗЫ

Россияга төрүттүнген пролетаржы марксистчи партияның ёзулуг манифези болу берген «Улустуң өңнүктери» деп чүл база социал-демократтарга удур олар канчаар дайылдажып турарларыл?» деп В. И. Ленинниң ному эң баштай чедек чыл мурнунда, 1894 чылдың июньде парлаттынып үнген.

Ол номнуң чидиг шүгүмчүлели болза, бистиң партиявыстың тургустунуп турган баштайгы үезинде Ленинниң теоретиктиг бүгү ажыл-чорудулгазы ышкаш, биче буржуазчы реформизмниң туружундан марксизмниң идеязынга удурланып турган либералдыг народниктерниң утопистчи үзелдеринге удурланган турган. Михайловский баштаан либералдыг народниктерниң идеологиязы болза, төөгүге ийи-чаңгыс кижилерниң ролюн эмин эртир улгаттырбышаан, ниитилел хөгжүлдезиниң талазы-биле Маркстың ажыткан боттуг хоойлуларны ындыг хоойлулар чок деп удурланып турганнар. Оларның экономиктиг программазы чүгле үүрмек тараачыннарны болгаш үс-тывышчы бүдүрүлгени камгалап, оларны «улустуг» деп көөрү-биле өйлежип турган. Ажылчы чоннуң негелде-херегселин хаан чазак хандырар аргалыг дижип, ынчангаш оон дузазы-биле ол программаны боттандырарын 90 чылдарның народниктери оралдажып турганнар.

Либералдыг народниктерниң субъективтиг социологиязы-даа база, ол ышкаш, оларның практиктиг программазы-даа шуут реакцылыг утка-шыпнарлыг болуп турган. Олар чурттуң иштинге аңгы чорудулгаларының өзүп чидиглеңип турарын чажырып чаап, марксизмниң нептерей тараарынга аажок улуг шаптыкты чедирбишаан, ажылчын болгаш революстуг шимчээшкинниң хөгжүлдезин саададып турганнар. 1905 чылда Ленинниң бижээни болза: «чүс чылдың сөөлгү чээрби беш чылының дургузунда орустуң революсчу угаан-бодалының бүгү төөгүзү — бо дээрге биче буржуазчы народникчи социализм-биле марксизмниң демиселиниң төөгүзү-дүр» (Долу чыындызы чогаал. 5-ки үндүргениниң 12 тому, 40 арында).

«Улустуң өңнүктери деп чүл» деп номун бижээш, либералдыг народниктерниң идеологиязынга Ленин өлүмнүг согуушкунну берген. Марксизмниң бүгү үш кол кезээн: философияны, политиктиг экономияны болгаш эртемниг социализмниң теориязын камгалап алган болгаш чогаадыкчы хөгжүткен. Революсчу социал-демократияның дайынчы сорулгалары, ооң программазы болгаш тактиказы ленинчи номда бүгү талалыг үндезилеттинген.

Ленинге баштаткан революсчу марксистерниң либералдыг народниктерге удур идейлиг демисели болуушун политиктиг партияның тургузарынга Россияның пролетариадын сырый каттыштырарынга оруну ажыткан. Аныяк ажылчын шимчээшкинниң реформизмниң оруунче кирерин оралдажып турган биче буржуазчы чүзүн-баазын үзелдер болгаш теорияларга удурланыштыр. Ленин болза царизмниң, помещиктерниң болгаш буржуазияның дарлалынга удур ажылчы массаларның хосталгалыг шимчээшкининиң удуртукчузу болур пролетариаттың төөгүлүг ролюн эртемге үндезилээн. Ленинниң гениалдыг ажылы болза «демократтыг бүгү элементилерни баштаан орус АЖЫЛЧЫН абсолютизмни дүжүрер болгаш ОРУС ПРОЛЕТАРИАТ (бүгү чурттарның пролетариаттары-биле кады) ПОЛИТИКТИГ АЖЫК ДЕМИСЕЛДИҢ ДОРТ ОРУУ-БИЛЕ ТИИЛЕЛГЕЛИГ КОММУНИСТИГ РЕВОЛЮЦИЯЖЕ БААР» дээр дугайында оттур билген сөстер-биле доозулган. (Чогаал, том 1, 312 арында).

Ажылчын аңгының гегемониязының ленинчи идеязы марксизмниң теориязының болгаш практиказының хөгжүлдезинге шылгарангай салыышкын болган. II Интернационалдың оппортунистериниң көвү баскаш пролетариаттың аңгы демиселин тараачын шимчээшкини-биле дүүштүрер дугайында Маркстың тодарадылгазын ол идея чүгле катап тургускан эвес, харын буржуаз-демократтыг революция социалистиг революцияже шилчиир дугайында өөредигни ажылдан кылырынга ол идея үндезин эге болу берген.

Эрткен чүс чылдың төнчүзүнде Ленинниң идип үндүргени база үндезилээни пролетариаттың гегемониязының идеязы болза ниитилел хөгжүлдезиниң боттуг хоойлуларының эртем ёзузунуң анализинге шуут үндезилеттинген. Албан статиказының хөй санныг көргүзүглерин шинчилеп көрүп турган Ленин бараанныг үүрмек бүдүрүлгелер капиталистиг улуг бүдүрүлгеге кылдыр шилчииринниң чаагаар болур чорудулгазын ажыткаш, кужун холезиленир ажылчыннарның саны чайгылыш чок өспүшаан, олар фабрикаларга болгаш заводтарга мөөңнеттинерин көргүскен. Россияга капиталистиг улуг үлетпүрнүң хөгжүлдези болза, пролетариат бүгү ажылчы массаның болгаш дарлаттырганнарының авангарды болу бээр байдалды тургузуп турган.

Капиталистиг бүдүрүлгениң мурнакчы формазы-биле колбашкан пролетариат болуушун кужун мөөңнээр болгаш бүгү революсчу-хосталгалыг шимчээшкинниң баштаар аргалыг деп В. И. Ленин онзалап демдеглээн турган. Крепостник ёзу-чурумнуң артыышкыннарын узуткаарынга болгаш демократтыг хосталгаларны чаалап алырынга алызындан сонуургалдыг тараачыннарның калбак массазы Россияга ажылчын аңгының чаагаар эвилелчилери деп Ленин санап турган. Ол чорук болза, пролетариат ажылчы чоннуң өске кезектеринден хоорулчак дээр чүзүн-баазын сектантычы, догматиктиг үзелдер бодалдарының суртаалчыларын шуут чылча шапкан.

Ажылчын аңгының удуртукчу ролюнуң база ооң тараачыннар-биле эвилелиниң дугайында ленинчи өөредигниң ёзулуг кол утказын аңгы үениң биче буржуазиязының, народникчи социализмниң камгалакчылары янзы-бүрү арга-биле ап каап турар. Олар ниитилел хөгжүлдезиниң боттуг хоойлуларын каржызы-биле үревишаан, пролетариат «революционерлерни» көөрде «тараачын оолдар» бирги черде деп көргүзерин оралдажып, революцияның эртпээн чадазын ажа халырын оралдажып турарлар. Чүгле ленинизмниң ужуун сырып турар, а херек кырында ону волюнтаризм-биле, тодаргайлаарга, ниитилел хөгжүлдезиниң боттуг хоойлуларын барымдаалавайн, аңгы үениң болуушкунун идеалисчи ёзу-биле тайылбырлап турар кыдат догматиктер харын-на шак ынчаар кылып турарлар.

Дарлакчы аңгыны дүжүрген соонда пролетариат тараачын массазы-биле эвилелин чүгле административтиг арга-биле, күрүне эрге-чагыргазының дузазы-биле бызыглаан болур деп пекин теоретиктер шын эвес бодап турарлар. Ол бадыткаашкын болза ленинизмниң теориязынга болгаш практиказынга удурланышкак болуп турар. 1917 чылдың мартка чедир-ле Ленин болза, Россияга пролетариатка удуртурган ажылчыннар болгаш тараачыннарның революсчу-демократтыг диктатуразын тургузар деп чугаалап турганы билдингир болгай. Социалистиг революцияның белеткели чорупп турар үеде ажылчы чоннуң массазын ажылчын аңгының удуртур чорууу социализм дээш демиселдиң ондур улуг сорулгазы-биле хей-аът кииртинип турган. Улуг Октябрьның тиилээниниң соонда пролетариаттың диктатуразының системазында ажылчын аңгы-биле куш-ажылчы тараачыннарның эвилели албадал чуулу-биле хандыртынып турган чүве эвес, а экономиктиг болгаш культура тургузуушкунунга, социализмниң материалдыг болгаш угаан-бодал талазы-биле белеткелин тургузарынга ийи аңгыларның ийиледирээниң сонуургалдыы хандырып турган. Ам, каҗан Совет социалистиг күрүне бүгү улустуу апарганда, бистиң чуртка ажылчын аңгының удуртукчу ролю чүгле кошкаваан эвес, харын улам ыңай улгадып хөгжээн. Коммунистиг партияга удуртурган бистиң улузувус мораль-политиктиг чаңгыс эптиң эң дээдизинче бар чыдар.

Ленин орус массага ханы бүзүрээшшаан, баштайгы чогаалдарынга-ла партияга, революстуг шимчээшкинге ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чорукту бичии-даа идерээшкинниге удур бижип турган. Ленинчи айтышкыннар-биле чепсегленген СЭКП-ниң XX болгаш XXII съездилеринге хүлээп алган болуушкун төөгүлүг шиитпирлеринге марксизм-ленинизмниң ёзузунга таарышпас Сталинга чүдүүр чорукту шиитпирлээн-биле бүрүү шапкан болгаш төөгүнүң ёзулуг тургузукчулары болур улус массаның ролюн онзалап демдеглээн. Партийжи болгаш күрүне амыдыралының нормазын долузу-биле катап тургузарынче, совет демократияның бүгү хемчег-биле хөгжүдеринче партия доот угланышкынны алган. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының бүгү ажыл-чорудулгазы улус массаның чогаадыкчы идепкейинге ханы бүзүрелге-биле, ажылчы чоннуң чаагай чорудуң дугайында доктаамал сагыш салыышкын-биле өттүр синиккен.

Биче буржуазчы социализмниң тоолдакчыларының субъективтиг социологиязынга удурланмышаан, марксизм-ленинизм төөгүге улус массаның болгаш шылгарангай кижилерниң ролюнуң дугайында карачангыс шын билиишкинни берип турар. Шылгарангай кижилер ниитилел хөгжүлдезиниң өйү келген негелделерин шын илеретпишаан, база чоннуң эрге-ажыы дээш чүткүлдүг демисежип турган. Төөгүнүң чорудулгазынга дептигелиг рольду ойнаар болгаш бүрүү шавыышкынны эвес, харын бүгү деткимчени ол ап турар. Ынчангаш марксисчи-ленинчи партиялар болуушун ажылынга «долу хосталга дээш бүгү делегейге аар болгаш кужениишкинниг демиселди чорудуп турар ажылчын аңгыга авторитет херек...» дээр дугайында Ленинниң айтышкынын удурулга болдуруп турар (Чог., том. 15, 226 арында).

Чугаалаан сөзү-биле ажыл-херээ, революстуг теория-биле революстуг практика чарылбас, чаңгыс аай болур дээр дугайында ленинчи чагыын СЭКП ыдыктыы-биле сагып, база шынчызы-биле боттандырып турар. Народниктерниң утопистиг, реакцылыг үзел-бодалдарын, боттуг чүүлдер оларның хоорулчаан сойгалап илеретпишаан, В. И. Ленин болза, социал-демократтарның теоретиктиг ажылы «Россияда экономиктиг антагонизмниң бүгү формаларын тодаргай өөренип көөрүнче» угланган турар ужурлуг, ол ажыл ниитилел амыдыралының чорудулгаларын илередип, ажылчын аңгының, бүгү ажылчы чоннуң революстуг демиселиниң оруун чырыдар ужурлуг деп айтып турган. Теоретиктиг болгаш практиктиг ажыл-чорудулгаларны чүгле доктаамал дүүштүрер чорук сектантыдан база догматизмден партияны магадылаар. «Доктринаның кээди болгаш карачаңгыс критерийзын ниитилел — экономиктиг хөгжүлдениң боттуг чорудулгазынга дүүштүр тургускан ындыг черге догматизм турупшылавас...». (Том. 1, 309 арында).

Бистиң партиявыс болуушуң бүгү төөгүзүнүң дургузунда чогаадыкчы марксизм-ленинизмниң тугун бедик тудуп келген. Россияга социал-демократтыг ажылчын партияның эгези болган ленинчи «Ажылчын аңгының хостаары дээш демиселдиң эвилели» марксизмни кызыы болуктеп пропагандалаарындан пролетариаттың калбак кезээниң иштинге массалыг политиктиг агитацияже шилчип кирериниң оруунга быжыы-биле турган. 80 чылдарда орус социал-демократтарының чорудуп турганы ажылдың шуут чырыдыкчы хевирлиг аргазы демиселдиң элээн дээштиг чаа аргазы-биле солуттунган. Ленинниң бижээни болза: «...90 чылдарда Россияга ниитилелдиң ийи ханы шимчээшкинниң таваржы берген: бирээзи — ажылчын аңгыда чаагаар өскээн улустуң шимчээшкини, өскези — Маркстың болгаш Энгельстиң теориязынче, социал-демократияның өөредиинче ниитилел угаан-бодалының шимчээшкини» (Чог. том. 4, 247 арында). Социализм-биле ажылчын шимчээшкининиң каттыжарының эгези шак ынчаар салдынган турган.

Марксизм-ленинизм дээштиг ходелиишкинде болгаш чогаадыкчы хөгжүлдеде деп чүвени Коммунистиг партияның оон соңгааргы бүгү ажыл-чорудулгалары тодаргай көргүзүп турар. Бистиң партиявыс эртемниг социализм биле ажылчын шимчээшкининиң каттыжышкынының баазазынга тыптып келгеш, төөгүде бир-ле дугаар ажылчы чоннуң массазының хосталгалыг демиселин баштаан болгаш эрги делегейни, каразы-дүвүйнниң, кудланыкчы чоруктуң болгаш кижини кижи дарлаар чоруктуң делегейин штурмалаарынче оларны баштаан. Ленинниң партиязының удуртулгазы-биле орус ажылчын аңгы күш-ажылчы тараачыннар-биле эвилелдежип алгаш, помещиктерниң болгаш буржуазияның дарлалын дүжүрерин чедип алган болгаш делегейде эң баштай-ла социалистиг ниитилелди тургускан. Ам СЭКП коммунизмниң долу тиилелгезинче совет улусту чедиишкиннер-биле апаар чыдар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы марксисчи-ленинчи өөредигге, оон чогаадыкчы ёзузунга болуушун шынчызы-биле күштүг. XX съездиге Н. С. Хрущевтуң чугаалааны болза: «Бистиң партиявыстың күжү болза, ол болуушун революсчу чааргыкчы ажыл-чорудулгазынга эртемниг коммунизмниң теориязын болгаш практиказын чаңгыс кылдыр каттыштырып шыдаанында». Теория биле практиканың ындыг чаңгыс аайының органиктиг боттаныышкыны болза, тайбың база коммунизм дээш улам ыңай демиселче совет кижилерни сорук кирип турар СЭКП-ниң чаа Программазы болуп турар.

Бистиң үевисте, чедек чыл мурнундагы үеде турганы ышкаш, ажылчы аңгының гегемониязы, оон тараачыннар-биле эвилелиниң ленинчи идеязы чырттап, тиилеп турар. Эрткен шаг-үениң, орус үш революцияның төөгүзүнүң, ССРЭ-ге социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунуң дуржулгазының улуг шылгалдазын эрткен ол идея болза, социализмниң оруунче кирген улустарга база ол ышкаш аңгы үениң ажылчын болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкининиң орук айтыкчы сылдызы болуп турар.

А. КОСТИН.

Малды чүге чайлаглатпайн турарыл?

Амгы үе болза малды элбек оъттуг сериин чайлагларга оъдарладып семиртириниң үези. Ындыг турбуже Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң чамдык малчыннары амга чедир чайлагдавайн, сиген кезер шөлдерин бастырып туруп берген-дир. Чижээ, Кызыл-Чыраада, Баян-Кол унунда, Алдын-Шынааның Хавак-Үзүүнде ол ажыг кодан хөй сиген кезер эки черлерде турбушаан.

Бо дээрге малдың чайгы семиртилгезинге шаптык болурундан аңгыда, сиген белеткелинге хоралыг чорук-тур. Эки сиген үнер черлерден малды үле-дээре чайладыр ужурлуг турган. Ындыг чорук чыл бүрү үргүлчүлеп келзе-даа колхоз баштаар черн тодаргай хемчеглер албайн, харын оът-сигенде шоолуг үнмээн, ынчангаш сиген планы күүсеттинмейн барды деп чылдагаан чугаалаар чүүл бар.

Бо черлерниң төгүнде тараалар база бар. Тараалыгга [illegible] малдар бо-ла чорааның улус көрген болгулаар. Чаңгыс-даа мал тараага чоруур болза, ону дораан хемчег алыр, көдээ Советке азы колхоз баштаар черинге чугаалашкан турар ужурлуг.

К. Ойдуп-оол.

• • •

Таңды районнуң «Совет Россия» колхозунуң чамдык малчыннары чайлагдаар чер чок деп алгаш, Арыг-Бажы суурну дескиндир туруп берген. Хойжулар Б. Седен, Ч. Мыргаастай, К. Кара-оол оларда каттыжып 1350 хөй [illegible] оъдарлап турар, а Хуна Сентейниң 400 ажыг баш хөө мыраңнай суурнуң [illegible] маңнажыс турар.

Колхозтуң баштаар черн хөй малды харылзаар [illegible] Ягода чүгү болуп турар. Малды чайлагладыр дугайында канчаар хемчег ап турары билдинмес.

Ч. Маадыр-оол.

ХОВУ-АКСЫНЫҢ КИЖИЛЕРИ ЧУГААЛАП ТУР

Совет Тываның 20 чыл оюнга төлептиг ужуражыр дээш

«Тыва кобальт» комбинат 1965 чылдың төнчүзүнде ажылдап кирген бүдүрүлге турар ужурлуг. Оон бүдүрүп үндүрер продукциязын чурт манап турар.

Бо 1964 чылдың ажыглалга кирер объектилериниң планын чедиишкинниг күүседири хамыктың мурнунга организакчы, политик-массалыг ажылдарны хөй түс санныг тудугжуларның, монтажниктерниң ортузунга партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының кайы-хире билдилиг организастап турганындан хамааржыр.

Ам үеде тудугжуларның коллективи келир чылга эки белеткел кылдыр бо чылын ажыглалга кирер объектилерни хуусаазында күүседир дээш шудургу ажылдап турар. Ам 100 олуттуг столоваяны, кайызы-даа 16 квартиралыг 2 чурталга бажыңын, 50 тонналыг соодулга черин ажыглалга дужааган. Эмнелгениң инфекция болгаш ажыл-агый корпустарын ажыглалга дужаарынга белеткеп, шенеп көрген, комбинаттың эргелелиниң бажыңын болгаш администрация-хандырылга комбинадының бажыңын доозар талазы-биле ажылдарны чорудуп турар.

Партком, тудугнуң участоктарында партия эге организациялары кижилер-биле, тудугжуларның коллективтери-биле ажылды экижидер дээш хемчеглерни ап турар. Тудугжулар бригадаларының ажылының түңнелин ай санында үндүрүп, коллективтерге чугаалажып, тодаргай хүлээлгелер алыр чорукту организастап турар. Коммунистер эштер Карпов, Глухов, Афанасьев болгаш өскелериниң комплекстиг бригадалары эки ажылдап турарлар. Ол бригадаларның мурнакчы кижилери И. Галихметов, Э. Зинкевич, Натпит-оол, Сат Очур болгаш оон-даа өскелер күш-ажылга идепкейлиг чоруун көргүзүп, өскелерге үлегерлиг болуп турарлар.

Ындыг-даа болза шиитпирлеттинмээн, оларны шиитпирлээр дээш коллектив ажылдап турар айтырыглар бисте ам-даа хөй. Ылангыяда тудугну бедик мергежилдиг инженер-техниктиг кадрлар-биле хандырарын бис бодувустуң күжүвүс-биле шиитпирлеп шыдавас бис. Амгы үеге чедир тудуг эргелелиниң, бүдүрүлге-техниктиг килдистиң начальниктери бисте чок. Тудугнуң мастерлери тускай мергежил чок боop турар. Бо айтырыгны шиитпирлээринге «Тыва тудуг» трези мынчага чедир дуза көргүспээн.

Трестиң дузалаар бүдүрүлгелер комбинаты бодунуң Хову-Аксында участогун багай удуртуп турар. Бо дугайында трестиң боттуг дузазы база херек боop турар.

Ам үеде тудугжуларның коллективтеринде Тудугжунуң хүнүнге болгаш Совет Тываның 20 чыл оюнга чедиишкинниг ужуражыр дээш чарыш калбарып турар. Тудугжуларның хүлээлгези болза, республиканың байырлалынга чедир 15000 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын күүседип, 1300 дөрбелчин метр чурталга шөлүн ажыглалга кирерн ол болуп турар.

В. ГЛАДИЛИН,
«Тыва кобальт» тудугга партком секретары.

Шолбаннарның бирээзи

Имир дүжүп келгенде, дээрде чивеңнээн хөй сылдыстарның аразындан шолбан чүден көскү болур болгай. Ынчаарга мурнакчыларны шолбаннар деп адаары чеп. Бистиң «Тыва кобальт» комбинаттың тудуунда ындыг шолбаннар эвээш эвес. Олар колдуунда аныяктар. Ындыг шолбаннарның долу эвес даңзызынга Анна Хорумааны, Долаан Көк-кысты, Григорий Оюнну, Володя Русановту, Анатолий Глуховту, Нина Болотованы, Светлана Таныvасты киирип болур.

Мурнакчы аныяктарның бирээзи, Хову-Аксының төп электростанциязының химия цегиниң лаборантызы Светлана Танывасты номчукчуларга каксы-даа бол таныштырар бодадым. 1962 чылда ол 10 классты доосkаш, электростанцияның лаборантызының дузалакчызынга ажылдай берген. Ол чартык чыл четкелек чорааш, чогуур шыяглаларны чедиишкинниг дужааган, лаборантының хүлээлгезин күүседип эгелээн. Лаборант болуру харысалгалыг ажыл. Электростанцияның чедимчелиг ажылдаарынга суг эргежок чугула. Химия цеги ол сугнуң составын шинчилеп турар. Станция чайын хонук-ла 36 тонна сугну чарыгдаар. Комсомолчу кыс С. Таныvас ынча сугнуң хынаарлазын ээлчег иштинде кылып турар. Элегес хемден келген сугда минералдыг дустарның хөлүмаа бичии-даа бол ылавыла турар. Чижээ, магний дузун бус котёлдарынче киирип болбас.

Ол ажылды тускай автомат кылып турда, а Светлана ону хынап турар. Электростанцияның ажылчыннарының аразында калбарган чарыштың ийиги черин химия цеги ээлээн. Планны ажыр күүсеткени дээш, Светланага акша шаңналын база берип келген. Чаа үнген солуннарны көнтээр, самбырага азар дээн ышкаш өске-даа комсомолчу даалгаларны ол кызымак күүседип турар. Ол ында бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмүнүң идепкейлиг киржикчизи. Хову-Аксының электростанциязы бирги кварталдың планын 126,4 хуу күүсеткен. Аңда Светлананың үлүг-хуузу база кирген.

К. ОЮН.

Үрмектеп-чуурар цехтиң тудуунда ажылдап турар тудугжуларның бригадири Иргит Мөңге кандыг бир чаа чүүлдү эгелеп кылырда участок начальниги азы прораб-биле дугуржуп алыр. Ооң база бир сүмележир кижилериниң бирээзи тудуг мастери Мам-оол Самданчап. Хүннүң эгезинде-даа, ажыл шагы төнериниң мурнунда-даа олар бо-ла сүмележип, аразында дугуржуп чугаалажы бээр.

ЧУРУКТА: Бригадир И. Мөңге биле тудуг мастери М. Самданчап тудугнуң схемазын көрүп тур.

Мергежилимге ынак мен

1960 чылда өөренип чоруткаш, 3 чыл болганда, төрээн Тывамга техник-тудугжу эргежиниг чаңып келген мен. Мээң кады өөредилге дооскан оруг, украин өөрүм дөгерези Барыын Сибирьниң металлургия заводтарынче, Чаа-Кемеровонуң капрон фабриказының, Ангарск ГЭС-тиң, Красноярск ГЭС-тиң тудугларынче чер тарап чорупканнар. Мени дилээм ёзугаар «Тыва тудуг» трезинче чоруткан. Кызылга чедип келиримге Ак-Довурактың даг-дүгү комбинадының азы Хову-Аксының «Тыва кобальт» комбинадының тудуунче, кайнаар чорууур сен, бодуң шилип ал диген. Трестиң кадрлар килдизиниң начальниинге дораан харыылап шыдаваан мен. Ол ийи тудугларның кайызынче-даа дыка-ла чоруксап турдум. Оларның бирээзин шилип алыр ужурга таварыштым. Хүнзедир бодангаш, адак соонда чаагаар-ла бирээзин шилип аптым.

Өңнүг металлургияның Тывада баштайгызы «Тыва кобальт» тудуунче чорууp деп билдиришкин бижип алдым. Өөренип чоруурумнуң мурнунда Ак-Довуракка тууйбу заводунга, даш бузар черге, Аянгатыдан мяш сөөртүр бригадага, чурталга бажыңнарынга тууйбу, даш салып, бизаңчылап ийи чыл хире ажылдап каапкан «кырган» тудугжу турган мен. Өөредилге доосkаш, Ак-Довурактың тудуунга мастерлээриң күзээн кижи мен. Ынчалза-даа Хову-Аксынга чорбааным, ол тудугну бүдүү сонуургааным, ол тудугнуң турар чери сериин чайлаг мени бодунче тырта берген. Ажылдаксааш, сөөлгү бир ай студентичи каникулумнуң чүгле он беш хонуун эрттиргеш, ажылдап кирипкен мен. Маңаа мени дыка эки хүлээп алган. Баштай бир ай хире конторага бүдүрүлге-техника килдизинге ажылдавышаан, тудугнуң ниити байдалы биле, проект-техниктиг документациялар-биле таныжып алырын меңээ тудугнуң удуртукчулары сүмелээн.

Ооң соонда завод тудуун чорудуп турар № 1 тудуг участогунга мастерлеп кирген мен. Баштай кывар чүүл складын чедир тутчурунга мени томуйлаан. Ол складты 1963 чылдың октябрьда доосkаш, дужааган бис.

Билип алган эртемнеримни практика-биле быжыглап алырымга эң улуг дузаны меңээ бистиң участоктуң начальниги Василий Михайлович Мерцалов көргүскен.

Ам үеде ниити тудугнуң ажылы оожум чорup, ай санында-ла план күүсеттинмейн турарын демдеглексеп тур мен. Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу В. Кунгааның баштаан бригадазы чугай өртедир цехтиң корпустарын тудуп турар. Оларны дүрген тудары чер ажылының механизастаттынганындан хамааржыр. Ындыг-даа болза мында даш, довураккы ажылчыннар 4—5 метр чалды ажыр хүүректеп үндүр октаар ужурга таваржып турарлар. Мөңгениң бригадазы үүрмектеп-хоюглаар цехтиң корпузунда эрткен чылдарда шын эвес кылдынган, доңган бетонну узуткап, корпусту «эмнеп» турар. Ол-ла бригада галереяның бетон колонналарын боду белеткеп турар.

Карповтуң бригадазы руда складының тудуун кылып, ооң чылыглаар кезиин доозуп турар. Үүрмектеп-хоюглаар цехти, № 1, № 2 галереялар болгаш руда склады-биле катай бо чылын дужаар ужурлуг бис. Заводтуң корпустарының тудуу нарын болгаш аңаа ажылдаары берге, мастерден болгаш ажылчыннардан тудугжунуң улуг практиказы негеттинип турар.

Комбинатты хуусаазында дужаарын дүргедедир дээш, тудугда бүгү ажылды механизастаары, тудуг материалдарын үзүктел чок хандырары чугула. Ындыг турда, шифер, фибро-плита, кадаг чижектиг Саян ажыр экkеп турар материалдар үргүлчү чедишпейн турар. Бо чорук тудугну саададып турар. Бо тудугда тыва специалистер болгаш ажылчын аныяктар дыка эвээш. Школаларның доозукчулары маңаа ынак профессияларын шилип ап болурлар. Бистиң участоктуң аныяк монтажниктери, дашчылары, бетонщиктери 1963—1964 өөредилге чылында 6—7—8—9 класстарны доозуп, дараазында класске шилчээннер. Өөренип алырынга бүгү аргалар мында аныяктарда бар.

Комбинаттың бирги ээлчээ 1965 чылдың төнчүзүнде ажыглаалга кирер. Совет Тываның өңнүг металлургиязының баштайгызы — «Тыва кобальт» комбинаттың тудуунга кээп ажылдаарынче аныяк оолдар, кыстарны чалап тур бис.

М. САМДАНЧАП,
аныяк тудугжу, мастер.

Бистиң бригадавыста

Бистиң бригадавыска коммунистиг күш-ажылдың деп бедик атты тывысканындан бээр үш чыл чедип турар. Коммунистиг күш-ажылдың деп атты аңаа-ла тыпсып бербези билдингир. Ындыг бедик атты чедип алырының мурнунга дыка хөй күжүвүстү, арга-билиглеривисти харам чокка берген бис. Хамыктың мурнунда кижизидилге ажылынче кол кичээнгейни салып, ону бирги черге айтырыг кылдыр көрүп келдивис. Бистиң ол кижизидикчи ажылывыска канчаар-даа аажок улуг дузаны партия, профэвилел, комсомол организациялары көргүскен.

Коммунистиг күш-ажылдың деп бедик адывысты алдарлыы-биле тудуп тур бис. Айның-даа, чылдың-даа бүдүрүлге онаалдаларын бистиң бригада күүсетпейн барган таварылга турбаан. Баштай биске бир айда-ла 4 муң рубльдиң продукциязын бүдүрер планны берип турган. Ону 5 муң рубльдиң продукциязынга чедир күүседип келген бис, ооң соонда 7 муң рубльдиң продукциязын бүдүрерин планнап турар апарган. Амгы үеде 10,1 муң рубльдиң продукциязын бүдүрер планывысты 10, 2—10,7 муң рубльдиң продукциязы чедир күүседип турар бис. 1964 чылда 96 муң рубльдиң продукциязын бүдүрер планныг бис. Боттарывыстың алган хүлээлгевис—100 муң рубльдиң продукциязын бүдүрер. Бо чылдың эрткен беш айларында 52 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген бис.

Бистиң бригадада П. Акулов, Г. Оюн, М. Иконников, Е. Зорин болгаш оон-даа өскелер дээн ышкаш ажыл-ижинге ынак бердинген мурнакчы ажылчыннар хөй. Бригаданың кежигүн бүрүзү ниити билиин бедидер дээш бүгү күжүн салып турар. Хана парлаалгазының ажылы база эки тургустунган. Бир эвес бистиң бригадавысты тудуг материалдары-биле үзүктелиишкин чокка хандырып турган болза, оон-даа эки көргүзүглерлиг болур ийик бис. Биске барык бүгү Тывадан чагыглар кээп турар. Ол чагыгларны чедиишкинниг күүседир тала-да, хандырылганы экижидери чугула.

Р. КОРОВИН.
Хову-Аксында чазаныкчылар бригадазының бригадири.

Озал-ондакты болдурбас дээш

Бистиң Хову-Аксының «Тыва кобальт» комбинадында дыка хөй ажылчыннар ажылдап турар. Мында ийи тудуг участогу бар. Ажылчын кижи техника-биле холбашкан чүве болганда, ооң күш-ажылының айыыл чок чоруун камгалаары чугула. Озал-ондактыг болур чоруктан чайлаар дугайында каш сөс чугаалаксап, бистиң республиканың өске бүдүрүлгелеринде, тудугларында ажылчыннар-биле, озал-ондактыг чорукка удур ажыл чорудуп турар тускай эртемниглер-биле дуржулгам солчуп, сүмележиксээр мен. Ынчалза-даа бо удаада мен ажылымның дуржулгазын бижип четтикпедим. Ону дараазында бижиирин оралдажыр мен. Ажылчыннарны бертик-бежел, озал-ондак болур чоруктан камгалап келгениниң дугайында бижиизе артык эвес болур.

Комбинаттың тудуг участоктарынга эрткен чылын 8 ажылчын ажыл үезинде озал-ондакка таварышкан. Ооң иштинде өлүмнүг таварылга база болган. Бо чижек болза, бистиң тудуг участоктарывыста ажылчыннарның болуп болгу дег айыылдыг чоруктан камгалаарының, оларны өөредип сургаарының ажылы кошкак тургустунганын тодаргай херечилеп турар-дыр. Ооң түңнелинде 141 кижи-хүнү ажыглал чокка халас барган. Ам чыл эгезинден тура бо үеге чедир 5 кижи айыылга таварышкан. Моон безин 78 ажыл хүнү когараан. Ода бо чылдың болган беш таварылганы анализтеп көргеш, чамдык түңнелдерни үндүрүп болур. Чүл дизе, бирээде, бистиң ажылчыннарның ортузунда айыылдыг, озал-ондактыг чоруктан бот удур камгаланырының өөредилгези аажок четпес тургустунган, ийиде, түс-түс мастерлерниң ажылы кошкак. Бир эвес ажылчын кижи боду оваарымча чок болур болгаш мастерлер оларны хайгааравас болза, ындыг таварылгалар хаая эвес болуру чугаажок. Озал-ондактыг чорукту болдурбас дээш тудугжу кижи бүрүзү демисежир ужурлуг.

Айыылдыг, озал-ондактыг таварылгаларны болдурбас дээш, бис улуг ажылды кылып турар бис. Хүн бүрү таварышкы дег озалдыг чоруктан канчаар камгаланыр дугайында тускай киножурналдарны ажылчыннарга көргүзүп турар. Ынчалза-даа чамдыкта орта эвээш ажылчыннар кээп турар. Бисте «Фотоглаз» деп шугумчулелдиг хана солуну үнүп турар. Айыылдыг чоруктан камгаланмайн турар ажылчыннарны ол солунга шугумчулеп келген бис. Ындыг шугумчулелдиг хана солуну дээн ышкаш өске-даа көргүзүг материалдары бистиң ажылывыска дузалап турары чугаажок. Ажылчыннар ортузунга тайылбыр ажылын чорударынга облпрофчөвүлелиниң штаттан дашкаар инспекторлары И. Белоборолов, В. Ткачев, Л. Ашлайов олар идепкейлиг киржип келген. Чедир кылдынмайн турар ажылдар бисте ам-даа хөй. Ол четпестерни чөөнү үеде чайладыры—бистиң сорулгавыс болур.

О. БАРТАН.
Техниканың айыыл чок чоруунуң талазы-биле инженер.

Ооң чуруу Хүндүлел самбыразында

Чечектелген Совет Тываның улуг тудугларының бирээзи «Тыва кобальт» тудуунга күш-ажылчы оруун эгелээш, янзы-бүрү холушкак мергежилди чедип алган бөдүүн ажылчын Х. Натпит-оол-биле мурнунда-ла таныш кижи мен. Ооң-биле чугаалажып, кылып турар ажылын сонуургап көөр дээш, келир үениң улуг заводтарының тудуу бедип үне берген бирги участокка чеде бердим. Ол меңээ удавайн ужуражып келди.

— Улуг-даа бүдүрүлге тудуп турар-дыр силер аа Хунан-оол Тумат-ович — деп, ооң чугаа эрээп айтырдым.

— Биче эвес чер болдур ийин. Руда казар шахтаның белеткелинге алды чыл ажылдадым. Шахта боду ам шулуудаан. Мен тудугда ажылдап тур мен—дидир.

Бүдүрүлгениң дыка хөй механизмнерин шимчедир агаар бээр компрессор станциязы бо көстүп тур. Хунан-оол Туматович бо станцияның тудуунга дашчы, штукатуржу болуп ажылдап келген. 1960 чылда ооң ажылдап турган бригадазы коммунистиг күш-ажылдың деп атты чедип алган. Ол ат тудугжуну улам сорук киирген. Хоолайындан кара ыш аттыккан электростанциязының тудуунга ол база идепкейлиг киришкен. Ооң үлүүн киирбээни тудуг мында ховар. Бригадир эш Карпов ооң дугайында мынча диди:—Бистиң ажылчыннарывыс багай эвес ажылдап турарлар. Ынчалза-даа чамдык кижилерниң кежээзи илдең болур чүве-дир. Хунан-оол Туматович биче сеткилдиг, дыңнангыр-даа ажылчын-дыр. Өске ажылчыннар оон үлегер ап турар.

Тудугга канчаар ажылдап келгениниң коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызының кызыл дептерженгежи, он ажыг хүндүлүг бижиктер тодаргай чугаалап турар. Хунан-оол Туматовичиниң чуруу «Тыва кобальт» тудуг эргелелиниң Хүндүлел самбыразында база астынган. Бөдүүн ажылчын эш Натпит-оол чеди чылдың улуг тудуунда ынчаар ажылдап, коммунизм тургузуушкунунга үлүг-хуузун киирип турар.

О. КОРОДА.

ХАНДЫР САЙГАРЫП КӨӨР БОЛЗА...

Бистиң республикада алдарлыг чеди чылдың ийи шалыпчы тудуглары—«Тыва даг-дүгү» болгаш «Тыва кобальт» комбинаттарының тудуглары барык номчукчу бүрүзү эки билир-ле болгай. Ол тудугларның бирээзи—«Тыва даг-дүгү» комбинаттың бирги ээлчээ техниктиг шенелдеде ажылдап турар. Ынчаарга ооң эжи «Тыва кобальт» комбинатты келир чылын—чеди чылдың сөөлгү чылының төнчүзүнде ажыглаалга кирер.

Тывада өңнүг металлургияның баштайгызының ол тудуу ам кайы хире чорup турарын номчукчуларга сонуургадыксап тур бис. «Тыва кобальт» комбинаттың тудугжуларының Элегес бажында ээлериниң, аргалар аразында Алдыы, Үстүү Хову-Аксы деп адаар ажылчын суурлары чаптып чоруткулаан. Мында бистиң чуртувустуң бүгү булуңнарындан чедип келген ажылчыннарның, албан хаакчыларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларның эжы-төлдерин өөредир 8-ки, 11-ги класстарның болгаш ажылчын аныяктарның кежээки школазы — үш школалар ажылдап турар болгаш чурталганың хөй каът ыяш, даш бажыңнары, аъш-чемниң үлетпүр барааннарының магазиннери, кинотеатр, эмнелге электростанция, уруглар албан черлери ажылдап турар — кижиниң хереглелинге мында чүү чок дээр!

Төрээн чуртка чугула продукцияны бүдүрүп бээр ужурлуг комбинаттың тудугжуларының талазындан тудугну дүргедедиринге бүгү-ле таарымчалыг байдалдар бар. Мында тудугга херектиг демир-бетон кылыгларны бүдүрер завод бар. Бажыңнарның эжик, кастыктарын, соңга, хаалгаларын, шалазын бүдүрүп турар столярь мастерская база бар. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, тудугга херектиг бүгү материалдарны белеткеп турар дузалаар бүдүрүлгелерниң комбинады бүрүну-биле ажылдап турар. Бүгү тудугнуң ажыл-чорудулгазын башкарып, тудугжуларның күш-ажылын организастап турар «Тыва кобальт» тудуг эргелели, үлетпүр парткому, профэвилелдиң тудуг комитеди, комсомол комитеди база ажылдап турар.

Ындыг-даа болза, үлетпүрнүң-даа, чурталганың-даа тудуу мында тергиин оожум чорup турар. Бо тудуг эгелээнден бээр ам барык алды — чеди чыл четкен. Комбинатты 1965 чылдың төнчүзүнде ажылдап турар бүдүрүлге кылдыр дужаар деп чазактың доктааткан хуусаазын мында удуртукчулардан эгелээш, ажылчыннарга чедир шупту кижи билип турар. Тудуг эргелелиниң № 1 тудуг участогунуң бажыңының эжиинде мынча деп бижип каан:

«Эштер тудугжулар! «Тыва кобальт» комбинатты 1965 чылда ажыглаалга кииирээлиңер! 1964 чылда кылыр 731 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын декабрь 25-ке чедир күүседиилиңер!»

Бо чорук тудугжуларны шудургу күш-ажылче сорук киирип турар. Тудугжулар ынчангаш бо тудугда бо чылын ажыглаалга кирер 10 ажыг объектилерниң тудуун доозар дээш кызымаккай ажылдап турар. Бо хүннерге чедир тудугжулар мында 16 квартиралыг 2 чурталга бажыңын, 100 олуттуг столоваяның, 50 тонна эът доңурар холодильниктиң тудуун доосканнар. 50 орунннуг эмнелгениң инфекция болгаш ажыл-агый корпустарын доозуп турарлар. Өске тудуглар, оларның иштинде «Тыва кобальт» комбинаттың кол корпузунуң, үүрмектеп-хоюглаар цехтиң, чугай цегиниң, руда складының, № 1—2 галереяларның тудуглары чорup турар.

Ындыг-даа болза, бо тудугларның темпизи кончуг оожум. Мооң кол чылдагааны чүдел деп чүвени тывары оралдаштывыс.

Маңаа чеде берген кижиге хамыктың мурнунда билдине бээр чүве болза, бо улуг тудугда ажылдап турар партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының талазындан кижилер-биле ажылдың кошкаа болуп турар. Мында ажылчы чоннарның амгы үедеги кайгамчык шимчээшкини — коммунистиг ёзу-биле чурттаар, ажылдаар дээш шимчээшкин калбарбаан. Ооң уламындан мурнунда маңаа коммунистиг күш-ажылдыы дээш демисежип турган чамдык бригадалар душкен.

Тудугжуларның комплекстиг бригадаларының аразында социалистиг чарыштың түңнелин үргүлчү үндүрүп, мурнакчыларны илередир, оларны шаңнап демдеглээр ажылды профэвилелдиң тудуг комитеди ола-партактар...

участоктарның, цехтерниң боттарынга алган хүлээлгелерин болгаш бүдүрүлге планнарын канчаар күүсеткениниң түңнелин чугаалашкан хуралдарны кончуг ховар чорудуп турар.

Бо улуг болгаш чугула тудугда масса-политиктиг ажыл сула тургустунган. Тудугнуң кандыг-даа участогунга баргаш, лекция, беседа болгаш өске тайылбыр-массалыг ажылдар кайы хире чорup турарын сонуургаарга, ажылчыннар колдуунда-ла «ындыг ажылдар чок» деп харыылаар. Лекцияларны, беседаларны партком, «Билиг» ниитилелиниң бөлүү бригадалар аайы-биле кошкак организастап турар.

Көскү агитацияны мында база кошкак тургускан. Көргүзүг самбыраларында түс-түс бригадаларның, участоктарның ажылының көргүзүглериниң чурагайлары аскан-даа болза, чогум кайы айда, кварталда деп чүве билдинмес. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, көскү агитация ажылдың херек кырында түңнели-биле дүүшпейн турар.

Тудуг-монтаж ажылдарының 5 айларда планын «Тыва кобальт» тудуг эргелели керээ ёзугаар тудуг организацияларының аайы-биле 53,2 хуу, а бодунуң күжү-биле 64,5 хуу күүсеткен. Ынчаарга чурталга шөлүн ажыглаалга киирериниң планын чүгле 58,6 хуу күүсеткен.

Оон ыңай «Тыва кобальт» тудугга партком, тудугнуң эргелели чугула тудугну бедик мергежилдиг тудугжу кадрлар-биле, ылангыя инженер-техниктиг кадрлар-биле быжыглаар, тудуг участоктарынга күш-ажылды организастаарын экижидер дээш боттуг хемчеглер албайн турар. Бо чугула тудугнуң ажылын чорудуп турар «Тыва кобальт» тудуг эргелелиниң начальниги, бүдүрүлге-техниктиг килдистиң начальниги үр үениң иштинде чок турган. Оон туржук № 1 үлетпүр-тудуг участогунуң начальниининиң хүлээлгезин бо тудугга чаа келген аныяк прораб эш В. Кайдалов удуртуп, участокка тудугжуларның күш-ажылын шын организастап шыдавайн турар. Бо тудугга хөй күш үнер аар ажылдарны механизастаар талазы-биле байдал база дыка багай.

Бо үстүнде айыткан болгаш өске... турup турар үлетпүрнүң-даа, чурталганың-даа, культура-амыдыралдың-даа тудугларында үрей кылышкыннар, тудуг материалдарын төтчеглээр чоруктар дыка хөй болуп үргүлчүлеп турар. Бо дугайын мындыг чижектер-биле көргүзүп болур.

Түс-түс объектилерге барып, ажылдың шынарын көрүп, ажылчыннар-биле чугаалажырга, мындыг четпестер илереп турар. Баштай-ла барган черивис № 1 тудуг объектизиниң ажылчыннарының чугаалажыры-биле, үлетпүр участогу дээр. Ол — ам тутуунуп турар улуг бүдүрүлгениң шынавыла тову.

Эргижирей берген лозуңнар аскан, адаккы кады ойбак соңгаларлыг улуг тудуг—ол болза административтиг-хандырылга корпузу. Ында № 1 тудуг участогунуң конторазы турар. Ол чедир кылдынмаан, шаараш ыяштар кеткен хевээр. Ону каш чыл мурнунда тудуп эгелээн. Ол бажыңның тудуу барык доостур чыгап келгенде, билдинмес чылдагаан-биле соксадып каан. 1963 чылдың дургузунда аңаа кым-даа дегбээн. Чаа тудугну хайгаарап көрбээн-даа. Ооң чүү болганыл ынчаш? — деп, номчукчу айтыра бээр чадавас. Бүдүн чылда ооң иштинде хорлуг чүве артпаан. Безин чадаарда белен кылгаш, кадап каан электри удаазыннарын шуптузун хоора соп алгаш барган. Ол улуг бажыңны чаарты кылырынга ам 28 муң рубль негеттинип келген. «Тыва кобальт» комбинаттың үүрмектеп-хоюглаар цегинге эрткен чылдарда Михаил Чертыгашевтиң бригадазы дээш өске-даа бригадалар ажылдап турган. Удуртукчу эштерниң талазындан кандыг-даа контроль, негелде чок чоруктуң түңнелинде, бо чугула болгаш улуг тудугну кылып турган ажылчыннар хөй үрей кылышкыннарны болдургаш, эзип чорup каан. Цехтиң фундаментизин, ханаларын кышкы соок үеде демир-бетон-биле карак ажыттап кудуп каапканының түңнелинде, ийи улуг хана боду-ла буступ турар апарган. Руда складының колонналары (чагылары) бир ийинче 20 сантиметр чая салдынган. Склад магазинде катап кылыр ажыл база эвээш эвес.

Үүрмектеп-хоюглаар цехинде руда... ажылдарны эде кылырынга 87 муң рубль негеттинер деп, тудуг банкызының Хову-Аксы салбырының инженери Федор Климентьевич Сафронов чугаалады.

Кол корпусту база-ла далаш чок, шуушпең тудуп турар. Ооң тудуунга дузалаар бүдүрүлгелер комбинадының берип турар П-2, ПС-2 деп бетон плиталарының хөй кезии дигленгилей берген, кылыглары дески эвес. Ол чорук ажылдың темпизин оожумнадып турар. Руда складында ажыл база-ла саадаргай байдалда. Складтың тудуунда ажылдап турар ажылчыннарны тудуг материалдары-биле четче хандырбайн келген. Азы тодаргайы-биле тайылбырлаарга мындыг: ында ажылдап турар 21 кижиге ийи-үш хонук иштинде 7 машина ишти бетон херек турган. Ынчалза-даа олар 3-ле машина бетон алгаш, ону дораан ажыглапканнар. Ооң сөөлүнде 3 хонукта орта ажыл чок турганнар. № 1 тудуг участогунда ажылдап турар И. Карповтуң, И. Мөңгениң, В. Кунгааның бригадаларында механизация барык чок, кижи ууптар хире материалдарны бо ажылчыннар оорказынга чүктепкеш, чаданы орү үнүптерлер. Кран ында-хаая келгилээр. Чамдыкта ажыл шагы доозулганда келир. Ажылды дүрген бүдүрер дээш кыскан ажылчыннар билектерни сывыртынгаш база катап киириптерлер. Ажылчыннарга ажылдың ужурун эки айтып бербейн, сөөлүнде келгеш, оларның кылган чүүлүн катап бустурар чорук мында база бар. Чижээ, эш Карповтуң бригадазы руда складының ийиги ханазын айтышкын ёзугаар манза-биле шын кааннар. Участоктуң удуртукчулары соолгунде келгеш, боттарының шиитпирин өскерткеш, манзаларны турдуруп каапканнар. Чаңгыс манзага безин он дөрт кадаг кирген улуг хананы үрээш, катап эптээринге чеже хире артык акша үнгенил?

Чугай белетээр цехтиң тудуунда Валерий Кунгааның бригадазы база эки ажылдап турар. Ам олар дөрт метр ханы, хаялыг оңгарны казып турарлар. Ында хөрээженнер эр улус-биле домей ажылдап турар, ынчалза-даа механизация шуут чок. Ханы оңгар иштинден казып ужулган таанны... ка берге.

Ажылчыннар үрей кылышкыннарның чылдагаанын ажыт-чажыт чогу-биле чугаалап турарлар. Кайы-даа участокта ажылчыннар ортузунда организас-массалыг, кижизидилгелиг ажыл шуут чок. Удуртукчу бүрүзү — кижизидикчи болур, ажылчыннар-биле сырый харылзааны тудар деп чүвени ында удуртур ажылдакчы эштер тооп көөр-даа хоңну чок. Бүдүредип кижизидер херекти кончуур, каржылаар арга-биле солуп турар. Тудуг материалы чок болу бергенде, начальникти-даа, прорабты-даа ажылчыннар тыппайн баар. Берген планны күүседип шыдаптарының бүдүрели оларда чок.

Партия, комсомол эге организацияларының секретарьлары ажылчыннарга келбейн, олар-биле чугаалашпайн турар.

Хову-Аксының улуг тудуунда кол чер болур дузалаар бүдүрүлгелерниң комбинады канчаар ажылдап турарыл? Ында байдал чүүден-даа дора. Ажыл шагы төнмээн. Ажылчыннар контора чанында олурлар. Херектиң ужурун олардан айтырарывыска:

— Материал чок, кылыр ажылдың ужурун-даа билбес болгаш, аңга олуруп бердивис. Даргалардан чаңгыс-даа кижи чок-тур — дидирлер.

Ажыл организас чок боорга, ажылчыннарның үнер, кирер чоруу көвүдээн. Материалдыг сонуургал чок. Доктааттынган ажыл шагы төнмээнде-ле ажылчыннарның тарап чоруп турарын көрдүвүс.

«Тыва кобальт» комбинаттың тудуунда ажылдың байдалы дээчүзү-биле ындыг-дыр.

Бо чугула тудугну дүргедедир, комбинатты ажыглаалга киирериниң бүдүүзү — 1964 чылда ажыглаалга кирер объектилерни чогуур хуусаазында доозар дээш боттуг хемчеглерни алыры негеттинип турар. Ылангыя бо тудугну бедик мергежилдиг инженер-техниктиг кадрлар-биле... айтырыгны сонгаарлаашкын чокка шиитпирлээрин улуг... эрге-ажыктары негеп турар.

М. СҮ...
(«Шынның» тускай ...)

Коммунист Станислав Пташинскийниң удуртуп турары комсомолчу-аныяктарның арматурщиктер бригадазы № 1 тудуг участогунда эки ажылдыг бригаданың бирээзи. Оларда ажылчын саны эвээш-даа болза, бүгү объектини арматура-биле долу хандырып, шалыпчы ажылдап турарлар. Бригаданың аныяктарының иштинден К. Бобкинни, А. Щигловту, А. Витрукту, Р. Сабировту чоргаарал-биле адап болур.

ЧУРУКТА: Бригаданың кежигүннери ажыл үезинде.

Фотолар М. Сүге-Маадырныы.

ШЫ...

Найыралдыч болгаш чаагай кожа-хелбээ турарының аян-чоруу

СТОКГОЛЬМ. Швецияга Н. С. Хрущевтуң аян-чоруу парлалганың кичээнгейиниң төвүнде турар. Стокгольмга Н. С. Хрущевтуң келгениниң баштайгы хүнүнүң дугайында репортажтарны болгаш фото-чуруктарны солуннар элээн кэш арыннарынга парлаан.

Совет чазактың баштыңының аян-чоруунга байыр чедирбишаан, «Стокгольмс-тидининген» солуннуң мурнуку чүүлүнге демдеглеп турары болза, бо аян-чорук делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарынче угландырган Совет Эвилелиниң күжениишкиннеринде звено болур.

Бүгү шведтерге Н. С. Хрущевтуң ады тайбың дээш «соок дайынга» удур демисел-биле холбашкан деп, «Ню даг» солун мурнуку чүүлүнге бижээн. Совет чазактың баштыңының аян-чоруу Швеция биле Совет Эвилелиниң аразында харылзааларның экижидеринге, Балтика далайның районунга тайбыңны быжыглаарынга улуг ужур-дузалыг болур.

ОСЛО. Совет чазактың баштыңы Н. С. Хрущевтуң Швецияга аян-чоруунуң эгелээнининң дугайын норвег найысылалдың солуннары кээку черлеринге парлап турар. Швецияга Н. С. Хрущевтуң аян-чоруунуң программазын тодаргай тайылбырлап ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының скандинав чурттарынга аян-чоруунуң чорудулгазын делегей парлалгазы хайгаарап көөрүн кошкаш дивес кичээнгей-биле үргүлчүлеп турарын демдеглеп турар.

ПРАГА. «Швеция Н. С. Хрущевка байыр чедирип тур». «Найыралдың болгаш чаагай кожа-хелбээ харылзааларның аян-чоруу үргүлчүлеп турар». «Стокгольмга найыралчы уткуп алышкын»—деп мындыг эгелер биле Чехословакияның бүгү төп солуннары Швецияда Н. С. Хрущевтуң чоруп турар баштайгы хүнүнүң дугайында дыңнадыгларны парлап үндүрген. Радио болгаш телевидение скандинав чурттарда Совет чазактың баштыңының чоруп турар дугайын үргүлчү дамчыдып турар.

СОФИЯ. Скандинав чурттарга Н. С. Хрущевтуң аян-чоруун болгар хөй-ниити улуг сонуургал-биле хайгаарап турар. Ол аян-чорукту найыралдың болгаш чаагай кожа-хелбээниң аян-чоруу кылдыр солуннар айтып турар. «Земеделско знаме» солуннуң бижээни: Янзы-бүрү ниитилел тургузуглуг күрүнелер боттарының улустарының тайбың амыдыралын хандырар херекке бот-боттары кады ажылдажылганы чорудуп болурунуң бүдүүг аргазын Скандинавияже аян-чорук база катап көргүскен. Ол болза бүгү-ниити тайбыңны камгалаарының херээнге улуг салыышкын болур болгаш делегейниң хүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарының оруктарын дилеп тыварынга дузалаар дээрзин солун демдеглеп турар.

(СЭТА).

ССРЭ биле Индонезияның улустарының аразында быжыгып турар найыралдың демдээ

ДЖАКАРТА. (СЭТА). Индонезияда аалчылар болуп чоруп турар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы А. И. Микоян баштаан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлээлери «Маадырларга турасказдың» байырлалдыг ажыдыышкынынга киришкен. Ол болза Индонезияның найысылалын каастап турар кайгамчык архитектура дериишкини болур. Ону Совет Эвилелиниң улустары болгаш чазаа найыралчы Индонезияның улузунга болгаш чазаанга белек кылдыр тудуп берген.

Хүндүлүг аалчылар олурган машиналар турасқаалды туткан «Ментенг промпатан» шөлге чедип келген. Машиналарны баштап чораан машинадан президент Сукарно биле А. И. Микоян үнүп келген. Джакартаның шөлде чыылган муң-муң чурттакчылары диңмиттиг адыш часчаашкыны биле оларны уткаан.

Микрофонга А. И. Микоян чүве чугаалаан.

Бөгүн маадырларга турасқаалды ажыдып турар-дыр, ол дээрге ханы утка-богалдыг күүсеткен болуушкун-дур деп, ол чугаалаан. Хүлерден болгаш даштан кылган турасқаал хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш индонезий нацияның маадырлыг демиселин, хоралыг күштерни болгаш дарлалды, империализмниң колонизациязын ашкан ооң улуг тиилелгезин алдаржыдып турар.

Турасқаал кайгамчык өндүр чаагай. Он оол биле он херээжен кижи бүгү улусту төлээлеп турар. Ынчалза-даа оларны Ленинградка — Октябрьның Социалистиг Улуг революциязының хоорайынга, кижини кижи мөлчүүр чорукка удур, национал дарлалга удур улустарның хосталгалыг демиселиниң тугун Ленинниң делегейге көдүрүп үнгени хоорайга бүдүргени кайгамчык дээрзин А. И. Микоян демдеглээн.

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилели колониализмниң бүгү хевирлеринге удур демиселге кезээде индонезий улустуң талазында туруп турар деп, ол чугаалаан.

Ооң дараазында президент Сукарно чүве чугаалаан.

Байырлалдыг ажыдыышкын доозулган. Индонезия Республиканың гимнизиниң аялгазы дыңналып турган. Шөлдүң ырынга йөрээлдер салыышкыны диңмиреп турган.

Индонезий патриоттарның — бодунуң төрээн чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демиселчилерниң эрес-маадырлыг чорууну хүлерден кылган өндүр чаагай турасқаалы — Индонезияның болгаш Совет Эвилелиниң улустарының быжыгып турар найыралының демдээ—хүннүң херелинге чиңгиртиленип турган.

• • •

ДЖАКАРТА. (СЭТА-ның тускай корр.). А. И. Микоян болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң аңаа баштаткан төлээлери Индонезияның кадык камгалал министри Сатрионуң үделгези-биле, Индонезияның улузунга белек кылдыр Совет Эвилелиниң тудуп бергени, Джакартаның чанында найыралдың госпиталынга барып чораан.

А. И. Микоян болгаш төлээниң кежигүннери госпитальды болгаш ооң чанында туруп турар эмнелге черин көрген, хостуг, делгем, эки дериттинген палаталарга кирген, эмнелге черинде совет болгаш индонези эмчилер-биле чугаалашкан.

Кадык камгалал министри Сатрио найыралдың госпиталында ажылдап турар бүгү-ле индонези медиктерниң өмүнээзинден аңаа келгени дээш А. И. Микоянга болгаш төлээниң кежигүннеринге өөрүп четтирген. Индонези медиктер бо госпиталга ажылдап тургаш, ооң эдилеп турар адын шынзыдарынче оралдажып турарлар деп, Сатрио чугаалаан.

А. И. Микоян харыызынга чүве чугаалааш, совет медиктер-биле кады индонези эмчилерниң болгаш сестраларның ажылдап турарын көөрү меңээ тааланчыг болду деп демдеглээн. Кезиишкин кылыр черге дарыг кижиниң кадыы дээш совет болгаш индонези хирургтар бир демей шудургу демисежип турарын бистер көрдүвүс деп, ол чугаалаан.

БӨГҮН БО АРЫНДА:

Скандинав чурттарында Н. С. Хрущевтуң аян-чоруунуң дугайында даштыкы парлалга

• • •

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлээлери Индонезияда

• • •

Уран чүүл школаларын чаа дooскан аныяктарга чаагай күзээшкиннер

БОТ-ТЫВЫНГЫР УРАН ЧҮҮЛ КӨРҮЛДЕЗИ ЧОРУП ТУР

Балгазынчылар бирги черде

Бай-Хаактың Культура бажыңынга Таңды районнуң бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң көрүлдези ийи хүн үргүлчүлээн. «Тиилелге» совхозтуң концертин чон диңмиттиг адыш часкаашкыннар, «биз!» деп сөстер-биле уткуп ап турганнар. Шынап-ла оларның концертинден багай-дыр диген, ап каапкар номер чок. шупту шилиттинген болган. Утказыннары көрүлдениң негелдезинге дүгжүп турар. Ылангыя хөйнүң ыры В. Мураделиниң «Бухенбальдың набады» А. Чыргал-оолдуң «Улуг-Хемде ковүрүүвүс» деп ырларны хөй үнге ырлашканы, «Чечек» деп танцыны бөлүк танцычыларның күүсеткени. Оюн Кызыл-Тастың «Чүрекейим холзей берди» деп С. Дагбаның ырызын тааланчыг аян-туткан, совхозтуң агроному аныяк уруг эш Бахрева «Кезээде сээн-биле мен» деп ырны ырлааны. Х. Монгуш-кыстың акробатиктиг этюду, аныяк уруг Татьяна Ондарның бодунуң чогааткан «Кыстың сөзү» деп шүлүүн уран номчааны, бөлүк ыраажылар «Чечер дугайында» кожамыктарны күүсеткени улуг сонуургалды хайнырган.

Көрүлдениң ийиги хүнүнде «Межегей» совхозта, «Совет Россия» колхозта бот-тывынгыр уран чүүл коллективтери боттарының талантызын көргүскен. Районнуң Культура бажыңының көргүзүү база-ла көрүкчүлерниң болгаш жюри комиссиязының кичээнгейин хаара туткан. Наталья Тыртык-Караның тургускан «Топатуха», «Щенне», «Енисейни чагырганы» деп танцылары, эш Гусельниковтуң удуртканы хөйнүң ыры улуг чедиишкинниг болган. Бай-Хаактың көрүлдеге чедиишкинниг чүүлдери бар-даа болза, чамдык ыры, шүлүктерниң күүселдези кошкак деңнелдиг болганын демдеглээн.

Балгазынның Культура бажыңының бот-тывынгыр артистери база-ла чедиишкинниг ойнаан. Ынчалза-даа оларның программазында кирген тыва номерлерниң белеткели кошкак: чижээ, «Хөндергейим», «Ынакшылым» деп ырларны эштер Шүр-оол, Донгак олар чавыс деңнелдиг күүсеткен болгаш тыва хепти канчаар кедериниң чурумун билбезин көргүскен.

Көрүлдеге киришкен коллективтерден чамдык онза талантылыг кижилерни көргүзери чугула. Межегейден эш Дектеренко «Элико» деп ырны, эш Лодыгина «Омааштар-биле болгаш буттар-биле» деп кожамыкты эки күүсеткеннер. Кочетов суурдан келген эш Чыртай-уругнуң ырлаарын, ооң уруу Валентина Чыртай-уругнуң тыва танцыны мергежилдиг теп күүсеткени, Монгуш Кувискаалдың ырлааны көрүкчүлер аажок сонуурган.

Көрүлдениң түңнелинде «Совет Россия», «Коммунизмниң херели» колхозтарда, «Элегес» болгаш «Межегей» совхозтарда бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнери кошкак ажылдааның демдеглээн.

Улуг ыдыг тургузуп турар хөй-хөй аныяк талантылыг «Тыва кобальт» тудуг коллективинден болгаш Хову-Аксы суурнуң өске-даа коллективтеринден чаңгыс-даа номер район көрүлдезинге киришпээн.

Оргкомитеттиң жюризинге тиилекчилерни тывары-биле туруп келген кижи-ле бирги черни «Тиилелгеге» деп турган. Уран чүүл талазы-биле олар бирги черни алганы черле маргылдаа чогу шын. Ынчалза-даа бо чылгы көрүлдеге кышка үдүр белеткелин, клубтуң арыг-силиин, каасталга-дериглезин, ногаанчыдылгазын база бүгү тала-биле көөр кылдыр айытканың ёзугаар түңнеп көргеш, бирги черни Балгазынның Культура бажыңынга, ийиги черни «Тиилелге» совхозунга, үшкү черни районнуң Культура бажыңы-биле Межегейниң бот-тывынгыр коллективтеринге тывыскан.

С. БЮРБЕ.

Уран чүүлдүң тускай өөредилге черлерин доозуп турар тыва оолдар-кыстарның саны чыл бүрү-ле ковудеп турар. Бо чылын Кыргыс ССР-ниң найысылалы Фрунзе хоорайның балет училищезин дooскан эң-не аныяк назылыг оолдар, уруглар төрээн Тывазынга чедип келгеннер. Оларның аттары бо-дур: Виктор Монгуш, Галя Чоодү, Лиза Куулар, Надя биле Галя Кажын-оол угбашкылар, Мая Аңгырбан, Миша Түлүш, Женя Салчак.

Бо оолдар, уруглар 6 чыл дургузунда өөренгеш, балет (танцы) артизиниң тускай мергежилин чедип алганнар. Доозукчуларның чамдыызы республиканың хөгжүм-шии театрынга болгаш уран чүүлдүн өске-даа албан черлеринге ажылдаарлар. Чамдыктары боттарының тускай эртемин улам-на бедидип, балеттиң ёзулуг артистери болуру-биле тускай өөредилге черлеринче өөренип чоруурлар.

Т. САЯН-ООЛ.

ЧУРУКТА: Культура министри М. С. Хомушку балет училищезиниң доозукчулары-биле чугаалажып турары.

Фото В. КУЛИПАНОВТУУ.

Улуг чедиишкинни күзеп каалыңар

Июньнуң аяс чаагай кежээлериниң бирээзи. Хүннүң түлүү изин чавырлып, кежээки сериин чоокшулаан болгаш сырынчыгаш арыннарга сергеди дээп эгелээн Ленин кудумчузунуң бажыңда ийи каът улуг бажыңның ажык соңгаларындан ыр-шоор, хөгжүм үнү черле үстүр эвес. Тааланчыг ыр-даа, аяныг музыка-даа эрткен-дүшкеннерниң кичээнгейин чаягаар-ла хаара туда бээр. Ол дээрге музыка уран чүүлүнүң кадрларын дарганнаар чер—Кызылдың музыка училищези-дир.

Маңаа ол хүн—июньнуң 23-те байырлалдың кежээзи болган. Чайгы ёзу-биле чиик, каас кеттиниккен оолдар, кыстар бөлүк-бөлүү-биле, катты-хөглүг чыглып кээп турдулар. Оларның арыннарында өөрүшкү, аас-кежик. Ындай-бээр эрте дүшкен доозукчуларның дугайында аңаа олурган бөлүк студентилерниң сеткил ханыышкын болгаш харын-даа чамдык алааргал-биле мыйчаар чугаалашканын дыңнадым:

— Баштайгы доозукчулар черле аң-не аас-кежиктиглер-дир. Бо кыстарны көрүңер-даан, бөгүн мырыңай чечектер-ле!

Чыылганнар ийиги каътче шууужуп үнүптүлер. Ында концерт залын кежээниң байырлалдыг кезээн эрттиреринге белен кылдыр каастап шимээн. Сцена дириг чечектер-биле долган. Залда хөгжүм үнү чиртиңейнип-ле тур. Доозукчулар, башкылар, аалчылар—шупту олуттарын ээлепкенле, училищениң директору А. А. Панов доозукчуларның кежээзин ажыттынган деп чарлааш, Тыва АССР-ниң Культура министри эш М. Хомушкуга сөс берген.

Баштайгы доозукчуларга уттундурбас хүн болур—училищениң чедиишкинниг доосканы биле байыр чедирбишаан, бистиң аныяк Тыва республикавыска музыка уран чүүлүнүң кадрларының ужур-дузазынга ол доктааган. Чоокта чаа-ла биске музыка талазы-биле эртем-билиглиг кижилер ховар турган. Ам көрүңерем Республиканың боду музыка училищелиг, мында беш салбыр, база 7 музыка школалары бар. Ында 1000 ажыг уруглар хаара туттунган. Бо өөредилге чылында база бир школа ажыттынар. Училищениң баштайгы доозулгазы бистиң улуг байырлалывыс—республиканың 20 чылы-биле дакпырлажы бергени улуг ужур-дузалыг болуушкун дээрзин эш Хомушку демдеглээн.

— Боттарыңарның талантыңарны, уран чүүлүңерни шыдаар шааңар-биле чонга бараалгадыңар, эргим доозукчулар—дээш сөстер-биле Культура министри бодунуң чугаазын дооскан.

— Кижиниң амыдыралында эң-не уттундурбас, аас-кежиктиг хүннерниң бирээзи—кандыг-бир өөредилге черин доозары болур. Бо хүн-биле силерге байырымны чедирдим. Он чыл бурунгаар Тываны сактып келгеш, ооң танытпас кылдыр өскерилгезин магададым. Ол дээрге партияның болгаш чазактың ада сагыш салыышкынының ачызы-дыр. Силер доозукчулар, музыка уран чүүлүн чон массага тарадыр хүлээлгелиг силер. Ынчангаш чон силерни манап турар, аныяк талантыңарны оларга бараалгадыңар!—деп, чагыг сөстер-биле күрүнениң Новосибирскиде Глинка аттыг консерваториязының профессору Леонид Николаевич Шевчук бодунуң чугаазын дооскан.

Доозарының күрүне экзаменнерин дужааганының дугайында дужаалды өөредилге эргелекчизи чарлап дыңнатты. База бир улуг өөрүшкү—баштайгы доозукчуларның аразындан эң эки өөреникчиге Клара Салчакты Новосибирск консерваториязынче өөредип чорударын шиитпирлээни болур. Клара ниити ыр болгаш дирижёр салбырын кончуг эки дooскан. Баштайгы доозукчулардан эки өөреникчилер хөй. Оларга хамааржырлар Ольга Сермавкина, Сидорова, Татьяна Горелова, Анна Оюн дээш өскелер-даа. Бо кежээге шаңнал бижиктерин оларга тывыскылаан.

Доозукчуларның моон соңгаргы чогаадыкчы ажыл-ижинге чедиишкинниг болурун күзээн чагыг сөстер улажып-ла тур.

Индирде СЭКП обкомунуң секретары эш К. С. Шойгу. Ооң чугаалааны болза:

— Силерниң дooсканыңар дээрге музыка культуразынче база бир базым-дыр. Музыка уран чүүлүнүң баштайгы хараачыгайлары силер чоннуң эстетиктиг кижизидилгези дээш ажылдаңар. Башкыларыңарның идегелин шынзыдыңар.

Доозарының экзаменнеринге күрүне комиссиязының даргазы профессор эш Шевчук доозукчуларның четтикпейн манап олурганы дипломнарны тывыскан. Шупту 21 кижи үрер хөгжүмнүң үделгези-биле удаа-дараа сценаже үнүп-ле тур. Ынак башкыларынга өөрүп четтиришкиниң чылыг сөстерин Клара Салчак, Ольга Сермавкина олар чугаалады лар. Шынап-ла амыдыралче оруктту ажыткан башкыларын кым-даа уттпас болгай.

Байырлалдың телеграммалары Культура Министерствозундан, Новосибирск консерваториязының ректоразы болгаш профессор-башкы составындан келгилээн. Амыдыралче путёвканы алган аныяктар бот-боттарынга байыр чедирип, барган черлеринге чедиишкиниг ажылдаарын күзешкеннер. Оларның хөй кезии республиканың музыка школаларынга барып ажылдаар. Чижээлээрге, Анчымаа Хертек Ак-Довуракка, Николай Ахмов Хову-Аксының музыка школаларынга барып ажылдаар күзелин илереткеннер.

Ам оларның кижи бүрүзүнүн чаагай ажыл-ижинге улуг чедиишкиннерин күзеп каалыңар.

Б. ДИРЧИН.

Чедиишкиннер турза-даа

«Чодураа» колхозтуң Ак-Эрик салбырда көдээ клубтуң ажылы сээлгү үеде экижээн. Кинолар доктаамал бооп турар. Ол мышкаш бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмүнүң киржикчилери концерттерни бо-ла көргүзер апарганнар. Улуг-Күзег сүт-бараан фермазынга, Шара-Нуурда хойжу бригадага ийи удаа концерт көргүскен. Кызыгаарыжыларга база бо-ла аалдап баарлар.

Концертчилер чүгле концерт көргүзери-биле кызыгаарланмайн, чонга лекция, беседаларны номчуп чоруурлар. Бо талазы-биле Кызыл-Чыраа 8 чыл школазының башкызы Баянгай Түменей эң идепкейлиг. Концерттиң программазы байлак. Ында чаа ырлар, танцылар, ылангыя башкы Доржу Кыргыстың тургусканы Тыва дугайында монтажы солун.

Үстүнде айыткаңывыс чамдык чедиишкиннер-биле чергелештир четпестерни айтыры чугула. Клубтуң иштики дериглези кончуг багай. Маңаа хамаарыштыр акша айтырыын көдээ Совет даргазынга тургузарга, мынчага дээр шиитпирлеп чадашканы эдептиг.

К. БИЧИИ-УРУГ.

Тес-Хем район.

Республикага АГААР-БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн республикага көжүп турар булуттарлыг, кыска чаашкыннарлыг хүн болур. Диңмирээшкин болуп магатчок. Хат өй-тавында. Агаарның температуразы — 27 — 32 градус чылыг. Кызылга база-ла көжүп турар булуттарлыг, кыска чаашкыннарлыг хүн болур. Хат өй-тавында, хүннүң ужунда дыңзыыр, соңгу-барыын чүк угланыышкынныг. Агаарның температуразы — 29 — 31 градус чылыг.

Редактор Д. Б. БАЯЫР-ООЛ.

Удавас тираж болур

Бо чылдың июль 2-де Казань хоорайга 1964 чылдың акша-бараан лотереязының (дөрткү үндүрүлгезиниң) талазы-биле ойнаашкыннарның тиражы болурун билир силер бе?

Лотереяның биледин 30 көпеек-биле садып алгаш, үнелиг эт-чүүлүн азы акшаны ойнап ап болур.

Лотерея билеттерин ажаалга кассаларындан, магазиннерден, харылзааның бүдүрүлгелеринден, кинотеатрларның, автовокзалдарның болгаш аэропорттуң кассаларындан садып ап болур.

Хамаатылар! Лотерея билеттерин садып алырын утпаңар.

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ.

КАЙНААР ӨӨРЕНИРИЛ?

Күрүнениң Кызылда башкы институду 1964—65 өөредилге чылында дараазында факультеттерге студентилер хүлээп алырын чарлап тур

1. Төөгү-филология факультеди—тускай эртемнери:
а) орус дыл болгаш литература.
б) тыва дыл, литература болгаш төөгү.
2. Физика-математика факультеди—тускай эртемнери:
а) физика болгаш математика.
3. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң үндезиннери болгаш биология факультеди.

Өөрениринин хуусаазы беш чыл.

Институтка хүлээп алырының чуруму ССРЭ-ниң бүгү дээди өөредилге черлеринге хүлээп алыры-биле бир демей. Институтка кирерлер боттарының шилип алган тускай эртеминиң аайы-биле моон адаанда эртемнерге кирериниң экзаменнерин дужаар:

1. Төөгү-филология факультединге—орус дыл (аас болгаш бижимел), тыва дыл (аас-биле болгаш диктант), ССРЭ төөгүзү (аас-биле), даштыкы дыл (аас-биле).
2. Физика-математика факультединге — математика (аас болгаш бижимел), физика (аас-биле), орус дыл болгаш литература (бижимел-биле), даштыкы дыл (аас-биле).
3. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң үндезиннери болгаш биология факультединге—химия (аас-биле), физика (аас-биле), орус дыл болгаш литература (бижимел-биле), даштыкы дыл (аас-биле).

КҮРҮНЕНИҢ КЫЗЫЛДА БАШКЫ ИНСТИТУДУ ДАРААЗЫНДА ДЭЭДИ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИНЧЕ КИРЕРИНИН ЭКЗАМЕННЕРИНГЕ ТЫВА СТУДЕНТИЛЕРНИ КОНКУРСТАН ДАШКААР ХҮЛЭЭП АЛЫР.

1. Москваның полиграфия институду—математика (аас болгаш бижимел), физика (аас-биле), сочинение.
2. ...эът болгаш сүт үлетпүрүнүң Москвада технология институду—математика (аас болгаш бижимел), физика (аас-биле), сочинение.
3. ...ның инженер-тудуг институду—математика (аас болгаш бижимел), физика (аас-биле), сочинение.
4. ...арның политехниктиг институду—математика (аас болгаш бижимел), физика (аас-биле), сочинение.
5. ...ң политехниктиг институду—математика (аас болгаш бижимел), физика (аас-биле), сочинение.
6. Сибирьниң автомобиль-орук институду—математика (аас болгаш бижимел), физика (аас-биле), сочинение.
7. Свердловскиниң даг институду—математика (аас болгаш бижимел), физика (аас-биле), сочинение.
8. Новосибирскиниң харылзааның электро-техника институду—математика (аас болгаш бижимел), физика (аас-биле), сочинение.
9. Красноярскиниң эмчи институду—химия (аас-биле), физика (аас-биле), сочинение.
10. Иркутскиниң эмчи институду—химия (аас-биле), физика (аас-биле), сочинение.
11. Томскиниң эмчи институду—химия (аас-биле), физика (аас-биле), сочинение.
12. Красноярскиниң көдээ ажыл-агый институду—химия (аас-биле), физика (аас-биле), сочинение.
13. Алтайның көдээ ажыл-агый институду—химия (аас-биле), физика (аас-биле), сочинение.
14. Иркутскиниң көдээ ажыл-агый институду—химия (аас-биле), физика (аас-биле), сочинение.

Күрүнениң Кызылда башкы институдунга кирериниң экзаменнерин июльдуң 10-дан 25-ке база августуң 1-ден 20-ге чедир хүлээп алыр.

Ортумак эртемниң дугайында документизинде даштыкы дылда демдек салдынмаан кижилер даштыкы дылга экзаменден хостаттырар.

Кирериниң дугайында билдириишкинни институттуң ректорунуң адынга кирер. Билдириишкин-биле кады дараазында документилерни чорудар: ортумак эртемниң дугайында документизи (боду-биле), институтка кирериниң характеристиказы, автобиография, эмчи шынзылгазы (№ 286 хевир), дөрт фоточурук (3×4 хемчээлдиг).

Паспортту, шериг биледин база ажылдап турган черинден характеристиказын институтка келгеш көргүзер.

Өске дээди өөредилге черлеринче кирериниң экзаменнерин 1964 чылдың июль 10-дан 25-ке чедир хүлээп алыр.

ДОКУМЕНТИЛЕРНИ ДАРААЗЫНДА АДРЕСЧЕ ЧОРУДАР: Кызыл, Ленин кудумчузу, бажын 10.

ХҮЛЭЭП АЛЫР КОМИССИЯ.

Тыва АССР-ниң Культура министерствозу Канскиниң библиотека техникумунга бот-өөредилге-биле (заочно) өөренирин күзээн кижилерни хүлээп алырын чарлап тур. Кирериниң экзаменнерин бо чылдың июль айның 14-ден эгелеп Кызылга чорудар. 7 азы 8 класс дooскан кижилер орус дылга (диктант) база орус дыл болгаш литературага (аас-биле), математикага (аас-биле) экзамен дужаар. 10 азы 11 класс дooскан кижилер орус дылга болгаш литературага бижимел ажыл (сочинение) база аас-биле, ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле) экзамен дужаар.

Хүлээп алырының дугайында билдириишкин-биле кады моон адаанда документилерни чорудар:

1. Билииниң дугайында документ (боду-биле).
2. Допчу намдары.
3. Медицина справказы, № 286 майык ёзугаар.
4. Үш фото-чурук 3×5 см хемчээлдиг (бөрт чок).
5. Күш-ажыл дептеринден ушта бижилге, тачма базып бүзүреткен.

Кирериниң дугайында билдириишкинни Тыва АССР-ниң Культура министерствозунга кирер.

КИНО

ИЮНЬ 27-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Үш катап сагыш четтирген» 10, «Заречная кудумчузунда час» 12, 2, «Итальян ёзу-биле чарлыры» 4, 6, 8, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Уругларга кино-чуруктар 10, «Кежер черге ужуражылга» 11.15, 1.15, «Бирги рангының капитаны» 3.15, 5.15, «Берге аас-кежик» 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Шыңгыы оюн» 11, 1, 2.40, «Парижтиң чажыттары» 6.40, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Барабанчының салым-чолу» 1.15, «Чурттаалганың кежемчези» 3.15, 7.15, «Дант кудумчузунда өлүрүкчү чорук» 5.15, 9.15 шактарда.

«ЧАЙГЫ ТЕАТРГА»: «Баштайгы ынакшылдың ыры» 5, 7, 9 шактарда.

РЕДАКЦИЯ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, 25-38, идеология килдизиниң 37-13 харыысалгалыг секретарының 23-35, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң болгаш партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, 23-54, үлетпүр бүдүрүлгезиниң болгаш партийжи амыдырал килдизиниң 22-64, чаагаа, ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал килдистериниң 21-27, иштики информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47, солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ... парлалга талазы-биле эргелелдиң типографиязы ТС — 00245.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттинген

1964 ч. ИЮНЬ 28 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 152 (5863).

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

Өртээ 2 көп.

Төрээн чурттуң ховуларындан медээлер

ТӨРЭЭН ЧУРТКА — КУБАНЬНЫҢ ТАРААЗЫ

КРАСНОДАР. Кубаньның оруктарында хайнышкынныг ажыл апарган. Тараа сөөрткен автопоездилер элеваторларже шуужуп чоруп турар. Кубаньның 230—250 миллионнарының санынга кирип турар тараа дужаар талазы-биле Тимашевскиниң бүдүрүлге эргелелиниң ажыл-агыйларының ажыл-ишчилери бирги черде чоруп турар.

ШЫГЖАВЫРГА АРБАЙНЫҢ БАШТАЙГЫ ТОННАЛАРЫН УРГАН

СТАВРОПОЛЬ. Ставропольдуң ажыл-агыйларында күзүн чашкан арбайның баштайгы муң-муң гектарларын кестирген. Петров районнуң «Победа» колхозунуң механизаторлары тараалары бастырып турар. Крайның элеваторларынга чаа дүжүттүң тараазы кирип турар.

ТУРКМЕННИҢ ТАРААЗЫ КЭЭП ТУРАР

АШХАБАД. Туркменияның тараажылары Төрээн чурттуң шыгжавырынга баштайгы миллион пуд тарааны дужааган. Ашхабадтың, Кизыл-Арваттың Кизыл-Атректиң болгаш Байрам-Алийниң бүдүрүлге эргелелдериниң ховуларының ажыл-ишчилери онаалгаларын ам күүседипкен. Хөй-хөй колхозтар гектар чер бүрүзүнден 40 болгаш оон-даа хөй центнер арбайны алган. Ам күрүне шыгжавырынга кызыл-тасты дужаап эгелээн.

СОҢГУ ОСЕТИЯ КЕЗИЛДЕНИ ЭГЕЛЭЭН

ОРДЖОНИКИДЗЕ. Терек шынааның ажыл-ишчилери кезилдени Осетияга бир дугаарында эгелээн. Тарааның үнгени чер болганда эки. Осетияның ажыл-агыйлары күзүн чашкан тарааларны ангылап ажаап алыр арга-биле 8—10 ажыл хүннеринде ажаап алыр деп шиитпирлээн.

ТАРЫЛГАГА ФЕНАЗАННЫ ЧАЖЫП ТУРАР

РИГА. Светличныйның үлегерин эдерген 50 кижилер аразында бар болуп турар Латвияның механизаторлары чигир свёклазының тарылгазын ышк ажаап турар.

Латви эртемден-химиктериниң синтезтээни Феназан деп гербицидти фабрика свёклазының 40 ажыг хуузу мөөнниттинген Земгаль шынаазынга бир дугаарында калбаа-биле хереглеп эгелээн. Свёкла тараан чаңгыс гектар черниң бок үнүштерин бүрүнү-биле узуткаарынга ол препараттың дөрт килограммы-ла четчир.

ОДУРУГЛАР АРАЗЫ БОЛБААЗЫРАДЫР КУЛЬТУРАЛАРНЫ ЭКИ АЖААР

КИЕВ. Ам Украинада одуруглар аразын болбаазырадыр культуралар барык-ла 12 миллион гектар черни ээлеп турар. Механизаторлар плантацияларны массалыы-биле болбаазырадып турар. Кукуруза тараан черлериниң—а олар республикада барык-ла 6,6 миллион гектар—барык-ла кезик хиревин ийи катап культивастаан. Тарымал тоорук, картофель, ногаа культуралары ажыл-агыйларының хөй нуруузунда бок үнүштерден арыг болуп турар. Ол плантацияларга одуруглар аразын ийи катап үдүрерткен.

Ийиги удаа тарыыр культураларны чаштырары республикада үргүлчүлеп турар. Күзүн чашкан тарааларны, мал чеми кылдыр кезип каапкан черлерни ээрзан-на андаргаш, аңаа кукурузаны, чинге-тарааны, чочак-тарааны чажып турар. 300 муң гектар черни ынчаар тараан.

ТОМАТТАРНЫҢ ЭЛБЕК ДҮЖҮДҮ

АСТРАХАНЬ. Областың ногаажылары помидорларны ажаап алырынче кирипкен. 60 муң гектар ажыт суггаттыг черде томаттарның элбек дүжүдү быжа берген. Хөй-хөй ажыл-агыйлар гектар черден 30 тонна каттыы алыр болуп турар.

(СЭТА).

ЧАЛЫЫ НАЗЫННЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Бистиң совет улуста бар бүгүде эң эки, эң чаагай болгаш эң маадырлыг чүүлдер Коммунистиг партияның шынчы дузалакчызы —Ленинчи комсомолдуң база бистиң аллардыг аныяктарывыстың ады-биле сырый холбашкан, чүге дизе күштүг дидим тура-соруктуг, хып дээн чалыы назынның кижилери төрээн Коммунистиг партия кайыг-ла ажыл-херектерже, кайнаар-ла кыйгыра-дыр, ону шиг күзел, эрес-маадырлыг чоруктары, карак-кызыл күш-ажылы-биле харыылап турар. Ынаар Төрээн чуртун кара сагыштыг дайзыннардан камгалаар дээш кадыг-дошкун тулчуушкуннарның шөлдеринге-даа, баштайгы беш чылдарның маадырлыг тудугларынга-даа, чурттуң хол дегбээн черлериниң бөйлаан ажыглалга кииреринге-даа, Сибирьниң болгаш Ыдыкка соңгу база Ыраккы Чөөн чүктерде улуг тудугларгадаа, чурттуң күчүлүг хемнерин болгаш хүр черлерни шиңгээдип алырынга-даа, космосту штурмнаарынга-даа боттарының улуг акылары коммунистер-биле кады чалыы назынның кижилери кезээде бирги одуругга чоруп келген болгаш моон соңгаар-даа чижеглээр чүве чок маадырлыг херектерни кылырынга олар беленнер.

Бир эвес бо дугайында шүлүкчүнүң сөзү-биле алыр болза, кижиниң бодалынга мындыг одуруглар сагышка кирип кээр:

...Амыр оруктер
дилеп чорбас.
Ажыл-ишке
демиселге,
Чалар от дег
кыптыгып кээр.

Хүн бүрүнүң, бистиң үениң өндүр улуг маадырлыг чоруу эрес-шудургу күш-ажылда, оранделегейге чырыткылыг амыдыралдың үндезиннериниң тиилелгези дээш демиселде сиңниккен. Ол чаагай ажыл-херек —совет аныяк кижиниң амыдыралының бедик эчис сорулгалы-даа ол. Боттарының эрес шудургу ажыл-херектери, угаан бодалы-биле коммунистер-биле кады базып, партияның херээ дээш идепкейлиг демисежип, боттарының маадырлыг күш-ажылчы чоруу-биле Төрээн чуртун алдаржыдып турар миллион-миллион аныяк найгамчык кижилерни бөгүн, чалыы назынның, маадырлыг ажыл-херектерниң, күштүг дидим чоруктуң байырлалы — совет аныяктарның хүнүнде Төрээн чурт, чон чоргаарал-биле адап турар.

Шак ындыг эрес-соруктуг, оожургал чок чүректиг чүс-чүс аныяк өскенин бистиң төрээн Тывавыстың кайызындан-даа — Кызылдың бүдүрүлгелеринде ажылчыннардан, Бүгү-эвилелге ужурдузалыг — комсомолчу шалыпчы тудуг— Тыва даг-дүгү комбинаттың тудугжуларындан, Тес-Хемниң, Өвүрнүң, Барыын-Хемчиктиң малчыннарындан, Тандының, Каа-Хемниң тарааажыларындан, база республиканың культура фронтузунуң армиязындан чүс-чүлү-биле көргүзүп болур. Маңаа чижек кылдыр Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйының бүгү адырларында ажылдап турар ажыл-ишчилерниң 47 хуузу комсомолчулар болгаш аныяктар болуп турарын, чүгле мал болгаш хову ажылында безин 6 муң ажыг комсомолчулар барын чугаалаарга четчир.

Боттарының төлептиг ажыл-херектери-биле бүгү-ниитиниң хүндүлелин чаалап алган Ак-Довурактың «Тыва даг-дүгү» комбинатының аныяк тудугжулары Күжүгет Каллар-оол, Петр Шаранков, Иван Солосёнков болгаш саанчылар Елена Седен («Өөк» совхоз), Фаина Чертова («Межегей» совхоз), Зоя Натпит-оол («Күш-ажылдың хостуу» колхоз), Монгуш Өшку-Саар («Чыраа-Бажы» совхоз) оларның болгаш өскелерниң-даа аттарын чоокта болуп эрткен СЭКП Тыва обкомунуң пленумунга чаагай сеткил ханышкыны-биле адаан. Республика типографиязының, «Тиилелге», «Чыраа-Бажы» совхозтарның, Барыын-Хемчиктиң «Мурнакчы», Чөөн-Хемчиктиң «Большевик» колхозтарының аныяк өскеннериниң эки ажылын аңаа база-ла онзалап демдеглээн. Олар чогаадыкчы улуг хайнышкын-биле ажылдап, чааваа бедикти чедип ап, таварышкан бергелерни ажып эртеринге чайгылыш чок чүткүлдүг илерезин турарлар.

Оон-биле кады чедип алдынган чүүлдерге оожургап болбас, улам-на бурунгаарлаар, хүн бүрү чаа-чаа бедиктерни чедип алыр деп, Коммунистиг партия кезээде кыйгырып турар. Ылангыя бистиң республиканың ажылчы чоннары бо чылын төөгүлүг чугула болуушкуннар — Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 47 чыл оюнга, ССРЭ-ниң составынга Тываның кирген дээр 20 чылынга улуг чедиишкиннер-биле ужуражыр дээш күженишкинниг белеткенип турар. Ынчангаш республиканың комсомолчулары болгаш аныяктары ол төөгүлүг хүннерге алдар кылдыр үлетпүрнүң-даа, кодээ ажыл-агыйның-даа талазы-биле алган хүлээлгелерин аллардыы-биле күүседир дээш бүгү чүүлдерни кылыр хүлээлгелиглер.

СЭКП-ниң Программазын, партияның XXII съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның декабрь, февраль Пленумнарының шиитпирлерин боттандырарынга, төрээн чонунуң херээнге совет аныяк кижи бүрү ажыл-ижин, күжүн база эртем-билиин бербишаан, идея талазы-биле бедик, салган сорулгазын чедип алырынга бүзүреллиг, кандыг-даа бергелерге торлуш дивес дээрзин амыдыралдың базым бүрүзүнден-не көрүп турар бис. Ынчалза-даа бистиң аныяктарывыстың аразында ниитиге ажыктыг ажыл кылбас, өөренмес-даа, коммунизм тургузукчузунуң моральдыг дүрүмүнге таарышпас үүлгедиглер кылыр, мангыстаачак амыдыралдыг ийи-чангыс кижилерниң ам-даа бары хараадаанчыг.

СЭКП Тыва обкомунуң чоокта чаа болган пленумунга республиканың комсомолчуларының болгаш аныяктарының ортузунда кижизидилге ажылының байдалы база ону экижидер хемчеглерниң дугайында айтырыгны чугаалашкаш, ылангыя Чөөн-Хемчик, Тожу болгаш өске-даа чамдык районнарда аныяктар ортузунга кижизидилге ажылынче парткомнарның талазындан кончуг кошкак кичээнгей салып турарын шыңгыы айыткаш, бо талазы-биле ажылды бүгү черлерге чогуур негелдезинге чедир тургузарынче угланган доктаалды хүлээп алган. Аныяктар дугайында партийжи сагыш-салыышкынның база бир толдаргай илерээшкини болган ол шиитпирни черчерде партия организациялары амыдыралга боттандырбышаан, аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниң талазы-биле ажылды үндезини-биле экижидер, оларның ажыл-амыдыралының, өөредилгезиниң дугайында доктаамал сагыш салыр, оларның эгелээшкиннерин үргүлчү деткиир ужурлуг. Ындыг таварылгада олар партияның салган кандыг-даа сорулгаларын чедиишкинниг күүседип шыдаар дээрзин уттуп болбас херек.

Н. С. Хрущев Стокгольмда

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА-ның тускай корреспондентизи). Июнь 26-ның эртенинде Н. С. Хрущев болгаш ону үдеп чоруур кижилер Харпсундтан Стокгольмда ээп келген.

Хүнүн бирги чартынында Н. С. Хрущев швед найысылалдың «Скансен» дээр улуг парыгынга чеде берген. «Скансен» бодунуң төөгүлүг тураскаалдары, зоология сады-биле сураглыг болгаш хоорай чурттакчыларының база туристерниң дыштанылгага ынакшылдыг чери.

Н. С. Хрущев болгаш ону үдеп чоруур кижилер «Скансен» парктың девискээринде бурунгу шагның «Скугахольм» деп кодаанынга чеде берген. Кодааның тудугларын 1681—1815 чылдарда кылган. Ам ол кодааны музей болдурган.

Н. С. Хрущевту болгаш ону үдеп чоруур кижилерни премьер-министр Т. Эрландер, даштыкы херектер министри Т. Нильсон болгаш өске-даа швед албан кижилери уткуп алган. Кодааның кол бажыңынче кирер эжиктиң мурнунда олуттарже совет аалчыларны чалаан.

Ордунуң ногаан шөлүнде—улусчу танцының болгаш пляканың ансамблиниң киржикчилери. Олар швед национал хептиг. Хөгжүмчүлер чоогунда бажыңнарның чалаларында олурупкан. Швед улусчу танцыны көргүскен.

Оон дараазында Н. С. Хрущев улусчу танцыларның ансамблиниң киржикчилери-биле кады чурукка тырттырган.

Көрүлдениң соонда Швецияның премьер-министри Т. Эрландер ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевка аддар болдурган эртенги шайлалганы тургускан.

В. ХАТУНЦЕВ.
Д. ЕРШОВ.
И. МОКРЕЦОВ.

Н. С. Хрущевтуң Т. Эрландер-биле чугаалажыышкыннары

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА-ның тускай корр.). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев биле Швецияның премьер-министри Т. Эрландерниң аразынга чугаалажыышкыннар июнь 26-да үргүлчүлээн.

Кады кылган совет-швед дыңнадыгны чугаалажыышкыннарның чорудулгазында дугуржуп алган.

Совет таладан чугаалажыышкыннарга ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даштыкы чурттар-биле культура харылзааларының талазы-биле күрүне комитединиң даргазы С. К. Романовский, «Правда» солуннуң кол редактору П. А. Сатюков, «Известия» солуннуң кол редактору А. И. Аджубей, ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агый министриниң бирги оралакчызы Р. Н. Сидак, ССРЭ-ниң даштыкы садыг министриниң оралакчызы М. Р. Кузьмин, ССРЭ-ниң Швецияда элчини Н. Д. Белохвостиков, а ол ышкаш ССРЭ-ниң ДХМ-ниң килдистер эргелекчилери Л. М. Замятин болгаш А. Е. Ковалев олар киришкен.

Швед таладан чугаалажыышкыннарга даштыкы херектер министри Т. Нильссон, сан-хөө министри Г. Стрэнг, садыг министри Г. Ланге, юстиция министри Х. Клинг, чер ажылының министри Э. Хольмквист, портфель чок министр У. Пальме, ДХМ-ниң чиңгине секретары Л. Бельфраге, Швецияның ССРЭ-де элчини Г. Ярринг болгаш ДХМ-ниң политиктиг килдизиниң начальниги Х. Бергстрем олар киришкен.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевка алдар болдурган хүлээп алыышкын

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА-ның тускай корр.). ССРЭ-ниң Швецияда элчини Н. Д. Белохвостиков мында албанның аян-чоруун кылып чоруп турар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевка алдар болдуруп, «Гранд-Отельге» улуг хүлээп алыышкын кылган.

Хүлээп алыышкынга Н. С. Хрущев кадайы-биле, а ол ышкаш ону үдеп чоруур кижилер: ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даштыкы чурттар-биле культура харылзааларының талазы-биле күрүне комитединиң даргазы С. К. Романовский, «Правда» солуннуң кол редактору П. А. Сатюков, «Известия» солуннуң кол редактору А. И. Аджубей, ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агый министриниң бирги оралакчызы Р. Н. Сидак, ССРЭ-ниң даштыкы садыг министриниң оралакчызы М. Р. Кузьмин киришкен.

Швед таладан хүлээп алыышкынга премьер-министр Т. Эрландер, даштыкы херектер министри Т. Нильссон, министрлер Г. Стрэнг, Г. Ланге, Х. Клинг, Э. Хольмквист, У. Пальме, ДХМ-ниң чиңгине секретары Л. Бельфраге, Швецияның ССРЭ-де элчини Г. Ярринг, ДХМ-ниң политиктиг килдизиниң начальниги Х. Бергстрем, Риксдагтың депутаттары, Стокгольмнуң хоорай эрге-чагыргаларының, ажыл-херекчи бөлүктериниң, хөй-нийти организацияларының төлээлекчилери, культураның болгаш уран чүүлдүң ажылдакчылары, журналистер, а ол ышкаш дипломаттыг корпус киришкен.

Хүлээп алыышкын чылыг, найыралдыг байдалга эрткен.

Швецияның профэвилелдер удуртукчулары-биле Н. С. Хрущевтуң ужурашканы

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА-ның тускай корреспондентизи). Июнь 26-да хүннүң ийиги чартынында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев Швецияның профэвилелдериниң Төп каттыжыышкынының баштаар черинге чурттуң профэвилел шимчээшкининиң удуртукчу ажылдакчылары-биле ужурашкан.

Швецияның профэвилелдериниң Төп Каттыжыышкынының даргазы Арне Гейер Совет чазактың баштыңынга байыр чедирип, швед профэвилелдериниң ажыл-чорудулгазының дугайын чугаалаан.

Беседа үезинде Н. С. Хрущев айтырыгларга харылап, ажылчы чоннарның амыдыралчы эрге-ажыктары дээш, тайбың болгаш социал дептиилге дээш демиселге ажылчын ангының бүгү отрядтарының болгаш организацияларының чаңгыс ээлиг быжыглаарының эргежок чугулазын моон-биле кады демдеглээн.

Ужуражыышкынның түннелинде Швецияның профэвилелдериниң удуртукчулары болза, аян-чоруктуң программазы кызыг-кыйыг чок турбуже, профэвилелдериниң баштаар черинге кээп, оларның удуртукчулары-биле чугаалажыр шаг-үени тып алганы дээш Н. С. Хрущевка өөрүп четтиришкинин илертейлээннер. Бистерге ол улуг аас-кежик болур дээрзин Арне Гейер медеглээн.

Беседа найыралчы байдалга эрткен.

В. ХАТУНЦЕВ.
Д. ЕРШОВ.
И. МОКРЕЦОВ.

Совет-швед кады кылган дыңнадыг

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА). Совет-швед кады кылган дыңнадыгны июнь 26-да Стокгольмга парлап үндүрген. Ол дыңнадыгда чугаалап турары болза:

Швецияның чазааның чалаанын ёзугаар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев албанның аян-чоруун кылып, 1964 чылдың июнь 22-ден 27-ге чедир Швецияга чоруп турган.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев Премьер-министр Таге Эрландер-биле болгаш швед чазактың өске-даа кежигүннери-биле беседалар кылган.

Ак-сеткилдиг болгаш найыралчы байдалга эрткен чугаалажыышкыннар чоруп турда, делегей байдалының элээн айтырыгларын, а ол ышкаш ССРЭ биле Швецияның аразында харылзааларга хамаарышкан чугула айтырыгларны чугаалажып көрген.

Агаарга, космос делгеминге болгаш суг адаанга ядролуг чепсектиң шенелделерин хоруур дугайында Керээни Москвага чарган соонда дүшкүүрлүг чоруктуң чамдык чавырлыышкыны делегей байдалынга илереп келгенин талалар күзел ханышкыны-биле демдеглээн. Дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынче чүткүлдерни быжыглаарынче угланзырган хемчеглерни чугаалажыышкыннар чоруп турда чугаалажып көрген. Европага айыыл чок чоруктуң айтырыгларын тайбып болгаш быжыг шиитпирлээриниң аргазын тыварының эргежок чугулазын демдеглээн.

Ылангыя амгы үениң шериг техниказының тургустунганының байдалдарында янзы-бүрү маргылдааларны шиитпирлээрде күштү ажыглаарындан азы күш-биле корудуушкундан күрүнелер ойталаар ужурлуг дээрзинге талалар чаңгыс эп-сеткилдиг болган.

Чепсегленишкинниң дужурер талазы-биле чугаалажыышкыннар чоруп турда чепсегленишкиннерни кызырарын чедип алыр база делегейниң эргежок чугула контролюн ёзугаар чепсегленишкинниң бүгү-нийти болгаш бүрүн дужурериинче орук-биле улам бурунгаарлаар төлээде күженишкиннерни үргүлчүлээриниң эргежок чугулазының дугайында бодалдарның чаңгыс эви чедип алдынганын дыңнадыгда айтып турар.

Женевада 18 күрүнелерниң Комитединиң чугаалажыышкыннары чепсегленишкинниң дужурер талазы-биле толдаргай хемчеглерни боттандырарынга дузалаар болгаш чепсегленишкинниң дужурериниң практиктиг боттаныышкынын эгелеп болур дээрзинге идегел илергейлеттинген. Ядролуг чепсектиң улам ынай тарап нептереринге делегей дугуржулгаларының аргазы-биле моондактаарының ужур-дузазын талалар демдеглээн.

Янзы-бүрү социал системаларлыг чурттарның аразынга тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынны болгаш тайбың кады ажылдажылганы быжыглаарынче Совет Эвилелиниң-даа база ол ышкаш Швецияның-даа чүткүп турарын чугаалажыышкыннарның чорудулгазында демдеглээн деп, дыңнадыгда чугаалап турар. Совет тала Швецияның нейтралителиниң политиказын бедик-биле үнелеп көрүп турарын медеглеп, ол политика Соңгу Европага дүвүрээзин чок болгаш ыржым чорукка чугула салыышкын болурун санап турар.

Сагыштыы-биле тургузар моондактардан хостуг делегей садыынче чүткүлдү деткиирин чугула деп талалар санап турар. ССРЭ биле Швецияның бот-бодунуң аразында садыг харылзаазының өзери үргүлчүлеп турарын база совет-швед садыгны улам ынай калбартыр болгаш көвүдедиринче ийи талаларның чүткүп турарын талалар күзел ханышкыны-биле демдеглээн. Сөөлзүредир, бо чылда эгелээр чугаалажыышкыннарга 1965 чылдаа эгелээш 5 — 6 чылда узун хуусаалыг садыг керээзин чарарының болдунуп болурун чугаалажып көөрүнге талалар чөпшээрешкен. Газ-нефть дамчыдылгаларынга хереглээр хоорзаларның чаа чагыгларын Швецияга бээринге беленин совет тала медеглээн.

Совет Эвилели биле Швецияның аразында культура болгаш эртем талазы-биле солчулга таарымчалыг хөгжүп турарын база ол солчулганы моон соңгаар хөгжүдер болгаш идепкейжидер төлээде улуг аргаларның бар болуп турарын демдеглээн.

Швед чазактың аалчы болуп Швецияга келзин деп ССРЭ-ниң эртем-шинчилел ажылдарын таарыштыр чорудар талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы К. Н. Рудневка чалганы Премьер-министр дамчыдып берген.

ССРЭ биле Швецияның аразынга ужар чүүл харылзааларын улам ынай хөгжүдер дугайында санал-оналдарның солчулгазы болган. Бо айтырыгның талазы-биле харылзаалар моон соңгаар-даа үргүлчүлээр.

Швецияның Премьер-министриниң Совет Эвилелинге болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Швецияга бот-боттарының аразынга кылган аян-чоруктары, ол аян-чоруктарның үезинде болгулаан санал оналдарның солчулгазы Совет Эвилели биле Швецияның аразында найыралчы чаагай кожа-хелбээ харылзааларның болгаш делгеренгей кады ажылдажылганың улам ынай быжыгарынга таарымчалыг салдарны чедирип турарын талалар күзел ханышкыны-биле демдеглээн дээрзин дыңнадыгда айтып турар.

Амыдырал-хандырылгага кичээнгейни кошкатпас!

ВЦСПС-ТИҢ IV ПЛЕНУМУ

Июнь 26-да Москвага ажылын үргүлчүлээн ВЦСПС-тиң пленумунуң киржикчилери «СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Чоннуң амыдырал-хандырылгазын улам ыңай экижидер дугайында» 1962 чылдың август 10-да доктаалының күүселдезиниң чоруун турарының дугайында» айтырыгны чугаалажып көрген.

Ажылчы чоннарның эки тургускан амыдырал-хандырылгазы, оларның амыдырал-хандырылга херегледдерин бүрүн хандырар чорук күш-ажылдың бүдүрүкчүдүүн улам ыңай бедидеринге, кижилерниң коммунистиг кижизидилгезинге таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар дээрзин санал бергеннер демдеглээн.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында чоннуң амыдырал-хандырылгазының Кол эргелелиниң начальнигиниң бирги оралакчызы Б. С. Самойловтуң демдеглээни болза, сөөлгү чылдарда Россия Федерациязынга амыдырал-хандырылганың специализастаан улуг бүдүрүлгелериниң тудуу болгаш организациязы калбарган. Ындыг бүдүрүлгелер үүрмек мастерскаяларны солуп турар. Бо чылын Россия Федерациязынга амыдырал-хандырылганың муң хире бүдүрүлгелерин болгаш мастерскаяларын тудар ужурлуг. Авторнуң бодалы-биле алырга, профэвилел организациялары оларның тудуунга контрольду күштелдирер ужурлуг.

Көдээ районнарда амыдырал-хандырылганың бүдүрүлгелериниң хөгжүлдезиниң дугайын Центросоюзтуң баштаар чериниң даргазының оралакчызы В. И. Юрин пленумга чугаалаан. Партия, совет болгаш профэвилел организацияларының идепкейлиг деткимчези биле кооператорлар 1959—1963 чылдарда чоннуң амыдырал-хандырылгазының 22.600 янзы бүрү бүдүрүлгелерин ажыткан дээрзин ол дыңнаткан. Оон-биле кады Центросоюзтуң адрезинге пленумнуң кылган шүгүмчүлелин шын деп ол хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Куртуулуунуң даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Куртуулуунуң чанында хамааты тудуг болгаш архитектура талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы, ССРЭ-ниң министри М. В. Посохинниң амыдырал-хандырылгага бүдүрүлгелерниң четкизин хөгжүдерниң перспективаларының дугайында саналын пленумнуң киржикчилери сонуургал-биле дыңнаан.

ССРЭ-ниң Курпланының чанында профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле Күрүне комитединиң даргазының оралакчызы А. И. Шевченко бодунуң саналынга чоннуң амыдырал-хандырылгага бүдүрүлгелеринге кадрларны белеткээриниң айтырыынга доктаап, чүве чугаалаан.

Сумы хоорайның амыдырал-хандырылга комбинадының слесары И. А. Кухин, Москва хоорайның хеп чуур № 1 фабриказының комплекстиг бригадазының бригадири, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы А. А. Быкова, Эстон ССР-ниң коммунал ажыл-агый болгаш чоннуң амыдырал-хандырылга министри А. И. Блум, чоннуң амыдырал-хандырылгазының эртем-шинчилел техник-химиктиг институдунуң директору И. А. Шилов болгаш өскелер-даа пленумга база санал берген.

СЭКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнүнге кандидат, ВЦСПС-тиң даргазы В. В. Гришин пленумга чүве чугаалаан.

Пленум чугаалажып көрген айтырыгның талазы-биле делегейде доктаалды хүлээп ап, СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Чоннуң амыдырал-хандырылгазын улам ыңай экижидер дугайында» доктаалын күүседиринче коммунал-хандырылга бүдүрүлгелериниң коллективтерин мобилизастаар талазы-биле организакчы ажылды күштелдирерин профэвилелдериниң чөвүлелдеринге болгаш комитеттеринге хүлээткен. Амыдырал-хандырылганың ажыл-чорудулгазында бар четпестерни чайладыр талазы-биле хемчеглерни ажыл-агый организациялары-биле кады ажылдап кылып, ажылчы чоннарның амыдырал-хандырылгазын экижидер талазы-биле хемчеглерни боттандырарынга идепкейлиг киржирин профэвилел организацияларынга дааскан.

ВЦСПС-тиң пленуму моон-биле бодунуң ажылын дооскан.

Чартык чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен

Москва областың үлетпүр нийти продукция бүдүрериниң болгаш кылыгларының эң чугула хевирлериниң хөй нуруузунуң талазы-биле чартык чыл программазын июнь 26-да хуусаа бетинде күүсеткен. Москва чоогунуң ажыл-ишчилери ам пландан артыкка каңны ээлдирип, алды айларының программазынга немей прокатты, сералыг кислотаны, цементини, минералдыг чемишчидилгелерни, үнүштер камгалаар химиктиг чүүлдерни, пластиктиг массаларны, кылымал болгаш синтетиктиг волокноларны, торгуну, дүктен кылган пөстерни, трикотажты, эт-херекселдерни бүдүрүп үндүрүп турар.

Ховар дээн аар станоктарны, көдээ ажыл-агый машиналарын, котел агрегаттарын, автобустарны, нефть болгаш химия үлетпүрүнге херекдээр дериишкиннерни ам пландан артыкка заводтарның конвейерлеринден үндүрүп турар.

Баштайгы чартык чылда үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли эрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге беш ажыг хууга көвүдээн. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн болгаш продукцияның бот үнезиниң талазы-биле онаалга база-ла ажыр күүсеттинген.

(СЭТА).

ХАКАСИЯДАН ААЛЧЫЛАР

Бистиң республикага Хака[...] аалчылар кээп чорган. Ол[...] чаңгыдай берген. Оларның[...]да материалды 60 солу[...] арнында парлаан.

ЧУРУКТА: хакас аал[...]дың дааранылга ком[...]

Фото Г. Си[...]

Тываның парткүрконтроль активиниң республика хуралы

Июнь 26-да Кызыл хоорайга Тываның парткүрконтроль активиниң республика хуралы болуп эрткен. СЭКП ТК-ның декабрь болгаш февраль Пленумнарының шиитпирлерин күүседир талазы-биле республиканың партия-күрүне контроль органнарының сорулгазының дугайында илеткелди СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Партия-күрүне контроль комитединиң даргазы — **М. К. Шыырап** кылган.

СЭКП ТК-ның ноябрь (1962 ч.) Пленумунуң шиитпирлери ёзугаар партия-күрүне контроль органнарының Тыва республикага тургустунгандан бээр оларның чорудуп келген ажылын илеткелчи бодунуң илеткелиниң эгезинге көргүскен.

Парткүрконтроль органнарының ол кижизигейи көдээ ажыл-агыйны, четтирүү болгаш тудугну улам-на көдүрерин кандырар талазы-биле контрольдуң айтырыгларынче, СЭКП ТК-ның декабрь болгаш февраль Пленумнарының шиитпирлерин күүседири дээш контрольче угландырып келген. Бо сорулга-биле 16 масштабтыг хыналдалар чорудуттунган болгаш оларга хөй санныг ажылчыннарны, колхозчуларны, албан-хаакчыларны кирииштирген.

Муң-муң улусчу контролёрларның күжү-биле колхозтарда болгаш совхозтарда, бүдүрүлгелерде болгаш организацияларда ажыл-херектиң байдалын улам-на долузу-биле өөренип, улуг четпестерни илередир болгаш илереттинген четпестерни чайладырынга партия организацияларынга дузалаар арга парткүрконтроль комитеттеринде тургустунган. Парткүрконтрольга дузалаар хөй-хөй бөлүктерниң, постуларның болгаш улусчу контролёрларның иштинден эки ажылдап турарларны илеткелчи демдеглээн. Ылаңгыя «Элегес» совхозта, Тываның комплекстиг экспедициязында, Бии-Хемниң «Тиилелге», Тоджунуң «Май бири», Каа-Хемниң «Бүдүүгаар» колхозтарында, Кызылдың электростанциязында болгаш өске-даа черлерде хөй-хөй дузалаар бөлүктер улусчу контроль талазы-биле биче эвес дуржулганы мөөңнеп алган.

Дузалаар бөлүктерниң болгаш постуларның, парткүрконтроль комитеттериниң ажыл-чорудулгазында хөй-хөй улуг четпестер бар дээрзин эш Шыырап тодаргай чижектер-биле көргүскен. Чамдык черлерде дузалаар бөлүктер хөй-ниити контролюнуң амгаа ёзулуг организакчылары болуп шыдавайн турар. Чамдык дузалаар бөлүктер «Комсомолчу прожектор» отрядтарын, лаңгыы ревизия комиссияларын, профэвилел контролёрларын, Советтерниң доктаамал комиссияларын, улусчу дружиналарын, эштүүзүнүң султарын удуртпайн, хөй бөлүктер ажылдавайн турар.

Чөөн-Хемчик, Өвүр районнарының парткүрконтроль комитеттери контрольдуң дээштиг болгаш ниитиге чидидиңгир болур чорууну талазы-биле негелдени кошкак күүседип турар. Улуг-Хем, Бии-Хем, Каа-Хем районнарының парткүрконтроль комитеттери СЭКП ТК-ның декабрь болгаш февраль Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырары [illegible] контроль талазы-биле планнары болгаш ажылдап кылган хемчеглери чок, бар-даа болза ажыл-агыйның түрмек айтырыгларын хынаарын планнаам, Пленумнарның шиитпирлеринде айыттынган кол айтырыгларны хынаарын барык чорутпайн турар.

Дузалаар бөлүктерни чамдык парткомнарның, партия эге организацияларының талазындан кошкак удуртуп турарын, улусчу контролёрларның эки дуржулгазын парткүрконтроль комитеттериниң калбаа-биле нептеретпейн турарын илеткелчи демдеглээн.

Эш Шыырап бодунуң илеткелиниң төнчүзүнде партия-күрүне контроль органнарының сорулгаларын тодаргай чугаалаан.

Оон соонда илеткел талазы-биле санал бериишкиннин эгелээн.

Бии-Хем районнуң партия-күрүне контроль комитединиң даргазы **И. С. Русак** саналынга улусчу контрольдуң мурнунда тургустунган сорулгаларын күүседиринге калбак активтиң ажылгезиниң ужур-дузазын чугаалаан. Комитетте штаттан дашкаар эрт калдисти тургускан. Оларда хөй-ниити инспекторлар 30 кижи ажылдап турар.

Инспекторларның, дузалаар бөлүктүң болгаш постуларның кириишкени-биле чамдык ажыл-агыйларда техника кадагалалының, мал кыштагааашкынының, часкы тарылга белеткелиниң талазы-биле хыналдаларны чорудуп, оон эки түңнелдерни чедип алган турганының чижектерин эш Русак көргүскен. Чижээ, хыналда соонда «Хадың» колхозка техниканың кадагалалы экижээн, «Өөк» совхозка дузалаар бөлүк парторганизация-биле кады кыштаглаашкынны контрольга алган. Совхозтуң дирекциязы хыналданы шын үнелеп, чогуур хемчеглерни ап турган. Ынчангаш малдың баш саны өскен, продуктулуу бедээн болгаш совхоз ам сүт садарының чартык чыл планын күүсеткен.

— Кажан четпестер дугайында айтырыг көдүрлүп келгенде, парторганизация болгаш колхоз баштаар чери-биле сүмелешкеш, үнүүшкүннүг хыналдаларны кылыр, чижээ, мал кыштагладыышкынының үезинде ындыг хыналдаларны колхозтуң ревизия комиссиязы-биле кады кылып турган. Четпестерни чүгле илередип каар эвес, ол черинге хемчег ап, чонга кижизидилгелиг ажылды чорудуп турар бис—деп, Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунда дузалаар бөлүктүң даргазы **О. Ч. Очур-оол** саналынга чугаалаан.

— Ленинчи принцип ёзугаар партия-күрүне контролюн тургускан чорук бистерге, статистиктерге кончуг-ла таарымчалыг—деп, республиканың статистика эргелелиниң начальниги **Н. П. Иконников** чугаалаан. Күрүне мегелээр, сан-түң будулдурар, учёт-отчётка даап немелде кылыр чоруктар дугайында статистика органнары хөй хыналдаларны чорудуп, улуг четпестерни илередип турар. Хой кыргылдазының үезинде чидириг-биле, дүкту самчыттаар чорук-биле демисел кошкак. Эрткен чылын республиканың колхозтарынга, совхозтарынга ортумак кыргылда 1.9 кг турда, хууда хойларның 5 кг четкен. Мал чемнериниң белеткелиниң үезинде болгаш өске-даа чүүлдерге карак ажыттаар, күрүне мегелээр чоруктарны илередиринге улусчу контролёрлар биле статистика ажылдакчыларының сырый харылзаалыг, бирдемниг ажылдаарының чугулазын ол демдеглээн.

Каа-Хем районнуң ажыл-агый бүрүзүнде «Комсомолчу прожектор» ажылдап, чүгле четпестерни илередир эвес, ажылды экижидиринге улуг дузаны чедирип турарын «Комсомолчу прожекторнуң» район штавының начальниги **Н. З. Бородулин** чугаалаан. Ол мындыг кескү чижекти кылган: мурнунда кожудап турган «Ленинчи орук» колхозка «Комсомолчу прожекторнуң» кежигүннери агиткультбригаданы тургускаш, фермага болгаш хойжу бригадаларга ай санында концертти көргүзүп, лекция, беседаны чорудуп турар. Ам колхозтуң төп фермазы коммунистиг күш-ажылдың фермазы деп ат дээш демисеп шиишпаан, районда бирги черде чорупуп турар.

Ол колхозта партия-күрүне контролюнга дузалаар бөлүк биле «Комсомолчу прожектор» харылзаалыг ажылдап, тарылгага белеткелдиң болгаш тарылганың чорудулгазын хыналдаларын чоруткан. Колхоз тарылганы өскелерден мурнап доосказ.

Улусчу контрольдуң ажыл-чорудулгазын ажыл-агый сорулгаларын шиитпирлээринге идиглиг болур кылдыр чорударының ужур-дузазын Тес-Хем районнуң парткүрконтроль комитединиң даргазы **С. П. Орус-оол** бодунуң саналынга чугулалап айыткан. «Коммунизмче орук» колхозтуң ажыл-агый чедишкиннеринге ында дузалаар бөлүк чугула салышкынын киирип турарын тодаргай чижектер-биле оратор көргүскен. Колхозта улусчу контролёрлар ажыл-агыйга четпестерни үүргетпейн, чогуур үезинде эскерип кааш, ол четпестерни чайладырынга колхоз баштаар черинге, парторганизацияга боттуг дузаламчыны көргүзүп турар. Парткүрконтрольга дузалаар бөлүктер болгаш постулар кайда-ла четпес ажылдап турар болдур, ында четпестер үр үеде үргүлчүлеп турарын «Сельхозтехниканың» район салбырының болгаш «Тес-Хем» совхозтуң чижектери херечилеп турар. Ылаңгыя «Тес-Хем» совхозта илереттинген четпестерни чугаалажып турза-даа ол четпестерни хүрген чайладырын совхоз дирекциязы, парторганизация болгаш дузалаар бөлүк чедип ап шыдавайн келген.

Чамдык республика организацияларының адрезинге эш Орус-оол шүгүмчүлел кылган.

Ак-Довуракта «Тыва хаг-дугу» комбинаттың тудуунда улусчу контролёрларның ажылының дугайын **Ф. П. Тупицын** чугаалаан. Ында дузалаар бөлүк болгаш постулар тудугнуң болгаш бүдүрүлгениң адырларынга соолгу үеде он алды рейдилерни организастаан. № 12 АТК-га рейд чоруткаш, ажыл хүнүнде автомашиналарның чүгле 40 хуузу ажылдап, сөөртген чүъгүнүң чүгле 50 хуузу тудуг материалдары болуп турарын болгаш кылбаан ажылды кылган кылдыр бижип турарының фактыларын илереткен. № 6 столоваяның ажылын хынаар рейдиниң столовая комиссиязы-биле кады чорутканы эки түңнелди көргүскен. Парткүрконтрольга дузалаар бөлүктериниң болгаш постуларының партия организацияларының четпес удуртуп, дуржулга солчуушкунун организаставайн турарын ол шүгүмчүлээн.

Таңды районнуң «Элегес» совхозунда дузалаар бөлүктүң даргазы **В. Г. Анучин** бөлүктүң ажылының дуржулгазын хуралдың киржикчилеринге чугаалап берген. Бөлүктүң ажылының дугайында отчёттарны совхозтуң фермаларынга кылып турар чорук бөлүктүң ажылынга үнелиг санал-оналдарны чып алырынга, оон ажылын ниитиге көргүзеринге улуг ужур-дузалыг болуп келген. Респотребсоюзтуң болгаш истелге органнарының адрезинге чоптуг шүгүмчүлелди ол кылган. Респотребсоюзтуң ажылдакчылары садыг черлеринге барып турза-даа чүгле четпестерниң фактыларын демдеглеп алгаш ээп чоруптарын, өре-самчыгдал дугайында дузалаар бөлүктүң тургускан актызын истелге органнарынче чорудуп бээрге, сураг чок-ла баар, а самчыгдакчылар шөлээн аажылаашкыны үргүлчүлеп турарын эш Анучин демдеглээн. Оон-биле холбаштыр четпестерни чүгле хынап, илередир эвес, а оларны чайладырының хемчеглерни ол-ла черинге ол дораан алырының эргежок чугулазын ол айыткан.

Бии-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунда дузалаар бөлүк бодунуң ажылын чүгле дузалаар бөлүктүң кежигүннериниң күжү-биле чорудуп турар эвес, харын база колхозтуң ревизия комиссиязы, «Комсомолчу прожектор», лаңгыы комиссиязы чижектиг хөй-нииттиң организациялары-биле кады чорудуп турар. Оон дуржулгазын бөлүктүң даргазы **И. М. Шенов** бодунуң саналынга көргүскен. Кайы-бир хемчеглерни чорударынга хөй-ниитиниң контролёрларын кииририринн бөлүктүң планынга көрүп турар. Ол ышкаш хөй-ниити контролёрларның чорудуп турар хыналдаларынга бөлүктүң болгаш постуларының кежигүннери киржип турар. Четпестерни болдурбас дээш баш бурунгаар хемчеглер ап турарының чижектерин оратор оон ыңай демдеглээн. Бөлүктүң планың чогаадырда-даа ол принципти барымдаалап турар. Чижээ, сагган сүттү ажытпазының болгаш дүк кыргылдазының үезинде доора хораашкыннарны болдурбазының хемчеглерни планга көргеш, баш бурунгаар хемчеглерни дузалаар бөлүк ап турар. Колхоз бүдүрүлгезиниң кандыг-бир участогунга четпес, таарымча чок чорук көстүп кээрге-ле дузалаар бөлүк ол дугайын колхоз баштаар черинге, партия организациязынга тургускаш, хемчеглерни ап турар. Колхоз баштаар чериниң болгаш партия организациязының талазындан улусчу контролёрларның үнүнге дыңнангыр болуп турары бөлүктүң ажылының дээштиг, ат-сураглыг болурунга идиг болуп турар деп, ол чугаалаан.

Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунда дузалаар бөлүктүң даргазы **Ч. Б. Чылбак-оол** бодунуң бөлүүнүң ажылын чугаалавышаан, улусчу контрольдуң ажылынга парлалганың ужур-дузазын демдеглээн. Дузалаар бөлүктүң тускай хана солуну болгаш «Комсомолчу прожекторнуң» солуну четпестер-биле, чурум үрекчилери-биле демиселге дээштиг чепсек болуп, дузалап турар. Солунга үнген шүгүмчүлелдерниң изи-биле хемчеглерни ап, ол дугайын хуралдарга тургузуп турар. Парткүрконтрольга дузалаар бөлүктерниң, постуларның болгаш контролёрларның ажылының дуржулгазын республика, эргелелдер солуннарын болгаш радиону дамчыштыр нептередириниң ужур-дузазын ол айыткан.

Оон ыңай хуралга **Б. К. Будегечиев**, **С. К. Буянды**, **А. И. Балакин** олар санал бергеннер.

СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюрозунуң болгаш РСФСР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Партия-күрүне контроль комитединиң кадрлар секторунуң эргелекчизи **А. Г. Голобов** партия-күрүне контроль органнарының республика активиниң хуралынга кирипкен болгаш санал берген.

Хуралдың киржикчилери Тыва АССР-ның улусчу контролёрларынга кыйгырыгны хүлээп алган болгаш улусчу контролёрлардан элээн хөй идепкейлиглерни үнелиг чүүлдер-биле шаңнаан.

Чугула саналдар

Хакасияның төлээлери Тывага чораан

Бистиң кожавыс Хакас автономнуг область биле бистиң республика чеди чылдың алдыгы чылында аразында социалистиг чарыштыг ажылдап турар. Чарыштыг болганда, бот-боттарында ажыл-херектиң байдалын таныжар, арга-дуржулгазын солчур ужурлуг. Шак мындыг сорулга-биле СЭКП-ның Хакас обкомунуң парторганнар килдизиниң эргелекчизи эш Е. Л. Щапов баштаан Хакасияның төлээлери Тывага келгеш, Таңды, Каа-Хем районнарының чамдык ажыл-агыйларынга чораан.

Хакасияның төлээлериниң Тывага чорааның түңнел ужуражылгазы СЭКП-ның Тыва обкомунуң хуралдаар залынга болган.

— СЭКП ТК-ның декабрь болгаш февраль Пленумнарының төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бистиң областың ажылчы чоннары, оон иштинде көдээниң ажыл-ишчилери бо чылын бедиткен хүлээлгелерни алган—деп, Хакасияның төлээлериниң удуртукчузу эш Щапов чугаазын эгелээн. Бо чылын Хакас автономнуг область күрүнеге 16 миллион пуд тарааны садар. Ол болза эрткен чылын херек кырында сатканындан ийи ажыг катап хөй болур. 25,5 муң тонна эътти, 71 муң тонна сүттү, 6410 тонна дүкту, 21 миллион чуургаларны күрүнеге садар.

Область бо чылын 648 муң гектар янзы-бүрү культураларны тараан. Оон иштинде тараа культуралары 457 муң гектар. Тараа культураларының га бүрүзүнден ортумаа-биле 12 центнер, оон иштинде суггаттыг черлерден 20 центнер, картофельден 110, кукурузадан 250, а суггаттыг черлерден 400 центнер ногаан массаны, ногааларның га бүрүзүнден 120—200 центнер дүжүттү алыр дээш демисежип турар.

Часкы хову ажылдарын организастыг, бедик агротехниктиг деңнелге эрттирерин комплекстиг механизастаттынган бригадалар болгаш звенолар хандырган. Ындыг бригадалар 186, а звенолар 447. Оон иштинде Светличныйның, Первитскийниң, Кузнецовтуң методу-биле ажылдап турар звенолар бар. Бо чылын миллион тонна ирик-өдекти тарылга шөлдеринге төккен, ынчалза-даа план күүсеттинмээн. 1700 тонна минералдыг чемишчидилгелерни ажыглап турар. 100 муң га тарылгага бок үнүштерге удур гербицидтерни чажар хүлээлге алдынган. Ам оон үштүң бир кезин күүсеттинген. Ону чүгле самолёт-биле эвес, культиватор-биле база чаштырып турар. Моон темпизи оожум-даа болза кайда бок үнүштерлиг черлерни көрүп чажар болганда улуг камналгалыг.

Үрезин ажылынче кол кичээнгей салдынган. Тараа культураларының бүгү үрезиннериниң 90 хуузу сорттуг. Тарылгаларның чайгы ажаалдазынче бүгү күш салдынган. 87 муң га кукуруза тарылгазынга бирги илиирээшкинин, 62 муң гага ийиги илиирээшкинин, одуруглар аразын үлдүредирин 14 муң га хирөге чоруткан. Ол ышкаш картофель болгаш өске-даа культураларның ажаалдазы чорүп турар.

— Хакасияның ховуларында чаагай үнүштерниң өзүп үнүп турары бедик дүжүттү алырын херечилеп турар. Ам дүжүт ажаап алыышкынынга ажыл-ишчи белеткел чорүп турар болгаш июнь 10-га чедир тараа комбайннарының 52 хуузу, силос комбайннарының 54, сиген кезер машиналарның 56, жаткаларның 29 хуузу септеттинген — деп, чугаалааш, эш Щеглов бистиң ажыл-агыйларывыска чорааш, көрүп таныыткан чүүлдеринге доктааган.

— Чамдык ажыл-агыйларга бистиң сеткиливис өөрүп чораан. «Революцияның чалбыыжы», Ленин аттыг, «Тиилелге» колхозтардан, «Тиилелге» совхозтан болгаш дуржулга станциязындан хөй эки чүүлдерни көрдүвүс—дээш, эш Щапов чамдык эки-даа, четпес-даа чүүлдер дугайында боттуг демдеглелди кылган.

«Тиилелге» совхозтуң удуртур кадрлары, амыяк тускай эртемниглери ажыл-агыйны чорударынга аргалыг, күзел-соруктуг, бистиң бодалывыска ол ажыл-агый черле перспективтиг болду. Бо чылын 76 чурттаалга бажыңнарын ажыглаалга киирер, чаңгыс чылда ол улуг чедиишкин-дир — деп демдеглээш, дуржулга станциязынга чорааш, сагыжынга таарзынмаан четпестерни канчаар көргенин аалчы чугаалаан. Ында чер ажылының культуразы чавыс. Шөлдерниң уштарын дескилей аңдарбаан. Оорга-лыг кылдыр аңдарган черлер бар, оруктарның кыдыгларында 50 — 100 метр черлер ажыглаттынмайн чыткылап калгылаан, чамдык тарылгаларның аразында эрткен чылдың саваңнары ам-даа чыткылаар.

Дуржулга станциязының инектериниң шинары эки-даа болза, сүт саалдазы эвээш. Ында болгаш өске-даа ажыл-агыйларда чылда ортумак саалда 1500—1600 кг болур, а Хакасияда 1963 чылда ортумак саалда 1750 кг болган. Чамдык ажыл-агыйларда 3000 кг ашкан. Сүт саалдазының куду болуп турарының бир чылдагааны чайгы үеде инектерни хүнде ийи катап саап турарында. Эртен 5—6 шактарда саггаш, кежээ 6 — 7 шактарга чедир узадырга, инектерниң эмиин ырыга бээр, харын-даа чамдык инектерниң эмииниң сүдү кежээ келирде сыстып бадып турганын көрдүвүс дээш, Хакасияның ажыл-агыйларында чайгы үеде болгаш кышкы үеде-даа инектер оолдаан соонда бир, ийи айларда хүнде үш саап турарын чугаалаан.

Оон ыңай инектерни саарда эмиин чугбайн турар. Бызаалларга аки чуурбаан будун чарбаны безин шыгыттпайн, кургаг хевээрзин берип турар. Инектерге чуурган концентраттыг чемни онгачаларга төп бээрге кезин черге төктүп калыр. Аңаа көөрде, «Революцияның чалбыыжы» колхозта бызаалларны чемгерип турары эки, черле нийти байдал көрүштүг.

Бо ийи ажыл-агыйларның кайызында-даа тараа кургадыр механизмнерни төлээлер сонуургап көргенин демдеглээн. Ылаңгыя «Революцияның чалбыыжы» колхоз механизация талазы-биле чаа чүүлдерни хөй кылган, оон даргазы эш Гудков бо талазы-биле чүткүлдүг ажылдап турар.

Хакасияның «Коммунизмче орук» колхозунуң даргазы эш М. К. Солчигашевтиң чугаазынга демдеглээн чүүлдери дээштиг болган. Хакасияда инектер аразында буга көзүлбес, тарып боозадылганы чорудуп турар, а силерде инектер аразында бугалар чорууру-дур. Хүнде кайы инектен чеже сүт саап турарын тускай эртемниглер-даа, саанчылар-даа билбес боор-дур. Сүт саалдазын хүн бүрү демдегаар чорук чемгерилгени таарыштырарынга, инек бүрүзүнүң продуктулуун билиринге дузалыг. Хөй сүт бээр инекти артык чемгерери чугула.

Хойну бисче кышкы үеде төрүдүп турарынга ол бодунуң таарышпаганын чугаалаан.

Бородинскийниң уксаажыдылга совхозунуң саанчызы эш **А. В. Толстихина** 17 чыл дургузунда саанчылап келген. Ол 1964 чылда инек бүрүзүнден 4050 кг сүттү саарын хүлээнген болгаш ам 2000 кг ажыгны саапкан. Ол бодунуң ажылын дончулап чугаалавышаан, бистиң ажыл-агыйларывыска чорааш, чамдык эскерген чүүлдерин, ылаңгыя сүт кудар саваларны эки чугбайн турарын болгаш хүнде ийи саалданы чорудуп турарының ажыктыг эвезин демдеглээн.

Шира бүдүрүлге эргелелиниң СЭКП-ның XX съездизи аттыг совхозунуң механизатору эш **И. А. Янзулов** чугаазынга бистиң ажыл-агыйларывыста техниканы кадагалап турарында корум-чурум чок байдалдарны демдеглээн.

Тыва АССР-ның Көдээ ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлге болгаш белеткелдер министриниң оралакчызы эш **М. Б. Достак-оол** Тываның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң бо чылын алган социалистиг хүлээлгелериниң, часкы тарылганың эрткениниң, мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының пландарын канчаар күүседип турарын болгаш СЭКП ТК-ның декабрь база февраль Пленумнарының шиитпирлерин күүседир дээш кандыг чаа хемчеглерни ап турарын Хакасияның төлээлеринге таныштырган.

Ужуражылганың түңнелинде СЭКП Тыва обкомунуң секретары эш **А. В. Анкудинов** Хакасияның төлээлериниң келгенинге, оларның өртектиг саналдарынга өөрүп четтиргенин илереткен.

Хакасиядан келген эштерниң демдеглээн четпестерин узуткаар, киирген саналдарын ажыглаар болгаш ылаңгыя кайы черлерге чайгы үеде инектерни хүнде үш катап саарын организастаарын доп-дораан өөренип көргеш, боттандырып эгелээр хемчеглерни Көдээ ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлге болгаш белеткелдер министерствозунуң ажылдакчылары ап чорутсун деп, эш Анкудинов чугаалааш, төлээлерни дамчыштыр акызунма Хакасияның ажылчы чонунга байыр чедирген.

Бодунуң ээлчээнде Тыва АССР Хакас автономнуг облас че төлээлерин база чорудар деп дугурушкан.

М. ЛЮНДУП.

Сүт саалдазын көвүдедип турар

Иштии-Хем фермазының ажылдакчылары чылдың бирги чартыында сүттүң саалдазын болгаш күрүнеге дужаалдазын көвүдедир дээш улуг кужениишкин-биле ажылдап келген. Олар часкы-чайгы одарладыышкынын организастыг чоруткан болгаш инектерни немелде чем-биле хандырган, ам серин, көктүг-шыктыг чайлагларга барган инектер улам сүттенген, соолгу үеде ферманың сүт саалдазы барык ийи катап көвүдээн. Бо ферма январьдан июнь 15-ке чедир 130,1 тонна сүттү салган, чылдың бирги чартыында күрүнеге 103,9 тонна сүттү дужаар турган июнь 15-ке чедир 110,9 тонназы киирген.

Ферманың 11 саанчыларының бирээзи-ле 5 айлар дургузунда 10—13 тонна сүттү салганнар. Ш. Оюу, Д. Кыргыс, Е. Ярусова инек бүрүзүнден ортумаа-биле 700—800 кг сүттү саап алганнар. Назадыга күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш ферма коллективи июль 1-ге чедир хүлээлгеден ажыр 20 тонна сүттү күрүнеге дужаары-биле сорук-тут ажылдап турар.

М. ДАЛАА.

Баштайгы чартык чылда

СЭКП Төп Комитединиң декабрь болгаш февраль Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, «УТКА 25 чылы» совхозтуң сүт-бараан фермаларының коллективтери чылдың баштайгы чартыында багай эвес көргүзүглүг болган. Чижээ, күрүнеге 226 тонна сүт садар турган, ону он хонук бурунгаар 102 хуу күүсеткен, азы эрткен чылдың ол үезинден 37,5 тонна хөй сүттү дужааган. Ол чорук совхозтуң чылда 620 тонна сүт садар хүлээлгезин хуусаа бетинде. Совет Тываның 20 чыл оюнга уткуштур күүседир арганы хандырып турар.

Малчыннарның ол чедиишкини болза партийжи-организастыг болгаш масса-политиктиг ажылды калбартканын, социалистиг чарышты үре-түңнелдиг организастааны илередип турар. Мал хүр чыл ашкан, а кужу семис. Малдың продуктулуу бедик болуру билдингир. Сүт бүдүрерин улам көвүдедиринче угланган чамдык организастыг хемчеглерни база чоруткан. Чижээ, кыштың айларында инекке саванны кээндектеп шыыткаш, аңаа мочевинаны холуп бээр, силос болгаш өске-даа хоолулуг чемнерни таарыштыр чидиртип турган. Ол ышкаш кылымал сүттү бүдүрген. 260 бызаага база хаваннарга берип эгелээни сүттүң иштики чарыгдалын кызырган, күрүнеге садарын көвүдеткен.

Совхозтуң сүт-бараан фермалары ам чайлагларда, инекти дүн-хүнде уланмыр одарладырын организастаан, сүттүң алёк айлары эгелээн. Сүттүң үрелип баксыраарын болдурбас сорулга-биле Бара-Тыт, Ооргу, Шивээлиг, Улуг-Алаак фермаларында сүт соодар черлерни кылган. Сүт сөөртүрүнге бызыглаан 3 автомашина график ёзугаар ажылдап турар.

Совет Тываның 20 чыл оюнга күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш чарыш улам калбарган. Чылдың баштайгы чартыында боттарынга бызыглаан инек бүрүзүнге онаапштыр 600—685 кг сүттү салган С. Ондар, Ч. Ондар, Л. Попова, Д. Кыргыс ышкаш саанчылар хөй.

Я. ДОРЖУ.

Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунуң Чедер-Аксында сүт-бараан фермазы төп ферманың бир салбыры. Мында 114 инекти кадарчылар Сундуй Начын биле Оскурчап Чанчын олар ээлчег-биле дүн-хүн чоника кадарып турар. Инектерниң бирээзи-ле хүнде ортумаа-биле 8 кг чыгы сүттү берип турар.

ЧУРУКТА: кадарчы Сундуй Начын.

Фото П. ГОЛЬЦОВТУУ.

ПАРТИЯ ЧЫРЫДЫШКЫНЫНДА

ПРОПАГАНДИСТ КАДРЛАР ШКОЛАЗЫ

СЭКП Кызыл хоорkомунуң чанында марксизм-ленинизмниң кежээки университединиң ээлчегдиг он төскү доозулгазы болган. Ол доозукчуларның иштинден элээн хөй чаа пропагандист кадрларны республика найысылалының парторганизациялары алганнар.

Кежээки университетке бо өөредилге чылы элээн организастыг болгаш эки түңнелдерлиг болуп эрткен. Партия, совет, профэвилел ажылдакчылары, бүдүрүлгелерниң инженерлери, техниктери, ажыл-агый удуртукчулары, эмчилер болгаш башкылар—шупту 200 хире кижи университетке өөренип, боттарының политиктиг, экономиктиг билиглерин бедиткен болгаш пропагандист мергежил талазы-биле методиктиг белеткелди алганнар.

Өөредилге программазының дажок улуг материалдарын дыңнакчыларның эң хөй кезии эки шиңгээдип [illegible] дээрзин доозарының болгаш [illegible] нилерининн экзаменнери көргүс[illegible]. Ийиги курста 56 доозукчулар[illegible]-зи бүгү эртемнерге кончуг [illegible]ектерлиг доосказ деп херечилелди алганнар. Төөгү болгаш экономика факультеттериниң бирги курстарының 60 дыңнакчыларының 46-зы шилчидилге экзаменнерин эки болгаш кончуг эки демдектерлиг дужааганнар. Университетти кончуг эки доосканнарның иштинден эмчилер С. М. Шестованы, Л. М. Дурынакованы, Ю. З. Ковенскийни, геолог Ж. И. Сергееваны, инженер И. К. Пешковту, юрист Т. С. Некошеваны, БТБ ажылдакчызы Балы-Сагаанны, провизор Г. В. Сорокинаны, Курбанкының республика конторазының ажылдакчызы В. Д. Белогорскаяны болгаш өскелерни-даа мактап демдеглеп болур. Бирги курстуң дыңнакчыларындан боттарының ханы билиглиин респотребсоюз АТК-зының начальниги П. Л. Маслов, «Сельэлектро тудугда» А. В. Пербунин, пассажирлер АТК-зының начальниги эш П. В. Чернов, хоорайның шериг комиссариадында эштер А. А. Малдаван, М. П. Карабаев, А. П. Цыба, А. С. Рябинин, музыка училищезиниң башкызы А. А. Платоничева дээш өскелер-даа шилчидилге экзаменнеринге көргүскеннер.

Экзаменнерни чедиишкинниг дужаазганы дээрге бирги ээлчегде дыңнакчыларның кызымак ажылының чүткүлдүг чорууның түңнели болуру чугаажок. Моон-биле кады дыңнакчыларга боттарының теоретиктиг билиин, пропагандист мергежилин мөгаг чокка дамчыдып берип келген башкыларның күш-ажылын университеттиң дыңнакчылары өөрүп четтиришкин-биле сеткил ханып демдеглеп турарлар. Университетке лекцияларны болгаш семинар кичээлдерин эштер Е. И. Скрипов, В. Н. Голубева, А. Г. Ковалева, Г. И. Азовцев, В. М. Зильберман, П. В. Кирдеев, Ф. М. Кузьмин болгаш өскелер-даа бедик идейлиг деңнелге, идепкейжи характерлиг эрттирип келгеннер.

Бо чылгы доозукчулар теоретиктиг билиглерни алыры-биле черге-лештир, пропагандистиң мергежилин чедип алыр дээш база-ла чүткүлдүг ажылдааныгы. Ынчангаш бүгү доозукчуларның иштинден дөртен ажыг кижини пропагандистер кылдыр ажыглаарын экзамен комиссиязы парторганизацияларга сүмелээн.

Кичээл үстүр таварылга бүдүн өөредилге чылының дургузунда университетке чаңгыс-даа болбаан. Башкылар болгаш дыңнакчылар өөредилге программалары-биле, чугула материалдар-биле эки хандыртынган турган. Эрткен чылын экономика факультедин ааг организастааш, улетпүрнүң, тудугнуң транспорттуң үш тускай салбырларын тургускан чорук мурнудагы чылдарга болгаарга элээн хөй бүдүрүлге удуртукчулары, инженер-техниктиг ажылдакчыларны хандыткан. Ол чорук хоорайның чамдык бүдүрүлгелериниң ажылын экижидеринге чогуур салдарны чедиргенин демдеглевейн барып болбас. РПС АТК-зының, «Көдээ электротудугнуң», пассажирлер АТК-зының болгаш өске-даа бүдүрүлгелерниң удуртукчулары тус-тус адырларының тодаргай экономиказын хандыр өөренип албышаан, боттарының практиктиг ажылынга база ажыглап келгеннер.

Ынчалза-даа боттарының хууда өөредилгезин кыдыра көөр, кичээлдерге кээрикилен янзы-бүрү чылдагааннар-биле ойталаар, ынчангаш бир бүдүн өөредилге чылын хейде-ле куруг эрттирген кижилерниң чогенчиг байдалын ааңаа демдеглевейн барып болбас. Хоорайның сүт заводунуң директору эш С. А. Баяринов биле заводта парторганизация секретары эш М. Г. Шиляев олар эрткен чылдың күзүнүнде-ле университетке өөренир күзелдиин хоорkомга чугаалааш, билдириишкинин боттары кииргеннер. Ынчалза-даа кичээлдерге кээп шыдавазын шынзылар дээш, олар бүдүн өөредилге чылының дургузунда каңныг чылдагааннар чугаалаваан дээр! Өөредилге чылы төнген,—коммунист-удуртукчулар экзамен дужаап шыдаваааннар. Автоэргелелдиң удуртукчу ажылдакчылары эштер Теренихин, Литвинов, Сланский олар, автотранспорттуң тодаргай экономиказының салбырынга кирип алган турган хиреде-ле, бүдүн чылды база-ла хей өлүргеннер. Тодаргай экономиканы билири кымдан-даа онза негеттинип турар ол ажылдакчылар кичээлдерни үргүлчү узуп турган болганда, экзаменнерге бууралрындан корткаш, оон ойлапканнар.

Чурукчуларның болгаш артистерниң күзелин барымдаалааш, университеттиң философия факультединге марксисчи-ленинчи эстетиканың салбырын ажыткан. Ол салбырның бирги доозулгазы бо чылын болган. 21 дыңнакчылар доозарының экзаменнеринге ханы билиглиин көргүскеннер, чедип алган билиглерин практиктиг ажылынга канчаар ажыглап турарын-даа чугаалааннар. Ынчаарга доозукчуларның аразында чүгле чаңгыс чурукчу—эш Солдатов бар болган. Культура министерствозунда парторганизация (секретары эш Ц. Самороков) эштер Демин, Суздальцев болгаш өскелерден-даа олар канчангаш университеттен үндүрткеннерин санында кире бергенин шиңгыы айтырар ужурлуг. Чурулга мастерскаязында болгаш театрда чамдык эштерге марксисчи-ленинчи эстетиканы ханы билип алыры чүге солун эвес апарган чүве ийик, оозун тодарадыры берге-дир.

Мындыг байдал база-ла солун болгаш харын элдептиг-даа. «Кызыл тудуг» тудуг эргелелинде ажылдап турар 50 хар ашкан улуг назылыг коммунист эш Н. И. Суковатин чаңгыс-даа кичээл үспейн келген болгаш бирги курстуң экзаменин эки дужааган. А ол черниң аныяк тускай эртемниглери М. Фунтикова биле А. Мартемьянов болгаш өскелер-даа кичээлдер узуп келген дээш университеттен үндүртүлээн болуп турар. Ындыг кижилер оларны университетке өөренир кылдыр сүмелеп чоруткан парторганизацияларның болгаш коллективтерниң идегелин шынзытпааннар болгаш билиг немеп алырының таарымчалыг байдалын, бир бүдүн өөредилге чылын халас эрттиргеннер. Олар бо бүгү дээш парторганизацияның коллективиниң мурнунга харыылаар ужурлуглар.

Кежээки университет чанында пропагандистер курузу ам ийи чыл ажылдап турар. Бо чылын аңаа 42 кижи өөренип турган. Кичээлдерге узуктел чок кээп турганнар эки, ажыктыг методиктиг билиглерни болгаш сүмелерни алганнар. Ынчалза-жок «Сүт-тудуу» тудуг-монтаж эргелели, «Трансспец тудуг» дээн черлиг организацияларда парторганизациялар, курсче пропагандистерни чорутса-даа, оларның доктаамал өөренирин хандырбаан. Ындыг чорук ол черлерде политөөредилге бөлгүмнериниң болгаш школаларының ажылынга база багай салдарлыг болган.

Ам үеде марксизм-ленинизмниң кежээки университединге чаа өөредилге чылында өөренип кирер талазы-биле билдириишкиннерни хүлээп алыры эгелээн. Бо чылын дыңнакчыларны университеттиң үш факультеттеринге хүлээп алыр. Экономика факультеди мурнукузу ышкаш, үш салбырларлыг. Философия факультеди ийи салбырларлыг. Ол ышкаш пропагандист мергежилдиң курузунга дыңнакчыларны база хүлээп алыр.

Марксизм-ленинизмниң кежээки университедин долу ажыглаар тодазы, аңаа өөредири-биле тускай эртемниглерни, бүдүрүлге мурнакчыларын, коммунистиг күш-ажыл бригадаларының чогуур белеткелдиг кежигүннерин болгаш өске-даа активтерни сүмелеп киирери хоорайның партия организацияларының чугула сорулгаларының бирээзи болуп турар.

А. ЛЕПЕШКИН,

СЭКП хоорkомунуң чанында марксизм-ленинизмниң кежээки университединиң директору.

...ШЫН
...964 ч. июнь 28.

Совет аныяктар хүнүнге

Чалыы назынның маршы

ЧУРУКТА: аныяктар бригадазының кежигуннери даш үүрмектеп чуурар цехтиң тудуунуң үстүкү ханазын салып турары.

Фото авторнуу.

Найырал

Бистиң чуртка коммунизмни тургузарының чаа Программазын бүгү чон улуг өөрүшкү-биле хүлээп алган. Коммунизмниң херээ дээш канчаар өөренирин, ажылдаарын, коммунистиг ниитилелге чурттаар кылдыр болун канчаар белеткээрин партияның ол Программазында тода чугаалап турар. «Бистиң салгалдың кижилери коммунизм үезинде чурттаар» деп мерген сөстер совет кижилерни чалгыннандырып, оларны чаа көдүрлүүшкүннүг ажыл-ишче соруп киире бээр. Партия кандыг кыйгырыг салган болдур, комсомолчулар, аныяктар аңаа бир дугаарында демин кадып, чаа маадырлыг ажыл-херектерже көдүрлү бээрлер. Ынчангаш, мен борта, бүгү эвилел ужур-дузалыг «Тыва кобальт» комбинадында шалыпчы ажылдап турар, хөй национал кижилерден тургустунган тудугжу бригаданың кежигуннериниң дугайында бижип, номчукчуларга оларны каксы-даа бол таныштырар бодадым.

1963 чылдың соолгу айы. Н кезектиң кызыгаар шерии бир хүн өөредилгезин дооскаш, дыштанып турган. Солдаттарның чамдыызы ном номчуп, чагаа бижип, а бир чамдыктары шеригден халашкан соонда кая ажылдаарын, өөренирин, кым кайыже баарын аразында хөөрешкен турганнар. Комсомолчу путёвка-биле оларны чеди чылдың улуг тудугларынче чорударын дилээн оолдар база эвээш эвес. Казах Юра Борисов, каракалпак Нурла Абдулаев, орус Александр Толстихин, татарлар Рашид Аидов биле Роман Гузаиров, узбек Ибрагим Курбаниязов баштаан бөлүк солдаттар, шеригден халашкан дораан, оларны «Тыва кобальт» комбинаттың тудуунче чорударын дилээн билдириишкинин комсомол комитединге мурнунда-ла берипкен турган.

Удавааңда чогуур хуусаазын эрттирген солдаттарны шериг албанындан хостаар дугайында тускай дужаал-даа үнген. Ол болза өөрүшкүнүң-даа, оон-биле кады шала кударалдың-даа хүнү келгени ол. Өөрүшкүнүң — деп чүл дээрге, каш чыл иштинде көрүшпээн ада-иезин, дөргүл-төрели-биле таныштары-биле ужуражып, коммунизм тургузуушкунунга бичее-даа бол улуг-хуузун киирери, а кударалдың — ол дээрге, солдат чуртталганың кадыг-бергезин кады эрттирген, акы-дуңмазы-биле дөмей болу берген өөрү-биле, өө болу берген солдат казарма-биле, чаңчыга берген шериг кезээ-биле, билиг-мергежилге кадыг-бышкыга өөреткен командирлери-биле чарлып байырлажырының соолгу хүнү болур.

Тус-тус чер-чуртунче болгаш харын оон дорт-ла кур черлерже, улуг бүдүрүлгелерже баар солдаттарны кезектиң делгем клувунга чалап олуртупкан. Политкезектиң начальниги болгаш өске-даа командирлер чогуур хуусаазын ак-сеткилдиг эрттирген, кызымак өөредилгези-биле аныяк өөрүнге үлегерин көргүскен бүгү солдаттарга байыр чедирбишаан, ажыл-ишке, өөредилгеге чедиишкиннерни күзээннер. Политкезектиң начальниги ол байырлалдыг ужуражылгага түңнел сөзүн чугаалап тургаш, мынча дээн: «Эргим солдаттар, комсомолчулар! Солдат чуртталганың үш чылының иштинде силер шериг албаның эки эрттирип, хөйнү билип ап, бергелерге торулбас кылдыр чаңчыккан болгай силер. Шериг улустуң дылы-биле, «билбес болзуңарза өөредип каар бис, а хөңнүң чок болза албадаптар бис» дээрин билир силер. Ынчалза-даа силер өөренип-даа алган, албадатпайн көдүрлүүшкүннүг ажылдаар-даа ужурлуг силер. Бодуңарның шериг кезээңерниң адын каяа-даа бужартатпаңар. Ажылды бичии деп өкпелевеңер. Мурнакчылар болуңар. Чүге дээрге, коммунизм-биле күш-ажыл аңгылаттынмас.

Аңгы-аңгы дыл-домактыг, өскен, төрээн чери улуг совет чурттуң ол-бо булуңнарында, ынчалза-даа аразында кайгамчык эп-найыралдыг, хөй национал бөлүк солдаттар аныяк Тыва республиканың үлетпүрүнүң баштайгыларының бирээзи Хову-Аксының тудуун туттуп, комбинатты ажыглалга кииржир дээш, өөрүшкү-биле чорупканнар. Самолёттуң кырындан олар, ак хар-биле шыптынган карак четпес тараа шөлүн, тыйлаң-шыйлаң кылдыр баткан хемчигештерниң магадап көрүп каап, аразында баштактанчып, хөөрежип каап чорупорганнар. Самолёт калбак ээнмииң кырынга келгеш, ийи дагның аразы-биле чоорту кылыйып бадыпкан. Узун, чолдак хоолайларындан хоюг кара ыш бурулаан каът-каът бажыңнарлыг чаа суур, баалык ажылдыр эрги суур оларның адаанда тода көстүп келген. Нурла Абдулаев самолёттуң соңгазын өттүр айыткаш:

— Бистиң ажылдап, чурттаар хоорайывыс бо-дур, көрдүңер бе? Кайгамчык-ла чараш черле турар хоорай-дыр бо — деп, карак албайн хөөреп чораан.

— Хоорай эвес, ажылчын суур де даан — деп, өөрү эдип каан.

Аныяк ажылчыннарның хоорайжыгажы Хову-Аксы суур шеригден чаа-ла халажып келген комсомолчу оолдарны чылыг-биле утпуп алган. Ниити чуртталганың чырык, чылыг бажыңы дээш, чурттаарынга, ажылдаарынга таарымчалыг байдалдар шупту бар.

«Тыва кобальт» тудуг эргелелиниң начальниги, чаа немешкен ажылчын оолдарга бүгү байдалды тодаргай тайылбырлап, оларбиле сеткилге киир чугаалашкан.

Солдаттарның күзелин болгаш начальниктерниң чөпшээрелин барымдаалааш, оларны тускай бригада кылдыр тургускан. Солдат кижи ажыл бүрүзүн кылып билир ужурлуг дээр болгай. Хөй национальдыг бригаданың бо оолдары шеригте тургаш-ла даштының мергежилин ыяк шиңгээдип алган турганнар. Ажылдың харысалгалыг-даа дээн чери болур кол корпустуң тудуунга багай эвес диртип, кызымак ажылдап келгеннер. Оларның чедиишкиниң ажылдаарынга бузулбас найырал болгаш бот-боттарынга дузалажыр чорук улуг рольду ойнаан. Херексел туткан холдар-даа, белеткээни хоютку-даа доңуп турар соок үеде безин комсомолчу бригаданың кежигуннери ажыл хүнүнүң чогуур нормазын ыракта ажыр күүседиптер турган. Элээн болу бергенде, ажылчын күштү деңнээри-биле оларны ийи бригадага үлээш, өске ажылчыннарны каткан. Ынчалза-даа оларның кол өзээ хевээр арткан.

Дашты үүрмектеп чуурар салбырның тудуу. Бо тудугда Иргит Оручайевич Мөңгениң комплекстиг бригадазы күжениишкиннииг ажылдап турар. Бистиң ажылгыр оолдарывыс база мында. Ам харын-даа оларда тыва, орус дээш өске-даа национальдарның кижилери немешкен. Ёзулуг хөй национал, найыралдыг тудугжу бригада ол-дур. Бригаданың кежигуннери шупту аныяктар.

Хову-Аксынга барганывыстың баштайгы хүннеринде Иргит Мөңгениң хөй национальдыг бригадазынга каш удаа чораан-даа болзувусса, оларның ажылын кайгап сонуургап, чогуур саналоналдарны солужар дээш, дузыш мурнуу чарынында база чеде берген бис. Бригадир ынчан тудуг мастери Мам-оол Самданчап-биле тускай схеманы көрген, ажылчын өөрү-биле бир чүвени сүмелешкен тур. Кезек болганда бистиң аравыста беседа эгелээн. Бистиң дорт айтырыывысты-даа манавайн, ол чугаалап, чамдык чүүлдерин тайылбырлап эгеледи.

— Аныяктарны эки организастап, шын башкарар болза, турган дагны-даа хоора соптар дээри шын чүве-дир бо. Бистиң оолдарывыс ёзулуг алдын холдуг эрлер болдур ийин. Олар шуптузу чаңгызы дээш, чаңгызы шуптузу дээш кызымак ажылдап турарлар. Шериг кижилер болгаш чуруму база тергиин.

— Чурум дээрге биске, аныяктарга, агаар-биле дөмей эргежок чүгүла болгай. Өске бригадаларны бурунгаар кыйгырып, оларга үлегерлиг болурда, чурум кол чүүл болур — деп, даш салып турган Ибрагим Курбаниязов аңаа немеп кагды. Ол аныяк тудугжунуң сөзүнге бригадир чөпсүнгенин илереткеш, чугаазын уламчылай-дыр.

— Бистиң тудугжуларывыстың барык кижи бүрүзү-биле силер чугаалашкан болгай силер. Ам оон-даа хандыр чугаалажыр болзуңарза, тудугжулар хүнүнге ажылчын бүрүзү кандыг белектиг ужуражыр деп турарын билип алырыңар чугаажок.

— Иргит Оручайевич, тудуг планының күүселдезя силерниң бригадаңарда кандыг чорул турарыл?

— Кысказы-биле чугаалаарга, майда 154 хуу, өске айларда оон-даа көвей. Бирги кварталда болгаш соолгу ийи айда биске чедир ажылдаан бригада чок.

— Ындыг эки көргүзүглерни чедип алырыңарда, силерге чүү дузалап турарыл?

— Кол-ла чүве тудугжу бүрүзүнүң бүдүрүкчүлүг ажылында. Оон-биле кады, бүдүрүлге планының күүселдезин кижизидилгелиг ажылдан аңгылавайн, ону деңге чорудуп турар бис. Кижи хөйнү билген тудум, ажылдаары база эки болур.

Хөй национальдыг аныяктар бригадазының хайныышкынныг ажыл-ижин, амыдыралын шуптузун бижиири берге. Ынчалза-даа оларның культурлуг дыштанылгазының дугайында каш сөстү немээйн.

Ажыл шагы төнген соонда ажылчыннар тускай машиналарга олургаш, ногаан арга аразында чаа суурунче омак-хөглүг чаныптарлар. Кежээки чем соолунде арыг агаарлыг көк шыкка волейбол ойнап, баг хап, чамдык кижилер сугга эштип, спорт маргылдааларынга белеткенип, ном номчуп, чүнү кылбас дээр! Дыштанылганы культурлуг эрттирерингe суур кыдыының үнүш-бойдузу таарымчалыг-даа. Имир дүжүп чорда, баянның хоюг үнү арыг иштинде чаа туткан танцы шөлүнге ырлаптарга, аныяктар чыглып келгеш танцылап эгелээр.

М. СҮГЕ-МААДЫР.

УЛУГ ИДЕГЕЛ

Чаптанчыг чараш кыс хоочун саанчыларның кожазы апарган. Олар оон дуржулгазын харамнанмайн, аңаа дузалап-даа турганнар.

Күскү кара-доңдак. Бедик даглар маңган ак бөрттерин кеткилепкен. Соогу сүргей. Ол уруг инектерни саап турда, соокка чаңчыкпаан холдары ажынайнып көгере дона бергилээр. Зоя оларын бөле туткулааш үрдүнгүлээрге, авазы ону кээргеп:

— Үнүп ап көрем, кызыл. Түрей бээр сен — дигилээр.

Ынчаарга уруу серде-даа чок шиитпирлиг удурлаар:

— Ажырбас, авай. Сагыш човава, чаңчыга бээр мен оң.

Ленин сеткили чымчак, сагыш човангыр. Учётчиктен ол бүдүү дилээн:

— Бо хээкүй кая инек саап шыдаарыл. Мырыңай чаш кижи ышкажыл. Ам-даа өзүп алзын. Үндүрүп-ле көр, дуңмам. Буян болзун.

— Кижини аңаа-ла ажылындан үндүрерге болур бе моң. Утбам. Чоокта чаа кирген ышкажыгай. Чоорту өөрени-ле бергей — дээш, учётчик алдырар-даа аян чок болган.

Белен эвес үүлеге таварышканын Зоя боду кымдан артык билген. Эмиглер шөйберлээрге холдарын шылаары ковчуг. Оон калында чамдык инектерниң аажы-чаңын кандыг дээрил аан!

Мени сагба дээнзиг орта турбас, суңун харамнанган, үнээргеткен чүве дег, ынай-бээр кылаштаар. Думчуу шужугейнип, өскелеп чыдыыргагылаар. Оон кедерезе демир хуунну уштa теппер. Хайыраан сүт черже төктү бээр...

Оон даш дег кадыг дүүгларынга таварышкан дискек караа азы дөнмек дораан кара көк апаар. Зоя мындыг-мындыг бүгү-ле моондактардан далай дивээн. Оларны туруштуг эртип ап, шилип алган оруу-биле чиге базып орган.

Кандыг-бир солун номну холга тудуп органда, орай дүнге дээр, ол оон салдынмас.

— Лаң бажында ажылдаар кижи уйгунга чединмейн барбас сен бе, кызым? — деп, авазының сеткил-сагыжы дестүнмейн, оон болганчок-ла айтыра бээр турган.

— Ажырбас, авай. Удуп ап четтигиптер мен.

Кижиниң арнын ажыннадыр шона бээр чыварлыг кышкы кежээ. Ажыл доозулган Зоя баштаан кезек аныяк саанчылар аъттанып кааш, Күнгүртүг суурже хапканнар.

— Дөө кыстар чаа кино, концерт сураа дыңнаанда, аңаа барбаан шаанда амыраарлар эвес — деп, Сарыг-Хөл фермазының бирле саанчызы кежээки имиртинде оларның чоорту чидип бар чораан бараанын көрбүшаан чугаалаан.

— Аныяк болган дүжүү чүү деп, ол-дур, харын! — деп, оон чоогунга турган оол чоргаарал-биле харыылаан.

Демги кадай оон баштактаны аарак айтырган:

— Аныяк кижи сен чоп турабын ол ынчаш, күжүрүм? Кыстарның аъттарының кайы бирээзинге ушкажыптарын кай.

— Сынышпас чүвени канчаар боор. Артып калдым. Даарта кежээ баар мен — деп, оол шала ыяды берген...

Үе эрткен тудум-на, аныяк кыс ажылынга улам-на мергежип турган. Хоочун саанчыларны безин ажып каапкан. Ады-сураа Тере-Хөл девискээринге алгаан.

Ооң күш-ажылын чон үнелээн: Зоя соңгулдага 1962 чылда бир дугаар киржип турда, ону Шынаа кодаа Совединиң депутадынга соңгаан.

Оң сес харлыг кыс — кодаа Советтиң депутады. Совет эрге-чагырганың аныяктарның төлээзи. Бо кайы хире улуг идегел-дир!

Ол идегел дээрге оон чүгле ажылын барымдаалаан эвес-ле болгай. Кыстың топтуг-томаанныын, ниитиниң эрге-ажыы дээш сагыш-човангырын, ак-сеткилдиин, туруштуун болгаш эш-өөрүнге ээлдек, хүндүлээчелин база эскергеннер.

Ооң чоок эңнүү — Мыйма Чечек колхозтуң база бир мурнакчы кижизи турган. Олар кады ажылдап, кады дыштаныырлар. Сарыг-Хөл чоогунга кышкы кежээде-даа азы чайын Даштыг-Дөргүннүң сериин тайгазынга-даа кыстарның айлан күш дег өткүт үнү бо-ла чаңгылаңы бээр:

Эптиг, чылыг найыралдың
Эгезинде келген-дир бис.
Хайыралыг чуртталганы
Кады хөглеп, йөрээп ырлаал!

«Чалыының вальсы» кыстарның сеткил-сагыжынга хөлчок таарыжыр. Олар ону сеткил хандыр ырлажыр турган.

Өннүктерниң аразы ам ырак. Ынчалза-даа найыралдың харылзаазы быжыг. Новосибирскиниң Кодаа ажыл-агый институдунда ажылдап Зоя чылыг сестерлиг чагааларны болгаш сүмелерни үргүлчү ап турар.

Саалда доозулган. Зоя даштын чарган ыяжын киирип экелгеш:

— Барангызын аа? — дээш, керосинин кыпсыпты.

Удавааңда (чоок эжи-ле ол боор оң) бир кыс кире халып келди. Олар бир-ле чүве дугайын хөлчок оожум хөөрежип, хөглүг сүргей каттыржып-даа. Аныяк кыстарның кандыг чажыды турбазыл. Оларга шаптыктавас дээш үне бердим.

Имир дүшкен. Дээрде сылдыстар оон-моон улай-улай дистинчип, карак баскан чүве дег чивеңейнип хып турдулар. Аалдың ыттары дүнеки таңныылдааш-кын бетинде үнүн шенээнзиг. Ында-мында ээргилеп эгелээн. Хүндүскү селгүүстээшкинге шагзыраан инектер кыйырадыр кегженгилеп, думчуктары шужугейнип, дыштанып чыткылааннар...

Идамнарның быжынының иштии арыг-силиг. Орун-дөжектерин шевергин эдип каан. Ында өзе берген кыс уруг бары карак-ка көскү. Назы-хары дегээн Сержин угбай мүн хайындырып турган ортумак мага-боттуг, хилин кара, чоонзумаар чаштыг кысче көргеш, чоргаарал-биле чугаалады:

— Мени азырай берген кижи боор. Кежээзи-даа, чөпшүлү-даа кончуг...

Өөрүксүмээр кыс ону дыңнааш, шала эгенип, иезинче сеткил ханган хевирлиг көрду. Оон долбанның кызыл чаактары дам-на өң кирип, дазыр кара карактарында өөрүшкүнүн хүлүмзүрүү чайнай берди.

«Тере-Хөл» колхозтуң эң-не аныяк саанчызы, мурнакчыларның бирээзи Идам Зоя ол ийе чүну бодажык ирги?

...Холдарындан чедип алгаш, чер кырынга кылапталып өөредип, амыдыралче баштайгы базымнарны кылырынга дузалашкан авазының дугайын бе? Аас-кежиктиг совет амыдыралдың, ачылыг күш-ажылдың дугайын бе?

Ийе. Оларның шуптузун. Оларның кайызы-даа аңаа эң-не чоок болгаш эргим.

М. БАЙЫР-ООЛ.

САГЛЫНЫҢ АНЫЯКТАРЫ

Бо чылын бистиң ажыл-агыйывыс күрүнеге 184 тонна эътти, 235 тонна сүттү, 36 тонна дүктү садар. Ам саглыжыларның бүгү күжениишкиннери ол сорулганы чедиишкиннииг шиитпирлээринче угланган. Бо херекке бистиң артельдиң комсомолчулары болгаш аныяктары улуг салыышкынны киирип турарын бөгүн, совет аныяктарның хүнүнде сеткил ханыышкын-биле чугаалаары өөрүнчүг-дүр. Колхоз бүдүрүлгезинде комсомолчулар болгаш аныяктар киришпейн турар ындыг участок бисте чок.

Колхозчуларның оон иштинде бистиң алдарлыг аныяктарывыстың күжениишкиннииг ажылдаанының ачызы-биле колхоз бирги кварталда күрүне мурнунга көдээ ажыл-агый продуктулары садар талазы-биле хүлээлгелерин ажыр күүсеткен. Ийиги кварталда планныг онаалгаларны чедиишкиннииг күүсеткен бис.

Колхоз бо чылын хөй кыргылдазын организастыг чоруткан. Өшкү, сарлык кыргылдазы база эки эрткен. Оон ыңай бо чылын чурттаганың 16 бажыңын, бүдүрүлгениң 2 тудуун, малдың 4 кажаазын, бирээзинге-ле 160 өөреникчи өөренир ийи школаны тудар бис. Амгы үеде чурттаганың беш бажыңнарын колдуунда доозуп алган бис. 160 өөреникчи турар бир школаның тудуу доозулган. Үстүнде чугаалаан ийи школаның бирээзиниң ханазын салыры доозулган, өөредилге чылының эгезинге чедир ол школа өөреникчилер хүлээп алырынга белен болур. Ол бүгү кылдынган ажылдарга колхозтуң комсомолчулары болгаш аныяктары эки киржилгелиг болган. Чүгле оларның күжү-биле бир улуг клубту, бир библиотеканы, чурттаганың дөрт бажыңын, малдың алды кажааларын тудуп алыр аргалыг болган бис.

Бистиң аныяк колхозчуларывыстың аразындан саглыжыларның чоргаарланыкчылары, колхоз бүдүрүлгезиниң ёзулуг мурнакчылары оолдар, кыстар үргүлчү немежип турар. Саанчы аныяктарга эң эки түңнелдерни чедип ап турар Ооржак Бичии-урууну, Көк Долзатмааны, инек кадарчызы Сарыг-оолду, хойжу Базыр-оолду болгаш өскелерни-даа адап болур.

Бистиң аныяктарывыстың билиг чедип алырынга чүткүлү улуг. Ынчангаш 1964—1965 өөредилге чылында комсомолчулардан болгаш аныяктардан 23 кижи политбөлгүмнерге, фермаларга 27 кижи агрозоотехниктиг бөлгүмнерге өөренип турган. Эрткен өөредилге чылында колхоз төвүнге көдээ аныяктарның кежээки школазы ажыттынган. Ооң өөреникчилеринден 8 кижи оңгу классты, 6 кижи 8-ки классты дооскан. Чаа өөредилге чылында ол школаже аныяктарны хөйү-биле хаара тудар бис.

Бисте комсомолчу-аныяктарның янзы-бүрү темаларга тураскааткан кежээлерин эрттирип турар. Бо чылын ындыг кежээлер беш катап болган.

Колхозта комсомол организациязы болуннуң ажылын план ёзугаар чорудуп, комсомол бөлүктериниң ажылын удуртуп турар. Шупту беш черде комсомол бөлүктери бар. Күш-ажылга, сагылга-чурумга үлегерлиг, он беш аныяктарны бо чылын комсомол кежигүнүнге киирип алган. Бисте комсомолчу прожектор доктаамал үнүп турар.

Колхозта партия бюрозу комсомол организациязының ажылының дугайында айтырыгны бо чылын ийи удаа чугаалашкан. Комсомол организациязының ажылының планын партия бюрозунга көрүп, практиктиг дузаны чедирип турар.

Чоокта чаа СЭКП обкомунуң пленумунга аныяктар ортузунга кижизидилге ажылының байдалы болгаш ону экижидер хемчеглер талазы-биле айтырыгны чугаалашкан болгай. Пленумнуң шиитпирин амыдыралга боттандырар талазы-биле тодаргай хемчеглерни партия организациязы ажылдап кылгап болгаш боттандырып эгелеп турар.

О. САНАА,
Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң партия организациязының секретары.

ЧУРУКТА: Өвүрнуң «Кызыл тук» колхозунуң Саглы клувунуң бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмүнүң киржикчилери концерт үезинде. Кижи эмнелгезиниң участогунуң фельдшери уруг М. Нордуп биле клуб эргелекчизи С. Алдын-оол Саглы дугайында ырны ырлаарга, баянда үделгезинде база-ла эмнелге участогунуң фельдшери кыс М. Миничиңмаа.

Фото В. КУЛИПАНОВТУУ.

Сорулгазын чедип алган

— Эрткен өөредилге чылының эгезинден-не бистиң школаның комсомолчулары багай демдек чок өөренир деп сорулганы салганнар. Ынчангаш бүгү класстарның аразынга коммунистиг күш-ажылдың курлавыры деп ат дээш чарышты калбарткан бис — деп, Туран ортумак школаның 8 «в» клазының комсоргу Лидия Филимонова чугаалап турар.

Ол чарышка 8 «в» класс идепкейлиг киржип келген. Чарыштың негелдезин-даа белен чок: класстың бүгү өөреникчилери багай чок өөренир, өөреникчилерниң 50 хуузун эвээш эвези 4 болгаш 5 демдектерлиг кылдыр өөренир, школаның бүгү ажыл-херээнге, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржир ужурлуг. Мону күүседир төлээде класстың бүгү өөреникчилеринден, ылангыя класс удуртукчузу башкыдан болгаш комсоргдан хөй күш, билдилиг ажыл-херек негеттинери чугаажок турган.

8 «в» класста 26 өөреникчилер бар, оларның 23-жү комсомолчулар. Бо өөредилге чылының бүгү улуннарында ол класс бедик өөредилге шынарын чедип ап келген. Үшкү улунда класс 100 хуу өөренмишаан. 12 өөреникчи 4 болгаш 5 демдектерлиг өөренген. Ынчангаш коммунистиг күш-ажылдың курлавыры деп бедик атты алганнар. Бо чүгүла ужур-дузалыг ажылды организастаарынга ол класстың удуртукчу башкызы Анна Петровна Калининаның аажок улуг рольдуг болганын, кызымак күш-ажылын, педагогиктиг мергежилин демдеглевейн барып болбас.

Анна Петровнаның баадыткап турары-биле алырга, ол класстың комсоргу Лидия Филимонова болуннуң клазының чүлдү-чүрээ, дайынчы баштыны болуп турар. Шынап-ла ол эрес-шоваа, угаангыр карактарлыг, шала карагызмаар чаптыг уруг-биле чугаалажып көөрге, клазын тиилелгеге чедирер дээш хөй-ле ажылдарны кылган. Өөредилге болгаш кижизидилге айтырыгларын комсомол хуралдарынга шыңгыы чугаалажып, кошкактарга бүгү талала-биле дузалажып, класстың арыг-силиин, корум-чурумуу дээш шудургу демиселди организастап келген. Үш демдекке удур шиитпирлиг «дайынны»-даа чарлап турганнар. Школаның хөй-ниити ажылынга, шефтерге, демир весвиндээн чыырынга, бот-тывынгыр уран чүүлге ол класстың өөреникчилери бирги одуруғда. Класстың иштики амыдыралы база солун: походтар, экскурсиялар, коллективтиг кинолаашкыннар, кырганнарга дузалаары дээш черле чүү чок дээр! Бо бүгү ажылдарны, бир-тээ класс дааргазы чок болганда, комсорг класстың идепкейлиг өөреникчилеринге даанмышаан, башкыларның удуртулгазы-биле организастап турар. Лидия чүгле класста эки организакчы эвес, а ол класстың 2 отличниктериниң бирээзи болуп турар. Класста комсомол бөлүү, чамдык черлерде ышкаш, чүгле башкыларның азы вожатыйның «тежээли-биле» ажылдап турар эвес, харын мырыңай тускайлаң эки ажылдап билир коллектив.

Лида Филимонованың удурткан класс совет аныяктар хүнүнге база улуг чедиишкиннерлиг ужуражып, коммунистиг күш-ажылдың курлавыры деп алдын аттарлыг-биле эдилевишаан 1963—64 өөредилге чылын 100 хуу өөредилгелиг дооскаш, чайгы практикаже, хөглүг дыштаныылгаже коллективи-биле каазы кирипкеннер.

Ч. САЛЧАК.

Коммунистиг күш-ажылдыы дээш

Коммунистиг күш-ажылдыы дээш шимчээшкин үениң ёзулугла шапкынчызы болу берген. Чоннуң кайгамчык күш-ажылчы идепкейиниң күчүлүг чалгыы — бүдүрүлге онаалдаларын ажыр күүседириниң, совет экономиканың бурунгаар хөгжүлдезиниң үнер дөстери ол.

Чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседири дээш демиселге боттарының улуг-хуузун № 2 автоажыл-агый чериниң комсомолчулары болгаш аныяктары база киирип турарлар.

Ол автоажыл-агый черинге чүгле ийи комсомолчу-аныяктар бригадазы турган база комсомолчуларның болгаш аныяктарның хөй кезиин коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинче хаара тутпайн турган үе ам эрткен. Бо чылын байдал үндезини-биле өскерилген. Автоажыл-агый чериниң ВЛКСМ комитеди комсомолчу-аныяктарның ол бригадаларын организастап тургускан. Оларның шуптузу коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп аладыр эрге дээш демисежип турарлар. Комсомолчу-аныяктарның ийи бригадазынга коммунистиг күш-ажылдыы деп атты тывыскан. Комсомолчуларның болгаш аныяктарның иштинден 37 кижи коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары боop турар.

Комсомолчу-аныяктарның бүгү бригадалары ай санында-ла бүдүрүлге планнарын 130—150 хууларга күүседип, чыл эгезинден бээр 20 муң ажыг кывар-чаар материалдарны камнап алганнар. Ол бригадаларның иштинден кайы-бирээзин онзалап айтыры берге. Бүгү-ле аныяк чолаачылар, септекчилер эптиг, найыралдыг, бот-боттарынга дузалажып турарлар. Юрий Иконниковтуң бригадазы мурнуку хевээр-ле эки көргүзүглерни чедип ап, 5 айларның планын 147 хуу күүсеткеш, 2 муң литр ажыг бензинни камнап алган. Бо чылын ол бригадага аныяк чолаачылар Ю. Казанцев, М. Столбунов, В. Иванов олар немежип кирген. Олар бригаданың үргүлчү бирги чер ээлээр чаңчылынга бичии-даа шаптык болбаайн, харын боттарының күш-ажылчы улуг-хуузун кииргени өөрүнчүг. Ол бригаданың бригадири Юрий Иконников бүдүрүлгеге ажылдавышаан тура, ортумак школаны доозуп, ийиги класстың чолаачызы деп эргени бужаап алган. Амгы үеде Юрий институтка өөренип кирерин̆ге белеткенип турар. Оон удурткан бригадазынга коммунистиг күш-ажылдыы деп атты тыпсыр үе ам ырак эвес.

Чаа тургустунган бир бригадазы удуртуру-биле мурнакчы бригадага ажылдап турган, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Геннадий Плехановту чоруткан, ВЛКСМ комитединиң бүзурелин Геннадий бадыткап шыдаан. Оон бригадазының көргүзүглери ам ай санында-ла өзүп орар. Бригаданың кежигүннери Акатьев, Лыткин, Катцын олар хүн нормазын доктаамал 150—180 хууларга күүседип турарлар. Ынчаарга, Михаил Костромин чеди чыл онаалдазын күүседипкеш, ам 1966 чылдың ноябрь айының үлүүнде ажылдап турар.

Кежигүн эвес аныяктардан тургустунган бригадалар база-ла эки түңнелдерни чедип алгылаан. Чижээ, кежигүн эвес чолаачылар А. Дубаков, И. Тахтараков, С. Ак-оол, Г. Болдырев болгаш өскелер-даа ай планнарын доктаамал 140—160 хуу күүседип турарлар.

Комсомолчу-аныяктар бригадаларының ажылының түңнелдерин ай болгаш квартал санында-ла үндүрүп турар. Оон түңнелдерин хана солунга чырыдып, бригаданың болгаш тус-тус кижилерниң ажылының көргүзүглериниң таблицазын көскү черлерге эскылаар. Кварталда бирги черни ээлээн бригадага шилчиир Кызыл тукту болгаш 30 рубльдиң акша шаңналын, ийиги, үшкү черлер ээлээн бригадаларга вымпелдерни, акша шаңналдарын тыпсып турар.

Бистиң автоажыл-агыйывыста 15-тен 18 хар чедир назылыг 20 ажыг аныяктар ажылдап турар. Оларның чамдыктарын административ комиссия бисче чоруткан. Мергежилдиг ажылчыннарга быжыглаан соонда, олар ам барык шуптузу разрядтыг ажылчыннар болгулаан. Оларның чамдыктары ВЛКСМ-ниң хүрээлеңинге кирген. Он беш харлыг Николай Крылов ийи чыл бурунгаар автоажыл-агый черинге келгеш, слесарь мергежилинге өөренип эгелээн. Амгы үеде Крылов ийиги разрядтың слесары болган, планныг онаалдаларын 120—130 хууларга күүседип турар. Бо чылдың январьда комсомол кежигүнүнге кирип алган.

АТК-ның комсомолчуларын кандыг-ла ажылче кыйгырар болдур, олар кажан-даа чажам дивестер. Демир чыылдазынче, колхозка шефче чоруур дээн-даа болза, чүнүң-даа мурнунда олар бот-идепкейин көдүрген турарлар.

С. КРАСНОПЕРОВ,
№ 2 АТК-ның комсомол организациязының секретары.

Чаагай сеткилдиң, найыралдың аян-чоруу

Н. С. Хрущевтуң Швецияда чоруп турарының дугайында даштыкы парлалга

СОФИЯ. (СЭТА). Эш Н. С. Хрущевтуң Швецияда аян-чоруун улуг кичээнгей-биле хайгааравыгаар болгаш парлалга ургулчулеп турар деп. БТА агентилел дыңнадып турар. «Тайбыңче чүткүл бүгү ажылчы чоннарны каттыштырып турар». «Швед ажылчыннар боттарының сагыш-сеткил каттыштырыышкынын илередип турар». «Н. С. Хрущев — Гетеборгтуң хүндүлүг аалчызы» деп эгелерниң адаанга солуннар совет аалчыларның Гетеборгка турганының дугайын кеску чечектеринге дыңнадып, судно тудуунуң «Гетаверкен» деп бүдүрүлгезинге Совет чазактың баштыңының чугаазының допчулалын парлаан.

ПРАГА. (СЭТА). «Тайбың — бүгү ажылчыннарның нийти херээ», «Бот-бодунуң аразында харылзааларның чаагай перспективалары», «Чехословакияның кады ажылдажылга» — деп эгелерниң адаа-биле Чехословакияның бүгү-ле төп солуннары Н. С. Хрущевтуң Швецияда чоруп турарының дугайын кеску чечектеринге дыңнадып турар. Стокгольм ратушазынга болгаш Гетеборгтуң судоверфизинге Совет чазактың баштыңының чугааларының допчулалын солуннар парлап, швед улус ... аалчыны чылыг-биле хүлээп ап турар деп айтып турар.

ВАРШАВА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң Швецияда аян-чоруун Польшаның ажылчы чоннары сонуургал-биле хайгаарап турар. Совет чазактың баштыңының Швецияда чоруп турарын Польша солуннар калбаа-биле чырыдып турар.

«ССРЭ атом чок зоналарның айыыл чок чорууну магадылалын бээринге белен». «Найырал ийи талаларга ажыктыг». «Швеция биле ССРЭ-ниң кады ажылдажылгазы дең эргеге болгаш бот-бодун хүндүлежир чорукка үндезилеттинген» — деп ындыг эгелерниң адаа-биле польша солуннар Н. С. Хрущевтуң Стокгольм ратушазынга чугаазының допчулалын парлап үндүрген.

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА). Н. С. Хрущевтуң Гетеборг хоорайга чорааның, «Карл Линней» деп рефрижераторну суг же эжиндирип кириринин ёзулалының дугайын. эжиндирип чоруур докту Совет Эвилелинге дамчыдып бергениниң дугайын, а ол ышкаш Гетеборг верфизиниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының мурнунга база Гетеборг ратушазынга болган шайлалгага Н. С. Хрущевтуң чугааларының дугайын Стокгольмнуң бүгү-ле солуннары тодаргай парлаан.

Верфиниң ажылчыннары Н. С. Хрущевту кичээнгейлиг дыңнаан болгаш аңаа диңмиттиг алыш частаан деп. «Стокгольмс-тиднинген» солун дыңнадып турар. Гетеборгтуң хоорай ратушазынга шайлалганың чылыг, найыралдыг байдалга эрткениниң парлалга демдеглеп турар.

Н. С. Хрущевтуң аян-чоруун шведтер улуг-биле сонуургап турар деп. «Стокгольмс-тиднинген» солун онзалап демдеглээн. Швеция биле Совет Эвилелиниң аразынга чаагай кожа-хелбээчи харылзааларның чугулазын Н. С. Хрущев бодунуң чугааларынга онзалап айтып турар деп, ол солун бижээн.

Тайбың талалакчылары серемчилелдиг болур ужурлуг

«Индонезия—ССРЭ» ниитилелге А. И. Микоянның чугаазы

ДЖАКАРТА. (СЭТА). «Индонезия — ССРЭ» ниитилелге болуунуң чугаазының эгээн кезиинге А. И. Микоян Октябрь революциязының үезинде даштыкы интервентилерге болгаш түс черниң контрреволюцчуларынга удур совет улустуң революстуг демиселин, а ол ышкаш делегейниң ийиги дайынының үезинде фашизмни болгаш япон милитаризмни чылча шапкан дугайын чугаалаан. Делегейниң ийиги дайынынга Совет Чепсектиг Күштерниң тиилелгези Европаның болгаш Азияның социал географиязын өскертип, делегейде күштерниң деңзигүүрүнүң үндезин өскерилгезинге чедиргенин ол демдеглээн. Бөгүн социализмниң күштери, социал дептиилгениң күштери быжыккан болгаш капитализмниң күштеринден ажып турар. Ынчалза-даа ол хээрге, бөгүн капитализм дендирип чоруур кылдыр коңкай бергени, ону чүүй нийптери четчир, ынчаарда ол дужуп калыр дээни ол эвес-тир.

Империалистер дижинге чедир чепсеглентен. ынчалза-даа бистиң улустарывыс база-ла чепсектиг деп, А. И. Микоян чугаалаан. Байдал өскерилген. Чүгле социалистиг чурттар эвес, харын база хөгжүп орар дыка хөй чурттар бичие эвес күштүг, национал армиязы чепсектиг болуп турар. Ону хөй таварылгаларда бистиң кады ажылдажылгавыска кылганынга чоргаарланып турар бис. Делегей дайынны коргунчуг, айыыл бар болбайн аан. Термоядролуг дайын болбазын дээш бүгү-ле чүүлдерни кылырын оралдажып турар бис. Моон-биле кады кажан дарлакчыларга удур угландырган хосталгалыг дайыннарга байыр чедирип турар бис.

Бис Американы халдаарын болавайн турар бис. Ынчалза-даа бир эвес агрессорлар Совет Эвилелинче, Совет Эвилелиниң оннуктеринче халдап келзе, олар чогуур өйтүр шавыышкынга таваржыр апаар. Улуг күрүнелерниң аразында тайбың кожа-хелбээ жогунааашкынны хүлээп көрген капитализм ыйыышкынны болгаш ыйыышкынның база бир чепсээ дайынны бичие улустарга удур ажыглавас ужурлуг.

Түңнелинде А. И. Микоянның чугаалааны болза: АКШ-та «калчаарап барган» дээр кижилер бар. Олар айыылдыг болдуруп турар. Оон ужурунда тайбыңның бүгү талалакчылары ядролуг дайынны болдурбас талаасында, серемчилелдиг. колониализмни болгаш неоколониализмни узуткаар дээш, кижиниң кижи, улусту улус мөлчүүр чорукту узуткаар дээш демисежир ужурлуг.

ПЛАННАР ДУГАЙЫН ЧУГААЛАШКАН

АККРА. (СЭТА). Дөрт африкан күрүнелерниң — Дагомеяның, Үстүү Вольтаның, Нигерниң болгаш Тогонуң төлээлекчилериниң чөвүлел хуралы Дагомея республиканың найысылалында ажыттынган. Аңаа ол чурттарның индустриализастаарының планнарының дугайын чугаалажып көөр.

Шак ол ышкаш төлээлеттирилгелиг чөвүлел хурал бо чылдың сентябрьде Мали республиканың найысылалы Бамакога болур, аңаа барын-африкан чурттарның төлээлекчилери киржир.

ЧЕЧЕН ЧОГААЛ БУЛУҢУ

Чагырып Дужаарович

(ЧЕЧЕН ЧУГАА)

Силерге бодумну таныштырып көрейн. Базып Долгаар деп кижи мен. Чамдык улустар Караннадыр-даа дээр-ле чүве. Мени кайда ажылдап турар деп бодай-дыр силер. Бистиң оурнуң уругларымени көрүп каанда мынча дижип ырлажырлар болгай.

Хараганныг ховуларга
Караннадыр машинаны,
Хала чокка базып, долгаар
Кадай оглу чолаачыны.

Улус аразынга турумда сугунчаар ырлажы бээрге ыядып-эгенниримни канчаар ону. арным дээрге кызыдып каан демир дег апаар. чонаада-ла кыстар дугайын хөөрей бергенимде чечен-мергеним куттулуп, аскым-биле чүнү-даа үүлгедип каантар хиремде. шынында кыстарга ужуражып келгенимде үнүм мырыңай үнместей бээр алдеп амытан бөөр мен.

Бодум дугайымны хөөрөп тургаш-даа канчаар мен. Өске чүведен чугаалап көрейн. Чоокка дээрде Чагырып Дужааровичиниң чиик машиназының чолаачызы турдум. Мени ол канчаар-даа чагырып дужаар турду. Ол холун кайнаар айты-дыр. мээн холдарым машинаның рулюн олче долгай каантары бодумга безин билдиртпес, холдарым ону менден артык билир апарганы ол чүве ыйнаан. Чагырып Дужаарович аас-биле айтыышкын. дужаал бээрге ону күүседирин чолаачызы мендээ хажытпас хоойлу апарган.

Чагырып Дужаарович харыылап турар ажылы дээш үйгу-чылында чок кижи. Ынаар, мынаар хап-ла, айтыышкын дужаалды бериия-ле турар. Ынчалза-даа оон үре-түңнели... Бүдүн хүн дүргүзүнда районнуң колхозтарының совхозтарының суурларын, бригадаларын колдуунда-ла кезип каантар. «ГАЗ-69» ол ынчап хап турда чүгле оруктуң доозуну бурулаар чүве-ле болгай, алгырып, чөвүүртээр аас-дылы чок техника болгаштың-на шыдаар чүве-дир ийин. Ол ынчап хап чорүп тургаш, улуска айтыышкын, дужаал берип турда чүү дээр ону, канчап черле аскы шылавас, боостаазы кургавас чүве ыйнаан, ону бат-ла кайгаар кижи мен. Дуза кадар дуржук харын. Дужамык болур айтыышкыннарны безин бере каантар болгай.

Кара чүвени кара-дыр деп бадыткаптар кандыг-бир факт херек болгай. Ынчангаш маңаа бир барымдаа-фактыдан кииире каантайн: Ол дээрге эрткен чылын болган чүве. Күскээр чайның бир-ле изиг хүнүнде «Хорумнуг» колхозтуң хову турлааанче хапкан бис. Чоннуң кыш- чай. дүн, хүн чокка аргыжар чоон оруунуң довураа дээрге мырыңай сустунуп чыдар хем суу-биле домей. Бистиң машинавыс халдып орда чүгле дээрде шаштыккан бүк доозун бурулаар чүве-ле болгай. Чамдык кижилер ону көргеш, харын тоол-даа сактып турду-ла ыйнаан. Улуг оруктан адырылгаш, ужу-кыдыы ховү-ховүзү-биле чаптылып чоруй барган, чаа-ла көк-хевек болуп быжып олурар тарааның ортузу-биле чоруткан оруктап караннаткаш, хову турлаанга тутсуп кирип келдивис. Ховү корабльдери диждиривис комбайннар тараа дээш улуг тулчуушкунче кирерин белен кылдыр, чурум-чыскаалдыг тургулапкан турлар.

Чанымда олурган дарга доктаарының айтыышкынын бере каапкан. Ол-ла дораан дормазы базыптым. Чагырып Дужаарович машинадан душкен дораан-на, бисче уткуй кылаштап олурган бригадир-биле агрономнуң кырында-ла барды.

— Чүге кестирип кирбейн тур силер? Чүнү манап турарынар ол? Тарааны 12 ажыл хүнүнде кестирип ажаар дээн сөзүвүстү уттуп алганынар ол бе?

— Бо дээрге чаа-ла бышпак чем кирген, ам-даа арай эки бышпаан, чиг тараа-дыр. Беш, алды хүн тургуза каапкаш, кезер дээш —деп, агроном чүвениң шынын чугаалады.

— Моон чедир быжарын манап турар харык чок-тур. Доп-дораан кестирер ол-ла! — дигеш, бригадир-биле агрономну сы мундура берди.

Агроном тускай эртемниг кижи болгаштың база катап чүвениң ужур-чөвүн эртем ёзузу-биле тайылбырлаарын оралдашты. Ынчалза-даа Чагырып Дужаарович аңаа чүнү-даа чугаалатпайн, аскын дораан-на дуй шаап — оон чүве чугаалавазын дужаап каапты.

— Кандыг-даа чугаа турбас ужурлуг. Ам дораан кезип кирипттинер! — деп, дужаал-даа бердинген.

Ам канчаар. бригадир биле агроном дарганың дужаалын ол дораан-на күүседир ужурга таварлашкан.

Чедир бышпаан тарааны элекке кестирип ажаап, агротехниктиг чурумну каржызы-биле хажыткан ужурунда колхозка кайы хире улуг когарал таварышканың чугаалаары безин берге-дир. Колхоз ажыл-агый талазы-биле кандыг-даа тускай эртем чок хирезинде, оон дужаап чоруунуң уржуктуг салдары улуг когарал чедирер деп чүве ол-дур ийин.

Ол дарга ам Чагырып Дужаарович деп адын солугуруп, чагырып дужаар баък мөзүзүн чиирзик ирги бе?

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ КОНКУРУЗУНГА ШАҢНАТКАН ЧОГААЛДАРДАН

Моңгуш ДОРЖУ.

ХАНДАГАЙТЫ КЕЛИР ӨЙҮ

Хана Дааның бажындыва үне бергеш.
Хандагайтым аазын көргеш биживедим.
Коммунистиг улуг Намның салган соруун
Кончуг өөрүп. сеткилимден хүлээп алгаш.
Төөгүнүң дугуйларын дегүтчү иттип.
Төрээн суурум келир өйүн чуруп ор мен:
Ажыл шагы үште-ле дем төне берген
Аажок делгем Ленинниң кудумчузун
Өрү. куду шуужуп турар кижилерниң
Өөрүшкүлүг арыннарын көрүп тур мен.
Чиңгир ногаан үнүш бүргээн сесерликте
Шилиредн салгын оожум суйбап эртти.
Чеден вагон кожуп алган демир орук дөө бар чор,
Чедер чери — Дус-Даг дээрзин билип тур мен.
Чечек туткан чалыы кыстар бо-ла болгай
Сеткил-чүрээм сорулгазын эндээр эвес...
Хана баары белди шылкан түмен хойну
Кадарчызы вертолёттуг дозуп чору.
«Алды шакта театрга үтвулга боор,
Айга четкеш келгеннерге ужуражыр»
«Космосче аян-чорук кылыксааннар
«Космодром черинчиве чагыг кылгар».
Он-он чарлаа тода таптыг бижиттинген
Орууна бо: шилип ал деп турарын көр!
Хана Дааның бажындыва үне бергеш,
Хандагайтым каазын көргеш биживедим.
Шүлүүмде бар чурумалдар бүдеринге,
Чүткүл, күзел, өртемчейге тайбың херек!

Михаил СКУРАТОВ

ОЙУУ

Уяранчыг хоюг үнүң
Уян чүрээм өөрту, Ойуу.
Тыва чоннуң хостуг ырын
Дыка-дыка сактып кээр мен.

Сагыжымда сени бодааш,
Саян ажып келген дег мен,
Уран ырың ырлавышаан
Уткуп алган дег сен, Ойуу.

Улуг-Хемниң үнүн куду
Улчуп базар хүнүм бар бе?
Эргим Ойуу, кайда чор сен,
Эштиг сен бе, чааскаан сен
бе?

Ырак черде чорзуңза-даа,
Ынак чүрээм ырлап чорзун!
Сырыннадыр ырлапкаштың
Чылыккай аан, Тыва кызы!

Фашистиг эжелекчилерден Белоруссияның хосталганының 20 чыл оюнга

1944 чылдың июль 3-те Совет Армия алдаржаан белорус партизаннарның идепкейлиг дузалакчызы-биле Белоруссияның найысылалы — Минскини хостаан. Гитлержилер бүгү үлетпүр бүдүрүлгелерни, лабораторияларны болгаш институттарны, библиотекаларны, школаларны, культураның тураскаалдарын бүрүнү-биле узуткап чок кылган.
Хоорайны хостаан соонда дораан-на ону катап тургузарының ажылы эгелээн.

Оон бээр 20 чыл эрткен. Бузундуларның, хүл-ыйбаларның орнунда бүдүрүлгелерниң чаа корпустары көдүрлүп үнген, чуртталга болгаш администрация бажыңнары туттунган.
ЧУРУКТА: солагай талазында—1944 чылда Минск. Советская кудумчуда (амгы Ленин проспектизи) бузундулар, оң талазында—Ленин кудумчузу бөгүн.

СЭТА-ның фотохроникасы.

Күш-ажылчы Белоруссияның күчүлүг базымы

А. И. ЗОЛОВ,

БССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы

Белоруссияның ажылчы чоннары бүгү улустуң байырлалы—немец фашистиг эжелекчилерден төрээн чериниң хосталган хүнүнден бээр 20 чыл болган оюн өөрүшкү-биле демдеглеп турар.

Үжен алды айларда гитлержи араатаннарга эжелеттирген Белоруссияга кижи дыңнап көрбээн араатанныг чоруктарны, күчүлээшкинни, дээрбедээшкинни үүлгедип келген. Хоорайларны болгаш суурларны бузундулар болгаш хүл-ыйба болдурган, дайын мурнунда беш чылдарда улустуң өрес-маадырлыг күш-ажылының үре-түңнели — электростанцияларны болгаш үлетпүр бүдүрүлгелерни бүрүнү-биле үрегдээн.

Ынчалза-даа совет улустуң патриотчу угаан-бодалын чүү-даа чүве ундарадып шыдаваан. Эжелекчилерге удур маадырлыг демиселди ол чорудуп турган. Дайынның баштайгы айларында Белоруссияга партизан отрядтары тургустунган, олар сөөлзүредир хөй санныг кижи киржикчилиг каттыжышкыннар кылдыр өскен. Бүгү областарга болгаш районнарга чажыт партия комитеттери болгаш организациялары тургустунган. партизан отрядтарынга болгаш чажыт ажылга 25 муң ажыг коммунистер ажылдап турган.

Эжелелдиң эң берге хүннеринде белорус улус бодунуң Төрээн чуртунуң күжүнге болгаш күчүзүнге, фашизмге удур демиселге Совет Социалистиг Республикаларының Эвилелиниң тиилекчи болурунге үнеринге быжыы-биле бүзүреп турган.

Республиканы бүрүн хостаар дээш шиитпирлиг тулчуушкуннар 1944 чылдың чайында калбарган. Ол тулчуушкуннарга Совет Армия дайзынның күштүг бөлүктериниң бирээзи— «төп» деп бөлүүн узуткап чок кылган. Польшаже болгаш Прибалтикаже бистиң улам ыңай бурунгаарлаашкынывыска. Чөөн Пруссияже шаап кирдаашкынга орук шак ынчаар ажыттынган.

Тулчуушкуннар соксавайн, Белоруссияның девискээри бүрүнү-биле хосталгалак турда-ла, бистиң партиявыстың Төп Комитеди болгаш Совет чазак «Немец эжелелден хосталган районнарга ажыл-агыйны катап тургузар талазы-биле социаарлаттынмас хемчеглерниң дугайында» шиитпирни хүлээп алган. Ол доктаалдың чүгаа бүрүзү гитлержи эжелекчилерден вагыдаан кижилерниң дугайында салымыышкын-биле сиңникен турган. Фашистерге хоозураттырган ра... дузаламчы көргүзер дээш ... бүгү чуртка кал... барган. Металл, дериглге, машиналар. хөмүр даш, тудуг материалдары. аъш-чем, үрезин, эм аймаа, пөстер, идик, хеп чүдүрген эшелоннар Москвадан болгаш Ленинградтан, Казахстандан болгаш Грузиядан, Уралдан болгаш Ортаакы Азиядан — бистиң делгем Төрээн чуртувустуң бүгү булуңнарындан кээп турган.

Бузундуларының болгаш хүл-ыйбаларының орнунга хоорайлар болгаш суурлар туттунуп, электростанциялар, фабрикалар болгаш заводтар катап тургустунуп турган, школалар, дээди өөредилге черлери, театрлар, библиотекалар, культура ордулары чогумчулалдыг ажылын катап эгелээн.

Индустрияның гигантыларының — машина тудуунуң болгаш станок тудуунуң заводтарының тургустунган чоруу республиканың индустриализациязының чорудулгазын дүргедедип, үлетпүрнү дайын мурнундагызынга бодаарга оон эң бедик деңнелче көдүрүп үндүрген. БССР-ниң бүгү улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге таарымчалыг байдалдарны тургускан.

1950 чылда бзин республикага продукцияны 1940 чылдыындан 15 хуу хөйнү бүдүрүп үндүрген. Электроэнергияны ажылдап үндүрери 44 хуу, а электростанцияларының күчүзү — 74 хуу көвүдээн.

Дайын соолундеги он чылдарда республиканың экономиказы шапкын-биле хөгжээн. Ол үениң дургузунда нийти продукция үш катап ажыр өскен, а күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү ийи катап көдүрүлген.

Белоруссия улуг химияның республиказы болуп бар чыдар. Старобинскиниң калий дустуң аажок хөй курлавыры Украинадан хоорзалар-биле бойдус газының болгаш РСФСР-ниң чөөн районнарындан нефтиниң дамчыдылгазы аңаа дузалап турар. Оон аңгыда республикада торфтуң болгаш мыштың аажок хөй курлавырлары бар, оларны ажылдап кылыр чорук үнелиг элээн хөй химиктиг продуктуларны алыр арганы берип турар. СЭКП ТК-ның май Пленумунуң (1958 чыл) соонда химии үлетпүрү онза дүрген темпилер-биле хөгжүп эгелээн. Ол үениң дургузунда Европада эң улуг Полоцк нефть ажылдап кылыр завод, Солигорск калий комбинады республикада ажыглалга кирген. Гродненск азот-туук заводу баштайгы продукцияны берген. чуртуң коочун химия бүдүрүлгези — Могилевтуң кылымал болокно заводун ажыткан болгаш чаарткан. Могилевтуң регенератор заводун. Бобруйскиниң резина-техниктиг кылыглар заводун ажыглалга кииргенi.

1963 чылда химия үлетпүрүнүң нийти продукциязы 1940 чыл-биле деңнээрге он-он катап өскен.

Аар индустрияның өзүлдезинге үндезилээш, улустуң хереглел барааннарын бүдүрүп турар үлетпүр улам ыңай хөгжүп турар.

Белорус ССР улуг экономиктиг район болу берген. Совет Эвилелиниң девискээриниң чаңгыс хуузун болгаш чурттакчы чонунуң дөрт хуузун ээлеп турар ук республика тракторларның 15 хуузун, металл кезер станоктарның 11-ден ажыг хуузун, мотоциклдерниң 17 хуузун, телевизорларның 7,4 хуузун, хендирден кылган постерниң 10,9 хуузун, чадаг-тергелерниң 10,4 хуузун бүдүрүп турар.

Белоруссия үлетпүр кылыгларынга чүгле бодунуң хууда хереглелдерин хандырып турар эвес, ол чүүлдерни эвилелдешкен өске республикаларже болгаш даштыкыже үндүр сөөртүп турар. Белорус ССР автомобильдерни, тракторларны, металл кезер станоктарны, силос кылыр комбайннарны, мотоциклдерни, чадаг-тергелерни, подшипниктерни, минералдыг чемиш-чидилгелерни, нефть продуктуларын, радиоприборларны, телевизорларны, даараныылга машиналарын, соңга шилдерни, цементини, чуга ыяшты, идиктерни, трикотажты болгаш өске-даа кылыгларны дашкаар үндүрүп турар.

Белорус тракторлар бистиң Төрээн чуртувустуң бүгү-ле булуңнарында болгаш бүгү диптерниң бежен ажыг чурттарында ажылдап турар.

1964 — 1965 чылдарда — чеди чылдың сөөлгү чылында республиканың экономиказын хөгжүдериниң улус ажыл-агый планы-биле улуг сорулгаларны төлевилээн. Ол чылдарның дургузунда үлетпүрнүң нийти продукциязы 21,5 хууга өзер, ынчаарга химия болгаш нефть болбаазырадыр үлетпүрүнүң продукциязы 2,2 катап, радиотехника болгаш электрон үлетпүрүнүң — 41,5 хууга, электроэнергияны бүдүрери — 52 хууга көвүдээр.

Химия үлетпүрүн хөгжүдеринге онза кичээнгейни салып турар. Чеди чылдың арткан ийи чылдарының дургузунда аңаа 224,7 миллион рубль капитал салымышкыннарын угландырар.

Чеди чылдың төнчүзүнде Белоруссия чуртка 2,2 миллион тонна минералдыг чемишчидилгелерни бээр апаар, тодаргайлаарга нийти эвилел бүдүрүүшкүнүнүң 9 хуузу болур, а калийлиг чемишчидилгелерни бүдүрер талазы-биле чуртка кол черни ээлээр.

Энергетика талазы-биле Березовскиниң, Полоцкиниң, Василевичиниң, Минскиниң болгаш өске-даа черлерниң электри станцияларынга күчүлерни ажыглалга кииририн баш удур көрүп турар. Республикада эң улуг Лукомльдуң ГРЭС-тиң дерииги эгелээн. Бо чылын белорус энергосистемазын Вильнюсту таварты ССРЭ-ниң соңгу-барыын каттышкан энергосистемазы-биле тудуштурган турар.

Улустуң херегле барааннарын бүдүрүп турар үлетпүр улам ыңай хөгжүүр. Ийи чылдарның дургузунда чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң продукциязы 14 хууга көвүдээр, культура-амыдыралга болгаш ажыл-агыйга хереглеттинер барааннар бүдүрери —барык-даа 24 хууга көвүдээр.

Фашистиг эжелекчилерниң сандарадып кааны көдээ ажыл-агыйны катап тургузарының болгаш хөгжүдериниң талазы-биле Белоруссияның Коммунистиг партиязы, колхозчу тараачыннары болгаш бүгү ажылчы чоннары кедергей улуг ажылды чоруткан. Эрткен он чылдарда тарааның нийти чыылдазы 41 хууга, эът бүдүрери — 1,8 катап, сүттүү — 1,7 катап, чуургаларыны—1,6 катап көвүдээн, оон иштинде колхозтарга болгаш күрүне ажыл-агыйларынга эът бүдүрери ийи чартык, сүттүү—дөрт чартык катап көвүдээн.

Белорус улустуң угаан-бодал амыдыралы байлак болгаш хөй талалыг. Оон культуразы туруп көрбээн чечектелиишкинин чедип алган.

БССР-ниң эртемнер академиязы эртемниң улуг төвү болу берген. 26 дээди өөредилге черлеринде он-он муң оолдар болгаш кыстар өөренип турар. Чурттакчы чонунуң 10 муң кижи бүрүзүнге онаалтыр студентилер санының талазы-биле бистиң республикавыс ГФР, Бельгия, Франция, Италия дээн ышкаш ындыг сайзыраңгай капиталистиг чурттарны дыка мурнай берген.

Бузундулардан катап тургустунген Совет Белоруссия Совет Эвилелиниң улустарының аңы-дуңма өг-бүлезинде коммунизмче орук-биле бүзүреңниг чоруп олурар.

Кичээнгейни культураның одаанче

Чоннуң культурлуг дыштанылгазы чугула айтырыгларның бирээзи. Ындыг турбуже «ҮТКА-ның 25 чылы» совхозтуң Арыскан салбырының көрүштүг делгем клуву аңаа ээнзиргей туруп турары эндептиг. Клуб чүгле ында-хаая кежээлерде ажык тургулаар. Ынчалза-даа ында кижини хаара тудуптар хире солун чүү-даа болбайн турар.

Музыка херекселдери ында мырыңай чок. Моон мурнунда аңаа шыдыраа, музыка херекселдери-даа бар тургулаан. Ол бүгү кайнаар чиде бергени билдинмес.

Доктаамал кино болбайн турар. Ол ышкаш чыл дургузунда клуб эргелекчизинге беш кижи солушканын чугаалаарга-ла четчир боор. Ийи чыл дургузунда доктаамал кино механиги чедишпээн бис. Моон уламындан аныяктарның аразында чамдык багай хөөннер бар апарган. Ынчангаш көрүлдеге-даа эң сөөлгү черин алганывыс ол.

Четпестерниң чылдагааны чүдел ынчаш? Салбырда партия, комсомол организациялары, ажылчын комитеди кижилер дугайында, оларның культурлуг дыштанылгазының дугайын уттупканы болур. Бо дээрге уттуп болбас айтырыг-дыр, эргим удуртукчулар.

Д. ДОКУЛ-ООЛ.

Улуг-Хем район.

Тос бөрүнү узуткаан

Дүне кожазы аалдарны-даа коданнаан, хүндүс чамдык кадарчыларның хоюнче-даа халдаан сураглыг, кажараан бөрүлер илереп келгенин Мөген-Бүреннин малчыннары дораан-на эскерипкен. «Малчын» колхозтуң кадарчылары хоочун аңчылар Комбу биле Хүреш-оол ол бөрүлерни узуткаарын шиитпирлеп алган.

Төрүп алган бөрүлер болуру магат чок. Истээр дээрге чер кара. Мугур-Шегетейде бөрү оолдаар черлеп барын сактып келгеш, аңчылар шуут-ла олче чорупкан.

Мергежилдиг аңчыларның бодааны бадыткаттынган. Эш Комбу 5 бөрзекти, эш Хүреш-оол 4 бөрзекти өлүрген. Малга хоралыг дайзын 9 бөрү ынчаар узуткаттынган.

Ч. СЮРЮН.

Кызылдың хол бөмбүкчүлери тиилээн

Чоокта чаа Красноярск хоорайга «Трудовые резервы» спорт ниитилелиниң край чөвүлелиниң кубогу дээш хол-бөмбүүнүң маргылдаазы болуп эрткен. Крайның аңгы-аңгы зоналарынга тиилекчи болган 5 командалар түңнел оюнга киржир эргени алганнар. Кызылдың № 3 профессионал-техниктиг училищезиниң командазы Минусинск зоназынга тиилээш, түңнел оюнга база кириш-кен.

«Динамо» стадионнуң хол-бөмбүг ойнаар шөлүнге кубок дээш шыңгыы демисел дөрт хүн дургузунда ургулчулеп келген. Кызылдың № 3 профессионал-техниктиг училищезиниң командазы эки белеткелдиниң болгаш техника талазы-биле шыы ойнаарын көргүспүшаан, чаңгыс-даа катап уттурбаан. Бистиң командазының үш ужуражыышкыны 2:0 кылдыр төндүргеш, чүгле чаңгыс команда-биле 2 : 1 кылдыр ойнааны. оон өске командалардан оранчок артык күштүүн көргүзүп турар. Ынчангаш кызылчылар Красноярск крайның «Трудовые резервы» спорт ниитилелиниң шилчиир кубогун чаалап алганнар. Команданың ойнакчылары П. Шашков, А. Шашков, В. Капустин, С. Хеймер-оол, Н. Маговал, В. Пахоруков, В. Горев, В. Бакулин оларны грамоталар-биле шаңнаан.

Маргылдаа сөөлүнде № 3 профессионал-техниктиг училищениң командазы Красноярск крайның «Трудовые резервы» спорт ниитилелиниң чыынды командазы-биле эш-хуунун ужуражыышкынын кылгаш, база-ла 3 : 1 кылдыр уткан. Амгы үеде бистиң команда хол-бөмбүүнүн республика маргылдаазынга шуурту белеткенип турар.

В. КАПУСТИН,
команданың ойнакчызы.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНО

ИЮНЬ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Даг хөлүнүң чажыды» 10, 12. «Олар баштайгылары болганнар» 2, 4. «Итальян ёзу-биле чарлыры» 6, 8. «Джакартага найыралдың тиилелгези». «Итальян ёзу-биле чарлыры» 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Уругларга кино-чуруктар 10. «Дидим кижилер» 11.15, 1.15. «Доозулбаан төөжү» 3.15, 5.15, 7.15. «Кым сөөлүнде катырар болдур» 7.15. «Ужудукчунуң чүрээ», «Чалыыларның чедиишкини», «Машенька» 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: Уругларга кино-чуруктар 10.30. «Шыңгыы оюн» 11.15, 1.30. «Парижтиң чажыттары» 3.15, 5.15 7.10, 9 шактарда.

«ВОСТОК»: Уругларга кино-чуруктар 10. «Чалыы назынче аян-чорук» 1.15, 3.15. «Гостиницаның ээзи» 5.15, 7.15. «Хары уруглар» 9 шактарда.

ЧАЙГЫ ТЕАТРГА: «Артемканың ужуралдары» 11, 1. «Янзы бүрү салымнар» 3, 5. «Процессти соңгаарлаткан» 7, 9 шактарда.

ИЮНЬ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Аът мунукчузу» 10, 12. «Кижи-амфибия» 2. «Банкыдан келген уруг» 4, 6, 8, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Иван Иванович Иван Никифорович-биле канчап алгыжыпканы» 11.15, 1.15. «Каин 18» 3.15. «Итальян ёзу-биле чарлыры» 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Бичии оглунуң кудумчузу» 2.40. «Мырыңай-ла шыңгыы» 4.40. «Көмер черге ужуражылга» 6.40, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шыңгыы оюн» 1.15. «Парижтиң чажыттары» 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ ТЕАТРГА: «Тарзанның өгени» 5, 7, 9 шактарда.

РЕДАКЦИЯ АДРЕЗИ: Кызыл Щетинкин — Кравченко-кудумчузу, бажың № 3 телефоннары: Редакторнуң 24 — 63, редакторнуң оралакчыларының 35 — 24,25 — 38, идеология килдизиниң 37—13: харыысалгалыг секретарьның 23—35. ... ажыл-агый бүдүрүлгезиниң болгаш партийжи амыдырал килдизиниң 37—13, 23—54. үлетпүр бүдүрүлгезиниң болгаш партийжи амыдырал килдизиниң 22—64 чагаа, ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал килдистериниң 21—27, аштики информация килдизиниң 20—60, бухгалтерияның 31—75 корректорларның 21—47, солун келбейн барганда 32—75 телефонче долгаар.

... — 00960. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга талазы-биле эгелелдиң типографиязы